CORNELII NEPOTIS
VITAE
CVM FRAGMENTIS

EDIDIT

PETER K. MARSHALL

BSB B. G. TEUBNER VERLAGSGESELLSCHAFT
1985

BIBLIOTHECAE TEVBNERIANAE
HVIVS TEMPORIS
REDACTOR: GÜNTHER CHRISTIAN HANSEN

2. Auflage

VLN 294/375/10/85 · LSV 0886

Lektor: Dr. phil. Elisabeth Schuhmann

Printed in the German Democratic Republic

Gesamtherstellung: INTERDRUCK Graphischer Großbetrieb Leipzig,

Betrieb der ausgezeichneten Qualitätsarbeit, — III/18/97

Bestell-Nr 665 813 1

02900

PRAEFATIO

De codicibus Cornelii Nepotis[1]) quoniam fusius alibi disputaui[2]), hic breuius rem agam. etenim nisi tam laeua numina fuissent, unus tantum testis in iudicium atque discrimen uocandus esset, illum dico codicem qui olim in possessionem Petri Danielis, uel potius Oberti Gifanii, uenerat. sed magnopere nobis dolendum est, quod hic liber tam uerendus tamque bonae frugi, cui facile primas deferre debemus, hodie nusquam inueniri potest. nam eum non modo *Vitas* usque ad *Hann.*, sed etiam *Catonis Atticique Vitas* una cum fragmentis Corneliae matris Gracchorum continuisse manifestum est. huius igitur codicis, saeculo nisi fallor 12mo scripti, notitiam habere cogimur e libris compluribus saeculis 16mo et 17mo impressis: ex his duo praecipue adhibendi sunt, quorum prior est editio Nepotis Francofurti anno 1608 impressa, ubi pp. 464–471 reperiuntur *Excerpta variae lectionis in Aemilio Probo ex vet. cod. MS. Petri Danielis*, quae uir doctissimus P. Daniel adnotauerat ipse *sua manu ad editionem Longolianam a Gymnico Coloniae excussam anno 1543.* adnotationes ab initio usque ad *Vitam Hannibalis* continet. testis alter est liber continens *Pauli Manutii in Attici vitam scholia*[3]); hic multas adnotationes in hanc unam *Vitam* inuenire possimus. sed quis nescit quam fallax quamque lubrica sit haec uia, quae saepius ad falsum quam ad uerum ducit? nam facile demonstraui mediam fere partem harum lectionum uix pro genuinis accipiendam esse. unde igitur salus petenda est?

Percommode accidit quod e cod. *Dan.* codices tres descripti sunt, quorum primus est cod. Leidensis B. P. L. 2011 [L], chartaceus.[4]) hic liber pretiosissimus, quem in lucem denuo protraxi anno 1974, in altera saeculi 15^{mi} parte, fortasse ad Rhenum, exaratus est. sed quam-

---

1) *Vitarum* auctor Aemilius Probus in libris manuscriptis nominatur.

2) The Manuscript Tradition of Cornelius Nepos, University of London, Institute of Classical Studies, Bulletin Supplement 37, 1977.

3) Quae ipse legi in ed. Amstelodami anno 1684 impressa. primum, nisi fallor, anno 1548 Venetiis prodierunt.

4) Vide quaeso imaginem photographice expressam ad finem libelli mei *Tradition.*

quam inde lectiones multas in editione sua Argentorati anno 1640 impressa Boeclerus exscripserat, editores ualde dubitarant an fictus hic liber a uiro doctissimo esset. magnopere igitur gaudendum est quod et bona fides Boecleri demonstratur et nobis testis tam sincerus praesto est. quamquam enim scriba parum diligenter opus suum fecit saepissimeque uerborum ordinem mutauit, nullum tamen huic praefero: illud unum doleo, quod *Vitam Catonis* et Corneliae fragmenta praetermisit.

Alter est codex olim Parcensis [P], postea in bibliothecam Louaniensem translatus, pergamenaceus, saec. 15^{mi}, qui quasi gemellus codicis Leidensis aestimandus est. sed summam iniuriam passus est, quod mense Augusto anni 1914 Louanii belli conflagratione consumptus est.[1]) primus in lucem protulit C. L. Roth, qui multa inde deprompsit in ephemeride Rheinisches Museum 8, 1853, pp. 626–639 (Der Codex Parcensis des Aemilius Probus); alia inde protraxit L. Roersch in ephemeride Revue de l'instruction publique en Belgique 4, 1861, pp. 233–257; sed multo maioris pretii sunt adnotationes quas C. L. Roth sua ipse manu scripsit ad marginem editionis impressae, hodie in Bibliotheca Academiae Basileensis adseruatae (Nachl. K. L. Roth, Nr. 3). huius scriba codicis trecentis erroribus satis incuriosum se indiligentemque demonstrat: attamen coniunctio codicum L et P fundamentum ualde stabile praebet.

E codice Danielis tertius, nisi fallor, descriptus est saec. 12mo codex hodie deperditus (quem ϑ nomino), unde pendet codex Guelferbytanus Gud. lat. 166 [A], pergamenaceus, duabus columnis fortasse ad finem saec. 12^{mi} exaratus.[2]) hic codex, omnium qui exstant uetustissimus, primo in loco Valerium Maximum, deinde eadem manu *Vitas* Nepotis continet, ita ut hunc ordinem seruet: *Vita Attici* primum locum tenet, sequuntur *Prologus* ... *Vita Hannibalis*, tum *Vita Catonis* et *Verba ex epistula Corneliae* agmen claudunt. quamuis autem satis bonae indolis, multis tamen partibus peior codicibus L et P uidetur: nam, ne hac de re plura enumerando lectorem defatigem, tres potissimum locos eligam, ubi LP ueram lectionem offerunt, A omnino omittit: *Them.* 1.3 *facile eadem oratione explicabat*; *Alc.* 3.2 *Andocidi. itaque ille postea Mercurius*; *Ages.* 8.1 *corpore fingendo: nam et statura fuit humili et.*

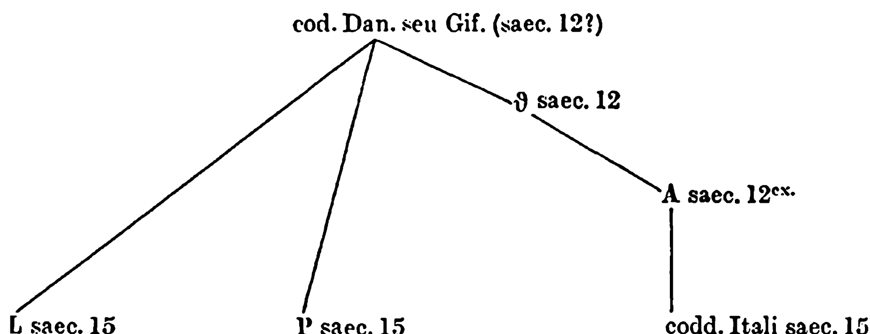
---

1) Vnam tantum paginam photographice depictam uidere licet apud É. Chatelain, Paléographie des Classiques Latins, pl. CLXXXII, quae uerba e *Vita Agesilai* continet *nihil umquam* (7.3) ... *nihil accepit* (8.4).

2) Imagines uide in Chatelain, op. cit., pl. CLXXXII, et ad finem libelli mei *Tradition.*

His tribus exceptis libris (LPA) ceteri omnes saeculo 15mo debentur[1]), paene omnes in Italia scripti. unde igitur originem ducunt? ut iam demonstraui[2]), codex A (quo modo nescimus, sed fortasse propter Concilium illud Basileense) in priore saeculi 15^{mi} parte in Italiam migrauit atque in urbe Patauio ab Ambrogio Trauersario uisus est. hinc pendent (nullo externo nisi auxilio) omnes codices Itali saeculi 15^{mi} (ς). itaque nihil inde bonae spei, nihil auctoritatis indagari potest: sed id religiosissime agendum putaui, ut quam plurimos eo consilio perlegerem atque scrutarer, ut coniecturas uirorum doctorum inde protrahere possem.

Habes, lector, ut breuissime potui, codicum fata; quorum consanguinitatem, ut ita dicam, hoc modo illustrare licet:

Illud maximi momenti puto, codices L et P nusquam in errore conspirare contra codicem A, nisi forte uno in loco: nam in *Hann.* 4.3 A habet *etiamnum,* P et L (quae lectio ita obscura est uix ut dispiciatur) *nimium.* inde concludere licet L et P e fonte cod. *Dan.* ita esse deriuatos, ut nullus codex uiam intercluderet.

Quid igitur de editoris officio dicendum est? nonne id agere debet ut uerba codicis *Dan.* quam accuratissime repraesentet? sed quoniam iam demonstraui adnotationes ex hoc codice desumptas tam fallaces esse, nusquam *Dan.* uel *Gif.* citaui, nisi cum aliquid auxilii inde protrahere posse confiderem. itaque malui lectiones codicum L et P quam plenissime describere: nam ubicumque L et P congruunt, nihil aliud

1) Caue ne credas editoribus codicem unum et alterum saeculo 14mo uel etiam 13mo scriptum somniantibus!

2) Vide *Tradition* cap. xi.

quam ipsissima uerba cod. *Dan.* habemus, atque lectio codicis A minimi aestimanda est. sed ubicumque L et P inter se dissentiunt, tum uero auxilium a codice A est petendum.

Sed haec ratio concidat necesse est in *Vita Catonis* (ubi L deest) et in *Vita Attici* (ubi P deest) et in Corneliae fragmento (ubi L et P desunt). his igitur in locis ita cautius agendum est, ut plus momenti in lectionibus e cod. *Dan.* uel *Gif.* sumptis esse ducendum sit. itaque in *Vita Attici* Pauli Manutii adnotationes fusius citaui, in Corneliae fragmento lectiones manu scriptas P. Petauii diligenter e cod. Vat. Reg. lat. 768 protraxi. hoc tamen lectorem admoneo, cum in *Vita Attici* codices L et A saepe in uerborum ordine inter se discrepent, cumque codex L per totum opus saepissime hoc modo peccet, ideo, ubicumque Latinitas ipsa nihil adiuuet, codicem A me praetulisse.

Qualem igitur textus formam praebebat cod. *Dan.*? satis bonam puto, sed hic illic ita mendis deformatam ut uerba tradita conseruare delirum esse uideatur. itaque primum puto eundum esse ad uiros doctos saeculi 15^{mi}, qui totiens uerba corrupta sanarunt. ubicumque codices deteriores plerique inter se consentiunt, contentus sum siglo ς uerba proferre; sed ubi unus et alter ueram lectionem exhibet, id egi ut codices ipsos nominatim citarem.

Quod ad libros typis impressos attinet, quattuor ante alios adhibui; quorum primus est editio princeps anno 1471 Venetiis impressa, quae Nepotem multis mendis purgauit; secundus est editio Vltraiecti anno 1542 sine editoris nomine prolata, quae sine dubio codice *Dan.* hic illic nititur[1]); tertius est editio illa palmaris a Dionysio Lambino anno 1569 Parisiis edita; quartus est editio a C. L. Roth anno 1841 Basileae edita, qui primus codicum fata accurate inuestigauit. sed praeter hos multi alii editores me adiuuerunt (nouissime femina doctissima Henrica Malcovati, quam honoris causa nomino), quos in *Conspectu editionum* ad finem Praefationis adnexo per annos ordine digessi. praeterea multas coniecturas uel in textum uel in apparatum criticum admisi, quas e satis magna librorum ephemeridumue congerie scrutatus sum; eas omnes in *Conspectu auctorum* nominatim citaui.

In ipso apparatu critico constituendo hunc sum secutus modum: quoniam hic primum codicem L lectori examinandum praebui, id egi ut lectiones codicum LPA quam plenissime offerrem. nam praeterquam quod ratio critica postulat, id quoque omnibus uotis

---

1) Vide quae scripsi in *Tradition* cap. vi.

petiui, ut lector suo ipse ingenio usus codices pensitaret, stemma consanguinitatis excuteret.

Quod ad rem orthographicam attinet, eam uerborum formam exhibui quam 'usitatam' uocamus, quae etiam in codicibus LPA inuenitur (nisi quod *aput*, *michi* similiaque leguntur, quae numquam adnotatione digna puto). atque hoc loco illud non queo praeterire, quod omnes in formis *hiis*, *iis*, *hii*, *ii* tam frequenter peccant, ut inutile sit has lectiones uarias lectori ante oculos proponere. adde quod in nominibus (*Dathis*, *Annibal*, sim.) fere constanter errant.

In fragmentis nihil noui attuli, nisi quod uerba ex editionibus recentissimis citaui. attamen in fragmentis 58 et 59 ipse meis oculis codices inspexi.

Restat ut gratias maximas agam uiris feminisque innumerabilibus, qui mihi doctrina, consilio, facilitate opitulati sunt. praeterea laudandum est Consilium illud Americanum Societatum Doctarum (The American Council of Learned Societies), cuius liberalitate codices ipsos adire licuit.

Scribebam Amherstiae, die festo S. Augustini Cantuariensis, anno 1976

CONSPECTVS EDITIONVM

1470. M. Tullii Ciceronis ad Atticum, Brutum & Quintum fratrem cum ipsius Attici uita ... feliciter explicit MCCCCLXX Venetiis per Nic. Jensonum

1471. Aemilii Probi viri clarissimi de vita excellentium liber ... per M. Nicolaum Ienson. Venetiis ... VIII. Idus Martias (haec est editio princeps, quam in app. crit. siglo *ed. pr.* notaui)

1498. Aemylii Probi viri clarissimi de vita excellentium imperatorum liber ... Impressit Iacobus Britannicus. In inclyta Brixiae ciuitate ... XV. Calen. Octobres

1520. Plutarchi Cheronęi et Aemilii Probi: illustrium uirorum uitę ... Aera debent Jodoco Badio Ascensio ... In Chalcographia Mansiana idibus julii 1520 ... Parisiis

1522. Trogi Pompei Externae Historiae in Compendium ab Iustino redactae. Externorum imperatorum uitae authore Aemylio Probo ... Venetiis in Aedibus Aldi et Andreae Asulani Soceri. Mense Ian.

1542. Aemylii Probi excellentium imperatorum liber prior. Vltraiecti. Harmannus Borculous excudebat (in app. crit. siglo *u* notaui)

1543. Liber Aemylii Probi Historiographi ueteris et praeclari, de uitis excellentium Graeciae Principum & Ducum ... per D. Gybertum Longolium: cuius etiam scholia sunt quae passim inseruntur. Coloniae excudebat Ioan. Gymnicus

1548. M. Tullii Ciceronis Epistolae ad Atticum, ad M. Brutum, ad Quintum fratrem ... cum suis commentariis ... separatim impressis auctore Paulo Manutio (T. Pomponii Attici uita per Cornelium Nepotem) 2 uol., Venetiis

1563. Vitae uirorum illustrium, autoribus Aemylio Probo. De uita excellentium Imperatorum ... cum annotationibus H. Magii, & eiusdem Magii Epistula de aetate Probi. Georgio Cassandro de uiris illustribus qui ante Procam in Latio fuere ... Basileae

1569. Aemilii Probi, seu Cornelii Nepotis Liber de uita excellentium imperatorum, a Dionysio Lambino Monstroliensi ... complurib. locis emendatus ... Lutetiae

1577. De uiris illustribus urbis Romae ab Andr. Schotto emendatus et auctus ... Duaci

1608. Cor. Nepotis uulgo Aemilii Probi de Vita Excellentium Imperatorum Graecorum ac Romanorum ... cum Excerptis e uetusto codice MS. P. Danielis ... Francofurti, Apud Claud. Marnium, & hered. Jo. Aubrii (in app. crit. siglo *f* notaui)

1609. Cornelii Nepotis Opera ... explicata pridem studio And. Schotti ... nunc denuo doctorum hominum accessionibus locupletata ... Francofurti, apud Claud. Marnium & hered. Jo. Aubrii

1637. Speculum Prudentiae et Virtutis Ciuilis, hoc est uita T. Pomponii Attici, scriptore C. Nepote, cum notis ... H. Ernstii. Amstelodami, typ. J. Jansonii

1644. C. Nepotis Vitae excellentium imperatorum: & in eas Jani Gebhardi spicilegium. Amstelodami, ex officina Ianssoniana

1675. Cornelii Nepotis, uulgo Aemilii Probi, Quae extant emendata & illustrata annotationibus ac lucubrationibus Jo. Andreae Bosii. Ienae (ed. prior iam anno 1657 prodierat)

1720. Cornelii Nepotis quae exstant omnia, Patauii (haec est ed. Vulpiana)

1734. Cornelii Nepotis Vitae excellentium imperatorum ... curante A. van Staveren qui et suas notas addidit. Lugduni Batauorum, apud Samuelem Luchtmans (ed. altera anno 1773 prodiit)

1745. Enchiridion siue prudentia priuata & ciuilis T. Pomp. Attici a Corn. Nepote descripta, recensuit Jo. Matth. Gesner, Goettingae

1747. C. Nepotis de Vita excellentium Imperatorum liber ... emendatus a J. M. Heusinger ... Isenaci et Lipsiae. sumt. Griesbachii

1759. Cornelii Nepotis Vitae Excellentium Imperatorum ... libellum Variarum Lectionum et Praefationem addidit Joh. Frider. Fischerus, Lipsiae, in libraria Weidmania (ed. noua, auctior et emendatior anno 1806 prodiit)

1796. Cornelius Nepos de uita excellentium Imperatorum. Mit Anmerkungen von J. H. Bremi, Zürich

1801. Vitae excellentium imperatorum. Editio noua scholarum usui accommodata ... curauit Car. Frid. Heinrich ... Breslau, Meyer

1804. Cornelii Nepotis excellentium imperatorum uitae ... recensitae ... a Carolo Henrico Tzschuke. Gottingae, Dietrich

1820. Cornelii Nepotis quae exstant ... edidit Augustinus van Staveren. Editio noua auctior, curante Guilielmo Henrico Bardili, Stutgardiae, typ. Societatis Wurtembergicae

1841. De uita excellentium imperatorum et Phaedri Fabulae selectae. Mit anmerkungen zum gebrauche für gymnasien. Von dr. J. R. Köne ... Münster, Hast und Riese

1841. Aemilius Probus de Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium et Cornelii Nepotis Quae Supersunt ... Carolus Ludouicus Roth ... Basiliae

1849. Cornelius Nepos. Erklärt von K. Nipperdey, Leipzig (haec ed. saepissime repetita est)

1850. C. Nepotis liber de excellentibus ducibus exterarum gentium, cum uitis Catonis et Attici, ex libro de historicis Latinis, et aliis excerptis. Recognouit R. Dietsch. Lipsiae (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)

1867. Cornelii Nepotis de uiris illustribus ... texte revu ... par L. Roersch, Paris. M. Blanchard

1871. C. Nepotis quae supersunt. Apparatu critico adiecto edidit C. Halm. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri

1874. Cornelii Nepotis Vitae. With notes and indices by J. F. Macmichael. (Grammar School Classics, 1847–86). Whittaker & Co. and George Bell, London

1881. Cornelii Nepotis Vitae ... In usum scholarum textum constituit C. G. Cobet, Lugd. Bat., E. J. Brill

1883. Cornelii Nepotis uitae. Für den Schulgebrauch eingerichtet von Michael Gitlbauer, Freiburg i. Br.

1884. Cornelii Nepotis Vitae. Edidit G. Andresen (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum edita curantibus I. Kvíčala et C. Schenkl, Pragae, Lipsiae, 1883–94)

1884. Cornelii Nepotis Vitae. Scholarum in usum recensuit et emendauit A. Weidner (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum edita curantibus I. Kvíčala et C. Schenkl, Pragae, Lipsiae, 1883–94)

1884. Cornelius Nepos. Für den Schulgebrauch ... herausgegeben von Gustav Gemss, Paderborn

1885. Cornelii Nepotis uitae. edidit Gustauus Gemss, Paderborn

1890. De uiris illustribus. Lateinisches Lesebuch nach Nepos, Liuius, Curtius ... von H. Müller. Hannover

1890. Cornelii Nepotis Vitae. post Carolum Halmium recognouit Alfred Fleckeisen. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri

1904. Corneli Nepotis Vitae. Recognouit breuique adnotatione critica instruxit E. O. Winstedt, Oxoniae (Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis)

1922. Cornelii Nepotis Vitae. Herausgegeben von Otto Wagner, Leipzig, Otto Holtzes Nachfolger

1923. Cornélius Népos. Œuvres. Texte établi et traduit par Anne-Marie Guillemin ... Paris, Société d'Édition «Les Belles Lettres» (Troisième tirage 1970)

1929. Lucius Annaeus Florus ... Cornelius Nepos, with an English Translation by John C. Rolfe, London, William Heinemann, Ltd.; Cambridge, Mass., Harvard University Press (Loeb Classical Library)

1964. Cornelii Nepotis Quae Exstant. tertium edidit Henrica Malcovati, in aed. Io. Bapt. Parauiae et Sociorum, Aug. Taurinorum

CONSPECTVS AVCTORVM

Agricola, G., Georgii Agricolae libri quinque de mensuris & ponderibus ... Opus nunc primum in lucem aeditum. C. Wechelus: Parisiis, 1533
Arnoldt, J., Zu Cornelius Nepos, Jahrb. f. class. Philol. 105, 1872, pp. 561–63
–, ib. 109, 1874, pp. 277–95

Bergk, Th., Kritische analekten, Philologus 16, 1860, pp. 577–647
Bitschofsky, R., Miscellen, Wien. Stud. 4, 1882, pp. 327–28
–, Bericht über die Cornelius Nepos betreffende Literatur der Jahre 1878–1891, Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft 72, 1892, pp. 75–123
Bongars, J., Trogi Pompeii historiarum Philippicarum epitoma: ex manuscriptis codicibus emendatior et prologis auctior. In eandem notae, excerptiones chronologicae et uariarum lectionum libellus [ed. J. Bongarsius]. Parisiis, apud Dionysium du Val, 1581
Broughton, T. R. S., The Magistrates of the Roman Republic, New York, 1951–2, 2 uoll.
Buchner, Aug. Huius 'Notas in Cornelii Nepotis Illustrium uirorum uitas' ex ed. Lipsiae anno 1705 (M. G. Hübner) prolata hausi
Bücheler, F., Zur Kritik der Ciceronischen Briefe, Rhein. Mus. 11, 1857, pp. 509 — 535

Carcopino, J., Les secrets de la correspondance de Cicéron, Paris, 1947, 2 uoll.
Castiglioni, L., Censura ed. A.-M. Guillemin, Rivista di filologia 52 (N. S. 2), 1924, pp. 403–8
Cichorius, C., Römische Studien, Leipzig, 1922
Cobet, C. G., Locus Themistii et Cornelii Nepotis restitutus, Mnemosyne 11, 1862, pp. 110–12
–, Locus Cornelii Nepotis emblemate liberatus, ib. p. 180
–, Ad Cornelium Nepotem, Mnemosyne N. S. 9, 1881, pp. 47–60
–, Annotationes ad Cornelii Nepotis quae supersunt, ib. pp. 303–39

Daniel, P., Adnotationes aliquot in ed. anno 1608 prolata (u. supra)
Davies, J. K., Athenian Propertied Families 600–300 B. C., Oxford, 1971
Döderlein. Huius adnotationes inueniuntur in ed. Bremi (1796)

Eussner, A., Cornelius Nepos und kein Ende, Blätter f. d. bayr. Gymnasialschulw. 7, 1871, pp. 355–66
–, Zu Cornelius Nepos, Jahrb. f. class. Phil. 107, 1873, pp. 523–24
–, Jahresbericht über Cornelius Nepos, Bursians Jahresbericht 10, 1879, pp. 139 — 52

Fleckeisen, A., Emendationen zu Cornelius Nepos, Philologus 4, 1849, pp. 308–51
Freinsheim. Huius coniecturam ad Timol. 3.4 ex ed. Fischeri (1806) hausi
Freudenberg, J., Zu Cornelius Nepos, Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik 111, 1875, pp. 491–98
Fuchs, H., Cicero über Caesar, Nepos und Plinius über Cicero, Museum Helveticum 18, 1961, p. 232

Gemss, G., Cornelius Nepos, Jahresberichte des philologischen Vereins zu Berlin 9, 1883, pp. 359–97
–, ib. 18, 1892, pp. 40–121
–, Zur reform der textkritik des Cornelius Nepos, [Progr.] Berlin, W. Pormetter, 1888
Gifanius, O., Collectanea Lucretiana, in ed. Lucretii Antuerpiae anno 1566 edita, pp. 299–469
Glandorpius, Onomasticon Historiae Romanae, Francofurti, 1589
Gottschalk, Io., Progr. de uno Cornelii Nepotis loco et Vellei Paterculi tribus, Aalburg, 1770
Grasberger, L., Zur Würdigung des Cornelius Nepos, Eos 1, 1864, pp. 225–42
Gronouius, J. F., T. Liuii ... historiarum libri ex recensione J. F. Gronouii, 4 tom., ex officina Elzeuiriana, Lugd. Bat., 1644–45
Gsell, S., Histoire ancienne de l'Afrique du Nord, ed. 3, Paris, Hachette et Cie., 1920–29
Günther. Huius coniecturam ad Milt. 3.1 ex ed. Halm (1871) hausi

Haupt, M., Analecta, Hermes 1, 1866, pp. 251–62 (= Opuscula III, 2, 1876, pp. 351 sqq.)
Havet, L. Huius coniecturae (priuatim communicatae) saepe inueniuntur in ed. Guillemin (1923), cuius uide praef. p. xxv
Heerwagen, H. G., Collectaneorum ad Aemilium Probum specimen, Gymn.-Progr., Bayreuth, 1849; accedunt etiam emendationes in ed. Halm (1871) citatae (u. praef.)
Heusinger, J. F., De Nepote Cornelio bene merendi aliquot subsidia Bibliothecae Guelpherbytanae, diss., Wolfenbüttel, 1759
Heusinger, J. M., Spicilegium Emendationum & Obseruationum ad Cornelii Nepotis excellentium Imperatorum uitas XVIII priores, Isenaci, 1744
Hofmann, J. B., Lateinische Umgangssprache, 3. Auflage, Heidelberg, 1951

Jameson, M. H., A decree of Themistokles from Troezen, Hesperia 29, 1960, pp. 198–223

Kellerbauer, A., Aemilius Probus, Philologus 21, 1864, pp. 163–4
Klotz, A., Censura ed. J. C. Rolfe (1929), Phil. Wochenschrift 51, 1931, pp. 134 — 140
Kraffert, H., Beiträge zur Kritik und Erklärung lateinischer Autoren, Progr. des Gymn. Aurich, 1881–3
Kühner, R., et Stegmann, C., Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache: Satzlehre, dritte Auflage, Leverkusen, 1955 (2 uoll.)
Kurfess, A., Bericht über Cornelius Nepos, Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft 212, 1927, pp. 21–25 (1920–26)
–, ib. 252, 1936, pp. 89–104 (1926–34)
–, ib. 269, 1940, pp. 70–74 (1935–37)
Accedunt emendationes quaedam in ed. Malcovati primum uulgatae

Lachmann, C., T. Lucreti Cari De Rerum Natura Libri Sex. Carolus Lachmannus recensuit et emendauit, Berolini, 1850
Laubmann, G., Zu Cornelius Nepos, Rhein. Mus. N. F. 24, 1869, p. 140
Lindsay, W. M., Palaeographia Latina (edited by W. M. Lindsay) 2, 1923. Published for St. Andrews University ... Oxford University Press.
Lipsius, J. H., Quaestionum Lysiacarum specimen, Lipsiac, 1864.
Löfstedt, E., Syntactica, Lund, 2 uoll. (erster Teil, zweite, erweiterte Auflage 1942; zweiter Teil 1933)
Lupus, B., Der Sprachgebrauch des Cornelius Nepos, Berlin, 1876

Madvig, J. N., J. N. Madvigii ... ad ... J. C. Orellium epistola critica de Orationum Verrinarum libris II extremis emendandis, Hauniae, 1828
–, Cornelius Nepos, Aduersaria Critica ad Scriptores Graecos et Latinos (3 uoll.), Hauniae, 1871–84 (uol. 3, pp. 204–207)
Malcovati, E., Note a Cornelio Nepote, Athenaeum 11, 1935, pp. 29–43
–, Altre note a Cornelio Nepote, ib. pp. 360–65
–, Censura ed. Färber, Athenaeum 31, 1953, pp. 381–83
–, Oratorum Romanorum Fragmenta Liberae Rei Publicae iteratis curis recensuit collegit Henrica Malcovati, Aug. Tor., in aedibus Paraviae, 1955
Marshall, P. K., The Manuscript Tradition of Cornelius Nepos, University of London, Institute of Classical Studies, Bulletin Supplement No. 37, 1977
Meiser, K., Zu Cornelius Nepos, Jahrb. f. class. Philol. 113, 1876, p. 490
–, Zu lateinischen Schriftstellern, Blätter für das Bayer. Gymnasialschulwesen 27, 1891, pp. 175–80
Merone, E., Note al Testo dell'Atticus di Cornelio Nepote, Le Parole e le Idee 12–14, 1970–72, pp. 57–63
Münzer, F., Beiträge zur Quellenkritik der Naturgeschichte des Plinius, Berlin, 1897
Muretus, M. A., M. A. Mureti Variarum Lectionum libri XV, Antuerpiae, 1580

Nipperdey, C., In Cornelio Nepote spicilegium criticum, Opuscula, Berolini, 1877, pp. 1–120
–, Spicilegii alterius in Cornelio Nepote partes VI, ib. pp. 122–196

Oudendorp, F., Sexti Julii Frontini libri quatuor Strategematicon ... curante F. Oudendorpio, qui et suas adnotationes ... adiecit, Lugduni Batauorum, 1731

Peter, H., Historicorum Romanorum Reliquiae, Leipzig, 2 uoll. (uol. 1, ed. 2, 1914; uol. 2, ed. 1, 1906)
Picard, G. Ch., Les Sufètes de Carthage dans Tite-Live et Cornelius Nepos, Revue des Études Latines 41, 1963, pp. 269–81
Pluygers, W. G., Ἀπομνημονεύματα Guilielmi Georgii Pluygers (curante C. G. Cobet), Mnemosyne N. S. 8, 1880, pp. 345–61
Podlecki, A. J., The Life of Themistocles, McGill-Queen's University Press, Montreal & London, 1975
Puteanus, Cl., Huius coniecturam ad Chabr. 1.3 ex ed. Lambiniana (1569) hausi

Richter, F., Censura ed. C. W. Nauck, Zeitschrift f. d. Gymnasialwesen 11, 1858, pp. 330–40
Riedenauer, A., Zu Cornelius Nepos, Blätter f. d. bayr. Gymnasialschulw. 10, 1874, pp. 219–21

Roersch, L., Notcs critiques sur Cornélius Népos, Revue de l'instruction publique en Belgique, 4, 1861, pp. 233–57; 401–409; 432–37; ib. 5, 1862, pp. 45–49; 115–20
Rossbach. Huius coniecturam ad Chabr. 3.3 ex ed.[3] Malcovati (1964) hausi
Roth, C. L., Der codex Parcensis des Aemilius Probus, Rhein. Mus. 8, 1853, pp. 626–39
Rutgers, J., Jani Rutgersii Variarum Lectionum libri sex. Ex officina Elzeuiriana: Lugduni Batauorum, 1618

Scheffer, J., J. Schefferi... lectionum academicarum liber, quo continentur animaduersiones in Miltiadem Nepotis, Hamburgi, 1675
–, Sylloges epistolarum a uiris illustribus scriptarum tomi quinque, collecti et digesti per P. Burmannum, Leidae, 1727 (tom. 5, p. 9 sq.)
Scioppius (uel Schoppius uel Schoppe), G. Schoppii ... Verisimilium libri quatuor, Noribergae, 1596
Seyfert, E. J. A., E. J. A. Seyfert's auf Geschichte und Kritik gegründete lateinische Sprachlehre (5 Theile), Brandenburg, 1798–1802
Stark, R., Zur Atticus-Vita des Cornelius Nepos, Rhein. Mus. 107, 1964, pp. 175—189

TLL = Thesaurus Linguae Latinae, Lipsiae in Aedibus B. G. Teubneri, 1900—
Thiel, J. H., De Corneliae Epistula, Mnemosyne N. S. 57, 1929, pp. 347-368

Valckenaer, L., Callimachi elegiarum fragmenta ... illustrata a Ludouico Casparo Valckenaer, Lugd. Bat., 1799 (p. 216)
Viedebantt, O., 3. Metrologia II. 3. Cornelius Nepos, Atticus 2.6, Philologus 83, 1928, pp. 207–8
Vielhaber, L., Corn. Nepos erklärt von Siebelis, Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 11, 1860, pp. 452–62
–, Corn. Nep. Paus. 1.3, ib. 13, 1862, pp. 815–16
Vogel, F., Zu lateinischen und griechischen Schriftstellern, Blätter f. d. bayer. Gymnasialschulwesen 27, 1891, pp. 180–84
Vossius, G. I., De Historicis Latinis libri tres, Lugduni Batauorum, 1627
Vossius, I., Justini Historiarum ex Trogi Pompeii lib. XLIV. cum notis I. Vossii, Lugd. Batauorum. Ex officina Elzeuiriana, 1640

Wagner, O., Zu Cornelius Nepos, Hermes 56, 1921, pp. 439–41
–, Textkritisches zu Cornelius Nepos, Phil. Woch. 42, 1922, pp. 403–8
–, censura ed. Guillemin, Phil. Woch. 44, 1924, pp. 654–64
–, Textkritisches zu Cornelius Nepos, Phil. Woch. 56, 1936, pp. 1068–72; 1102–3
Watt, W., Cornelius Nepos xxv. 18.5, C. Q. 63, 1949, pp. 90–91
Wesenberg, A., Emendationes M. Tullii Ciceronis Tusculanarum disp. I–III, Hauniae, 1841–44
Westerhof, A., P. Terentii Afri Comoediae Sex ... Curauit Arn. Henr. Westerhouius (2 tom.), Hagae Comitum, 1726
Westermann, A., De publicis Atheniensium honoribus ac praemiis commentatio, Lipsiae, 1830
Wölfflin, E., Jahresberichte. 32. Tacitus, Philol. 25, 1867, pp. 92–134
–, Jahresbericht über Cornelius Nepos, Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft 2, 1873, pp. 1659–68
–, Archiv für lateinische Lexikographie und Grammatik, Leipzig, 1884–1908 (15 uoll.)

CONSPECTVS SIGLORVM

Dan. seu *Gif.*	=	cod. P. Danielis seu Ob. Gifanii, hodie deperditus, fortasse saec. 12 exaratus
L	=	cod. Leidensis B. P. L. 2011, saec. 15
P	=	cod. Parcensis, saec. 15, hodie deperditus
A	=	cod. Guelferbytanus Gud. lat. 166, saec. 12^{ex}
ς	=	codd. Itali saec. 15, omnes uel plerique
ed. pr.	=	editio princeps, anno 1471 Venetiis edita
u	=	ed. Vltraiecti anno 1542 edita
f	=	ed. Francofurti anno 1608 impressa, notas e cod. Dan. continens
$\mathbf{L}^1$	=	prima manus in cod. L
$\mathbf{L}^2$	=	altera manus in cod. L

⟨...⟩ uncis inclusi quae supplenda duxi
⟨***⟩ asteriscis lacunam indicaui

CORNELII NEPOTIS LIBER DE EXCELLENTIBVS DVCIBVS EXTERARVM GENTIVM

PROLOGVS

Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leue et 1
non satis dignum summorum uirorum personis iudicent, cum relatum
legent, quis musicam docuerit Epaminondam, aut in eius uirtutibus
commemorari, saltasse eum commode scienterque tibiis cantasse. sed 2
ii erunt fere, qui expertes litterarum Graecarum nihil rectum, nisi
quod ipsorum moribus conueniat, putabunt. hi si didicerint non eadem 3
omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudi-
cari, non admirabuntur nos in Graiorum uirtutibus exponendis mores
eorum secutos. neque enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo 4
uiro, sororem germanam habere in matrimonio, quippe cum ciues eius
eodem uterentur instituto. at id quidem nostris moribus nefas habe-
tur. laudi in Creta ducitur adulescentulis quam plurimos habuisse
amatores. nulla Lacedaemoni uidua tam est nobilis, quae non ad ce-
nam eat mercede conducta. magnis in laudibus tota fere fuit Graecia 5
uictorem Olympiae citari, in scaenam uero prodire ac populo esse spec-
taculo nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini. quae omnia apud
nos partim infamia, partim humilia atque ab honestate remota po-

1 Incipiunt capitula in librum Aemilii Probi de excellentibus ducibus exterarum gentium *tum* Liber Aemilii Probi de laudibus exterarum gentium *Dan. (teste f)* Capitula libri Emilii probi de excellentibus imperatoribus L Emilius probus de laudibus ducum exterarum gentium P Aemilius Probus de excellentibus ducibus exterarum gentium A (*post Vitam Hannibalis* Emilii probi de excellentibus ducibus exterarum gencium (-tium A) liber explicit LPA) || 4 Prologus *Dan. (teste f)* L *deest in* PA || 7 Epaminondam ς epaminundam LPA *(ut semper)* || 10 putabunt LP putabant A | hi si *Dan. (teste f)* hii si LPA qui si *ed. Longolii* || 14 habere LPA^2 hebere A^1 || 15 quidem LA quod P | moribus PA maioribus L || 16 Creta *Valckenaer* grecia LPA | habuisse LP habere A || 17 cenam PA^2 *(manu, nisi fallor, saec. 12/13)* scenam LA^1 *(unde conicere licet exemplar uarias habuisse lectiones)* moeccum *mire L. Havet* || 18 mercede *del.*, *tum* condictam *coniecit Fleckeisen* || 19 ac LP a A

6 nuntur. contra ea pleraque nostris moribus sunt decora, quae apud
illos turpia putantur. quem enim Romanorum pudet uxorem ducere
in conuiuium? aut cuius non mater familias primum locum tenet
7 aedium atque in celebritate uersatur? quod multo fit aliter in Graecia.
nam neque in conuiuium adhibetur nisi propinquorum, neque sedet
nisi in interiore parte aedium, quae gynaeconitis appellatur, quo nemo
8 accedit nisi propinqua cognatione coniunctus. sed hic plura persequi
cum magnitudo uoluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem,
quae exorsus sum. quare ad propositum ueniemus et in hoc exponemus
libro de uita excellentium imperatorum.

MILTIADES

1 Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis, cum et antiquitate generis et
gloria maiorum et sua modestia unus omnium maxime floreret eaque
esset aetate, ut non iam solum de eo bene sperare, sed etiam confidere
ciues possent sui, talem eum futurum, qualem cognitum iudicarunt, ac-
2 cidit ut Athenienses Chersonesum colonos uellent mittere. cuius generis
cum magnus numerus esset et multi eius demigrationis peterent socie-
tatem, ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt qui consulerent
Apollinem, quo potissimum duce uterentur. namque tum Thraeces eas
3 regiones tenebant cum quibus armis erat dimicandum. his consulenti-
bus nominatim Pythia praecepit, ut Miltiadem imperatorem sibi sume-
4 rent: id si fecissent, incepta prospera futura. hoc oraculi responso Mil-
tiades cum delecta manu classe Chersonesum profectus cum accessisset
Lemnum et incolas eius insulae sub potestatem redigere uellet Athe-
5 niensium, idque Lemnii sua sponte facerent postulasset, illi irridentes
responderunt tum id se facturos, cum ille domo nauibus proficiscens
uento aquilone uenisset Lemnum. hic enim uentus ab septentrionibus
6 oriens aduersum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades morandi

3 aut LP at A || 5 nisi LA nisi in P || 6 gynaeconitis ς cinathoritis L cynechoritis P cinechoritis A || 7 hic *Dan. (teste f, cui uix fides adhibenda est)* haec *uel* hec LPA || 8 cum P (*teste Roersch: Roth tamen* tum *tradit*) tum L *om.* A || 11 De Miliciade L De Miltiade A, *quam formam tituli sequuntur* LA *constanter, om.* P *semper* || 12 Militiades *uel* Miliciades LPA *(et sic semper)* || 14 ut non iam PA ut iam non L || 15 eum LP *om.* A || 16 Chersonessum PA chersones sine L || 18 deliberatum *delendum censuit Lambinus 'olim', sed postea retinuit* || 18. 19 qui consulerent Apollinem *delent Scioppius (uerisim. 2. 10) aliique, falsa de 'Leid.' credentes* || 22 oraculi LA oraculo P || 25 postulasset LA postulassent P || 26 facturos LPA^2 *(manu saec. 15)* futuros A^1 | ille PA illo L || 27 Lemnum LA lemnium P *(ut etiam infra)* | uentus LPA^2 *(manu saec. 12/13) om.* A^1 | ab LP a A

tempus non habens cursum direxit, quo tendebat, peruenitque Chersonesum.

Ibi breui tempore barbarum copiis disiectis, tota regione, quam 2
petierat, potitus, loca castellis idonea communiit, multitudinem, quam
secum duxerat, in agris collocauit crebrisque excursionibus locuple-
tauit. neque minus in ea re prudentia quam felicitate adiutus est. 2
nam cum uirtute militum deuicisset hostium exercitus, summa aequi-
tate res constituit atque ipse ibidem manere decreuit. erat enim inter 3
eos dignitate regia, quamuis carebat nomine, neque id magis imperio
quam iustitia consecutus. neque eo setius Atheniensibus, a quibus
erat profectus, officia praestabat. quibus rebus fiebat ut non minus
eorum uoluntate perpetuo imperium obtineret, qui miserant, quam
illorum, cum quibus erat profectus. Chersoneso tali modo constituta 4
Lemnum reuertitur et ex pacto postulat ut sibi urbem tradant. illi
enim dixerant, cum uento borea domo profectus eo peruenisset, sese
dedituros: se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lem- 5
num incolebant, etsi praeter opinionem res ceciderat, tamen non dicto,
sed secunda fortuna aduersariorum capti resistere ausi non sunt atque
ex insula demigrarunt. pari felicitate ceteras insulas, quae Cyclades
nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem.

Eisdem temporibus Persarum rex Darius ex Asia in Europam exer- 3
citu traiecto Scythis bellum inferre decreuit. pontem fecit in Histro
flumine, qua copias traduceret. eius pontis, dum ipse abesset, custodes
reliquit principes, quos secum ex Ionia et Aeolide duxerat, quibus
singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. sic enim facillime 2
putauit se Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua
retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset, quibus
se oppresso nulla spes salutis relinqueretur. in hoc fuit tum numero
Miltiades cui illa custodia crederetur. hic cum crebri afferrent nuntii 3
male rem gerere Darium premique a Scythis, Miltiades hortatus est
pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandae Graeciae

5 excursionibus **PA** discursionibus **L** || 6 neque **LA** nec **P** || 9 quamuis] quamquam *Cobet* || 12 perpetuum *Pluygers* || 13 constituta ς constituto **LPA** || 14—16 illi enim ... dedituros *del. Cobet* (*qui tum* enim *pro* autem *scripsit lin. 16*) || 16 Cares ς chares **LPA** || 17 incolebant **LP** incholebatur **A** || 22 bellum inferre **L²PA** inferre bellum **L¹** || 23 qua **PA** quo **L** || 25 ipsarum] ipsorum *Lambinus* suarum *Nipperdey* ipse earum *Günther* ipse harum *Heerwagen* | singulis ipsarum] singularum *Fleckeisen* singulis singularum *Gitlbauer; num* singillatim*?* || 27 suis **LP** sui **A** || 29 cui ... crederetur *eiecit Halm* || 30 rem **PA** se **L** | gerere **LP** gere **A** | Militiades *uel* Miliciades **LPA** *del. Cobet (iam omisit unus e meis, cod. Vat. lat. 3170)* || 31 datam occasionem (-ss- **A**) **PA** data occasione **L**

4 dimitterent. nam si cum iis copiis, quas secum transportarat, interiisset
Darius, non solum Europam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam
incolerent Graeci genere, liberos a Persarum futuros dominatione et
periculo: id facile effici posse. ponte enim rescisso regem uel hostium
5 ferro uel inopia paucis diebus interiturum. ad hoc consilium cum ple-
rique accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit, di-
cens non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire et multi-
tudini, quod Darii regno ipsorum niteretur dominatio: quo exstincto
ipsos potestate expulsos ciuibus suis poenas daturos. itaque adeo se
abhorrere a ceterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius quam confir-
6 mari regnum Persarum. huius cum sententiam plurimi essent secuti,
Miltiades non dubitans tam multis consciis ad regis aures consilia sua
peruentura, Chersonesum reliquit ac rursus Athenas demigrauit. cuius
ratio etsi non ualuit, tamen magnopere est laudanda, cum amicior
omnium libertati quam suae fuerit dominationi.

4 Darius autem, cum ex Europa in Asiam redisset, hortantibus ami-
cis, ut Graeciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum
nauium comparauit eique Datim praefecit et Artaphernem hisque du-
centa peditum, decem milia equitum dedit, causam interserens se
hostem esse Atheniensibus, quod eorum auxilio Iones Sardis expugnas-
2 sent suaque praesidia interfecissent. illi praefecti regii classe ad Euboe-
am appulsa celeriter Eretriam ceperunt omnesque eius gentis ciues
abreptos in Asiam ad regem miserunt. inde ad Atticam accesserunt ac
suas copias in campum Marathona deduxerunt. is est ab oppido cir-
3 citer milia passuum decem. hoc tumultu Athenienses tam propinquo
tamque magno permoti auxilium nusquam nisi a Lacedaemoniis peti-
uerunt Phidippumque cursorem eius generis, qui hemerodromoe uocan-
tur, Lacedaemonem miserunt, ut nuntiaret quam celeri opus esset
4 auxilio. domi autem creant decem praetores, qui exercitui praeessent,
in eis Miltiadem. inter quos magna fuit contentio, utrum moenibus

1 si LA *om.* P | transportarat PA deportarat L | interiisset LP interisset A || 2 eos L *(add. man. pr. supra lin.)* A *om.* P || 3 liberos LA libros P || 4 id *Halm (cf. Att. 8. 3)* et LPA *(u. Lupus p. 126*)* id et *ed. pr.* || 6 Histiaeus *ed. pr.* hestieus LPA | Milesius LP miselius A || 12 consciis LPA² *(man. rec. in mg.)* consiliis A¹ || 14 magnopere est PA est magnopere L | amicior ς amicicior LP amicitior A || 17 classem LP classes A || 18 praefecit A praeficit LP | arthaphernem PA artapherne L || 19 milia equitum LPA equitum milia *Halm* || 20 Sardis LP sadis A || 22 erethriam LA arethriam P || 23 ac LP ad A || 24 Marathona LA marothona P || 25 passuum ς passus LPA || 27 hemerodromoe *Dan. (testibus f et Gifanio in adn. ad Lucr.)* hemerodromo LPA *ἡμεροδρόμοι* ς *aliquot*

⟨se⟩ defenderent an obuiam irent hostibus acieque decernerent. unus 5
Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent:
id si factum esset, et ciuibus animum accessurum, cum uiderent de
eorum uirtute non desperari, et hostes eadem re fore tardiores, si anim-
aduerterent auderi aduersus se tam exiguis copiis dimicari.

Hoc in tempore nulla ciuitas Atheniensibus auxilio fuit praeter Pla- 5
taeenses. ea mille misit militum. itaque horum aduentu decem milia
armatorum completa sunt, quae manus mirabili flagrabat pugnandi
cupiditate. quo factum est ut plus quam collegae Miltiades ualeret. 2
eius ergo auctoritate impulsi Athenienses copias ex urbe eduxerunt
locoque idoneo castra fecerunt. deinde postero die sub montis radi- 3
cibus acie regione instructa non apertissuma proelium commiserunt
(namque arbores multis locis erant rarae) hoc consilio, ut et montium
altitudine tegerentur et arborum tractu equitatus hostium impediretur
ne multitudine clauderentur. Datis etsi non aequum locum uidebat 4
suis, tamen fretus numero copiarum suarum confligere cupiebat, eoque
magis, quod, priusquam Lacedaemonii subsidio uenirent, dimicare
utile arbitrabatur. itaque in aciem peditum centum, equitum decem
milia produxit proeliumque commisit. in quo tanto plus uirtute ualue- 5
runt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarint
adeoque perterruerint, ut Persae non castra, sed naues petierint. qua
pugna nihil adhuc exstitit nobilius: nulla enim umquam tam exigua
manus tantas opes prostrauit.

Cuius uictoriae non alienum uidetur quale praemium Miltiadi sit 6
tributum docere, quo facilius intellegi possit eandem omnium ciuita-
tum esse naturam. ut enim populi Romani honores quondam fuerunt 2
rari et tenues ob eamque causam gloriosi, nunc autem effusi atque
obsoleti, sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. namque huic 3

1 ⟨se⟩ *e meis unus (cod. Kansas.), cf. Them. 2. 6; 4. 2: om.* **LPA** || 5 auderi *Lambinus (qui tum* dimicare *legit)* audere **LPA** *(u. Lupus p. 1)* || 6 in L^2 *(add. sup. lin. a man. pr.)* **PA** *om.* L^1 || 9 ualeret **LP** ualuit **A** || 10 ergo **LP** *om.* **A** || 11 deinde **LPA** dein *Dan. (teste f, cui uix credendum est)* || 12 regione *Roth* e regione **PA** e regionibus **L** | non apertissima *e meis unus (cod. Leid. B. P. L. 19), quod suo Marte coniecit Roth* nona partis summa **LP** nana partis summa **A** || 13 *uerba* namque ... rarae *post* apertissuma *transposuit Cobet* || 14 altitudine tegerentur (-etur **L**) **LP** tegerentur altitudine **A** || 15 Datis *ed. pr.* dathis **LPA** || 18 aciem **PA** acie **L** || 21 adeoque **LA** ad eos *falso tamquam e Dan. citat f, unde* adeoque eos *finxit Halm* (adeoque perterruerint *om.* **P**) | perterruerint **L** perterrueruerint **A** || 22 adhuc exstitit *Halm* adhuc est his (hiis **P**) **LPA** adhuc est ς *erat cum* ducimus *scribendum suspicarer* || 25 possit **LA** posset **P** || 28 obsoleti **PA** absoleti **L** obsoleti ⟨sunt⟩ *Weidner* | sic **LA** sicut **P**

Miltiadi, qui Athenas totamque Graeciam liberarat, talis honos tri-
butus est, in porticu, quae Poecile uocatur, cum pugna depingeretur
Marathonia, ut in decem praetorum numero prima eius imago ponere-
4 tur isque hortaretur milites proeliumque committeret. idem ille po-
pulus, posteaquam maius imperium est nactus et largitione magistra-
tuum corruptus est, trecentas statuas Demetrio Phalereo decreuit.
7 Post hoc proelium classem scptuaginta nauium Athenienses eidem
Miltiadi dederunt, ut insulas, quae barbaros adiuuerant, bello perse-
queretur. quo ⟨in⟩ imperio plerasque ad officium redire coegit, non-
2 nullas ui expugnauit. cx his Parum insulam opibus elatam cum ora-
tione reconciliare non posset, copias e nauibus eduxit, urbem operibus
clausit omnique commeatu priuauit, dein uineis ac testudinibus con-
3 stitutis propius muros accessit. cum iam in eo esset, ut oppido poti-
retur, procul in continenti lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio
quo casu nocturno tempore incensus est. cuius flamma ut ab oppi-
danis et oppugnatoribus est uisa, utrisque uenit in opinionem signum
4 a classiariis regiis datum. quo factum est ut et Parii a deditione deterre-
rentur et Miltiades, timens ne classis regia aduentaret, inccnsis operi-
bus, quac statuerat, cum totidem nauibus atque erat profectus Athe-
5 nas magna cum offensione ciuium suorum rediret. accusatus ergo est
proditionis, quod, cum Parum expugnare posset, a rege corruptus in-
fectis rebus discessisset. eo tempore aeger erat uulneribus, quae in
oppugnando oppido acceperat. itaque cum ipse pro se dicere non pos-
6 set, uerba fecit frater eius Stcsagoras. causa cognita capitis absolutus
pecunia multatus est, eaque lis quinquaginta talentis aestimata est,
quantus in classem sumptus factus erat. hanc pecuniam quod soluere
in praescntia non poterat, in uincla publica coniectus est ibique diem
obiit supremum.
8 Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia causa fuit damnatio-
nis. namque Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quae paucis
annis ante fuerat, omnium ciuium suorum potentiam extimescebant.
2 Miltiades, multum in imperiis magistratibusque uersatus, non uide-

1 qui ς quia LPA || 2 poecile PA poetile L || 5 posteaquam LP poste quam A | est L^2 *(add. a man. pr. sup. lin.)* PA *om.* L^1 || 8 insulas LP in insulas A || 9 ⟨in⟩ *suppl. Fleckeisen (u. Lupus p. 79*)* || 12 dein PA deinde L || 17 regiis ς regis LPA | Parii LA parum P || 21 infectis LA infectus P || 22 rebus LP rebus a rege A | uulneribus PA militibus L || 23 cum *u* quoniam LPA quom *Halm (u. Lupus p. 157*)* || 24 Stesagoras *Longolius* sagoras LPA *(u. Davies, Ath. Propertied Families p. 301)* || 26 classem ς classes LPA || 27 poterat PA erat L | uincla A *(ut semper apud Nepotem scribendum puto)* uincula LP || 31 omnium] nimiam *Gemss* omnem nimiam *Cobet* || 32 magistratibusque ς magnisque LPA

batur posse esse priuatus, praesertim cum consuetudine ad imperii
cupiditatem trahi uideretur. nam Chersonesi omnes illos quos habi- 3
tarat annos perpetuam obtinuerat dominationem tyrannusque fuerat
appellatus, sed iustus. non erat enim ui consecutus, sed suorum uolun-
tate, eamque potestatem bonitate retinebat. omnes autem et dicuntur
et habentur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea ciuitate, quae
libertate usa est. sed in Miltiade erat cum summa humanitas tum mira 4
communitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus
pateret; magna auctoritas apud omnes ciuitates, nobile nomen, laus
rei militaris maxima. haec populus respiciens maluit illum innoxium
plecti quam se diutius esse in timore.

THEMISTOCLES

Themistocles, Neocli filius, Atheniensis. huius uitia ineuntis adules- 1
centiae magnis sunt emendata uirtutibus, adeo ut anteferatur huic
nemo, pauci pares putentur. sed ab initio est ordiendus. pater eius 2
Neocles generosus fuit. is uxorem Acarnanam ciuem duxit, ex qua
natus est Themistocles. qui cum minus esset probatus parentibus,
quod et liberius uiuebat et rem familiarem neglegebat, a patre ex-
heredatus est. quae contumelia non fregit eum, sed erexit. nam cum 3
iudicasset sine summa industria non posse eam exstingui, totum se
dedidit rei publicae, diligentius amicis famaeque seruiens. multum in
iudiciis priuatis uersabatur, saepe in contionem populi prodibat; nulla
res maior sine eo gerebatur; celeriter quae opus erant reperiebat, facile 4
eadem oratione explicabat, neque minus in rebus gerendis promptus
quam excogitandis erat, quod et de instantibus, ut ait Thucydides,
uerissime iudicabat et de futuris callidissime coniciebat. quo factum
est ut breui tempore illustraretur.

25 Thuc. 1.138.3

2 Chersonesi ς c(h)ersonesso LPA in chersoneso *unus e meis (cod. Oxon. Canon. lat. 159), ut coni. Fleckeisen* || 7 cum ς tum LPA || 9 ciuitates ς ciuitatis LPA || 10 illum LP eum A || 13 Themistocles LA themistodes P || 16 Neocles ς neoclus LPA | Acarnanam LPA *(u. Davies, Ath. Propertied Families p. 213)* Halicarnassiam *Aldus (e Plut. Them. 1)* Karinam *Fr. Richter* || 18 negligebat PA negligerat L || 22 priuatis LA priuatus P | contionem PA^2 contione L conditionem A^1 | prodibat LA redibat P || 23–24 facile ... explicabat LP *om.* A || 25 quam ⟨in⟩ *Fleckeisen (u. Lupus p. 85*)* || 26 callidissime LPA^2 *(man. rec.)* calidissime A^1

2 Primus autem gradus fuit capessendae rei publicae bello Corcyraeo;
ad quod gerendum praetor a populo factus non solum praesenti bello,
2 sed etiam reliquo tempore ferociorem reddidit ciuitatem. nam cum
pecunia publica, quae ex metallis redibat, largitione magistratuum
quotannis interiret, ille persuasit populo ut ea pecunia classis centum
3 nauium aedificaretur. qua celeriter effecta primum Corcyraeos fregit,
deinde maritimos praedones consectando mare tutum reddidit. in
quo cum diuitiis ornauit, tum etiam peritissimos belli naualis fecit
4 Athenienses. id quantae saluti fuerit uniuersae Graeciae, bello cogni-
tum est Persico. nam cum Xerxes et mari et terra bellum uniuersae
inferret Europae cum tantis copiis, quantas neque ante nec postea
5 habuit quisquam (huius enim classis mille et ducentarum nauium
longarum fuit, quam duo milia onerariarum sequebantur, terrestris
autem exercitus septingenta peditum, equitum quadringenta milia
6 fuerunt), huius de aduentu cum fama in Graeciam esset perlata et
maxime Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam,
miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. deli-
7 berantibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. id
responsum quo ualeret cum intellegeret nemo, Themistocles persua-
sit consilium esse Apollinis, ut in naues se suaque conferrent: eum
8 enim a deo significari murum ligneum. tali consilio probato addunt ad
superiores totidem naues triremes suaque omnia, quae moueri pot-
erant, partim Salamina partim Troezena deportant: arcem sacerdoti-
bus paucisque maioribus natu ac sacra procuranda tradunt, reli-
quum oppidum relinquunt.

3 Huius consilium plerisque ciuitatibus displicebat et in terra dimi-
cari magis placebat. itaque missi sunt delecti cum Leonida, Lacedae-
moniorum rege, qui Thermopylas occuparent longiusque barbaros pro-
gredi non paterentur. hi uim hostium non sustinuerunt eoque loco

1 sqq. cf. Schol. in Cic. Or. Bobiensia, ad or. Pro Sestio 141, pp. 108–110 in ed. P. Hildebrandt

1 Corcyraeo LPA *et Schol. Bob.* Aeginetico *Lambinus* || 3 etiam LA et P | reliquo PA reliquo bello L | tempori *Fleckeisen (u. Lupus p. 34**)* || 6 qua ς que LPA *(u. Lupus p. 209*)* || 8 cum ς tum LPA || 11 cum tantis ⟨eam⟩ copiis ⟨inuasit⟩ *uel* cum tantis copiis ⟨uenit⟩ ς *aliquot* || 13 terrestris ς *aliquot* terrestres LPA || 15 huius *Guillemin* cuius LPA || 17 de *del. Lambinus* || 21 enim PA eius L || 23 Salamina ς *pauci* salaminam LPA *(ut etiam Schol. Bob.)* | Troezena ς troezenam LPA *(cum Schol. Bob.)* || 24 ac LPA ad *unus e meis (cod. Haruardiensis lat. 41) ut coni. 'quidam' apud Lambinum, et ut fortasse indicat decretum illud Themistocleum Troezene repertum; u. Jameson, Hesperia 29, 1960, 198–223*

omnes interierunt. at classis communis Graeciae trecentarum nauium, 2
in qua ducentae erant Atheniensium, primum apud Artemisium inter
Euboeam continentemque terram cum classiariis regiis conflixit. angu-
stias enim Themistocles quaerebat, ne multitudine circuiretur. hic etsi 3
pari proelio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere,
quod erat periculum, ne, si pars nauium aduersariorum Euboeam
superasset, ancipiti premerentur periculo. quo factum est ut ab Arte- 4
misio discederent et exaduersum Athenas apud Salamina classem suam
constituerent.

At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus accessit astu idque 4
nullis defendentibus interfectis sacerdotibus, quos in arce inuenerat,
incendio deleuit. cuius flamma perterriti classiarii cum manere non 2
auderent et plurimi hortarentur, ut domos suas discederent moeni-
busque se defenderent, Themistocles unus restitit et uniuersos pares
esse posse aiebat, dispersos testabatur perituros, idque Eurybiadi, regi
Lacedaemoniorum, qui tum summae imperii praeerat, fore affirma-
bat. quem cum minus quam uellet moueret, noctu de seruis suis quem 3
habuit fidelissimum ad regem misit, ut ei nuntiaret suis uerbis, aduer-
sarios eius in fuga esse: qui si discessissent, maiore cum labore et 4
longinquiore tempore bellum confecturum, cum singulos consectari
cogeretur: quos si statim aggrederetur, breui uniuersos oppressurum.
hoc eo ualebat, ut ingratis ad depugnandum omnes cogerentur. hac 5
re audita barbarus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo
sibi loco, contra opportunissimo hostibus adeo angusto mari conflixit,
ut eius multitudo nauium explicari non potuerit. uictus ergo est magis
etiam consilio Themistocli quam armis Graeciae.

Hic etsi male rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copia- 5
rum, ut etiam tum iis opprimere posset hostes: iterum ab eodem gradu
depulsus est. nam Themistocles, uerens ne bellare perseueraret, certio-
rem eum fecit id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissol-
ueretur ac reditu in Asiam excluderetur, idque ei persuasit. itaque 2
qua sex mensibus iter fecerat, eadem minus diebus triginta in Asiam
reuersus est seque a Themistocle non superatum, sed conseruatum
iudicauit. sic unius uiri prudentia Graecia liberata est Europaeque 3

2 inter LA intra P || 3 regiis *e meis unus (cod. Vat. lat. 11464)* regis LPA || 4 circuiretur PA circueretur L | hic] hinc *Lambinus* || 5 sunt ausi PA ausi sunt L || 6 si pars PA pars si L || 7 superasset PA superassent L || 8 exaduersum PA ex aduerso L | Salamina ς salaminam LPA || 10 Xerxes LA exerses P | astu ς astum LPA ⟨ad⟩ astu *Halm* || 17 cum LP *om.* A || 19 si LA se P || 20 confecturum LP confectum A || 22 eo PA adeo L || 26 Themistocli LA themistoclei P || 32 qua PA que L | iter PA inter L

succubuit Asia. haec altera uictoria, quae cum Marathonio possit
comparari tropaeo. nam pari modo apud Salamina paruo numero
nauium maxima post hominum memoriam classis est deuicta.
6 Magnus hoc bello Themistocles fuit neque minor in pace. cum enim
Phalerico portu neque magno neque bono Athenienses uterentur,
huius consilio triplex Piraei portus constitutus est isque moenibus
circumdatus, ut ipsam urbem dignitate aequiperaret, utilitate supe-
2 raret. idem muros Atheniensium restituit praecipuo suo periculo.
namque Lacedaemonii causam idoneam nacti propter barbarorum
excursiones, qua negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem
⟨moenia⟩ habere, ne essent loca munita, quae hostes possiderent,
3 Athenienses aedificantes prohibere sunt conati. hoc longe alio specta-
bat atque uideri uolebant. Athenienses enim duabus uictoriis, Mara-
thonia et Salaminia, tantam gloriam apud omnes gentis erant conse-
cuti, ut intellegerent Lacedaemonii de principatu sibi cum iis certa-
4 men fore. quare eos quam infirmissimos esse uolebant. postquam
autem audierunt muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri
uetarent. his praesentibus desierunt ac se de ea re legatos ad eos mis-
5 suros dixerunt. hanc legationem suscepit Themistocles et solus primo
profectus est: reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri
exstructa uideretur, praecepit: interim omnes, serui atque liberi, opus
facerent neque ulli loco parcerent, siue sacer siue priuatus esset siue
publicus, et undique, quod idoneum ad muniendum putarent, conge-
rerent. quo factum est ut Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque
constarent.
7 Themistocles autem, ut Lacedaemonem uenit, adire ad magistratus
noluit et dedit operam, ut quam longissime tempus duceret, causam
2 interponens se collegas exspectare. cum Lacedaemonii quererentur
opus nihilo minus fieri eumque in ea re conari fallere, interim reliqui
legati sunt consecuti. a quibus cum audisset non multum superesse

1 haec ⟨est⟩ ς *perpauci, quod iam coniecerat Halm* || 3 classis **LA** classus **P** || 5 phalerico ς *aliquot* phalarico **LPA** || 6 isque] iisque *e meis unus (cod. Vat. Chig. H. V. 160) ut coniecit Scheffer* || 10 ullam **PA** nullam **L** *(unde suspicari licet corruptionem hic latere, non in uerbis sequentibus)* || 11 ⟨moenia⟩ habere *Halm* ⟨muros⟩ habere ς *e meis duo* haberi ς *aliquot* || 12 alio **LP** animo **A** | spectabat **PA** spectabant **L** || 14 gentis **P** gentes **LA** || 17 instrui] strui *Lambinus (sed u. TLL s. u. instruo 2015. 37)* || 20–21 altitudo muri exstructa uideretur **LPA** *(u. Thuc. 1. 90)* alti tuendo muri exstructi uiderentur *Heerwagen (sed. u. Lupus p. 34)* ad tuendum altitudo muri exstructa uideretur *Weidner* tuendo altitudo muri uideretur *male Guillemin* || 24 sacellis **A** satellis **LP** || 27 et dedit **LA** reddit **P** || 30 consecuti **PA** secuti **L**

munitionis, ad ephoros Lacedaemoniorum accessit, penes quos sum-
mum erat imperium, atque apud eos contendit falsa iis esse delata:
quare aequum esse illos uiros bonos nobilesque mittere quibus fides
haberetur, qui rem explorarent: interea se obsidem retinerent. gestus 3
est ei mos, tresque legati functi summis honoribus Athenas missi sunt.
cum his collegas suos Themistocles iussit proficisci iisque praedixit,
ut ne prius Lacedaemoniorum legatos dimitterent quam ipse esset
remissus. hos postquam Athenas peruenisse ratus est, ad magistra- 4
tum senatumque Lacedaemoniorum adiit et apud eos liberrime pro-
fessus est: Atheniensis suo consilio, quod communi iure gentium facere
possent, deos publicos suosque patrios ac penates, quo facilius ab
hoste possent defendere, muris saepsisse neque in eo quod inutile esset
Graeciae fecisse. nam illorum urbem ut propugnaculum oppositum 5
esse barbaris, apud quam iam bis classes regias fecisse naufragium.
Lacedaemonios autem male et iniuste facere, qui id potius intueren- 6
tur, quod ipsorum dominationi quam quod uniuersae Graeciae utile
esset. quare, si suos legatos recipere uellent, quos Athenas miserant,
se remitterent, aliter illos numquam in patriam essent recepturi.

Tamen non effugit ciuium suorum inuidiam. namque ob eundem 8
timorem, quo damnatus erat Miltiades, testularum suffragiis e ciuitate
eiectus Argos habitatum concessit. hic cum propter multas eius uir- 2
tutes magna cum dignitate uiueret, Lacedaemonii legatos Athenas
miserunt, qui eum absentem accusarent, quod societatem cum rege
Perse ad Graeciam opprimendam fecisset. hoc crimine absens prodi- 3
tionis damnatus est. id ut audiuit, quod non satis tutum se Argis uide-
bat, Corcyram demigrauit. ibi cum eius principes animaduertisset ti-
mere, ne propter se bellum iis Lacedaemonii et Athenienses indice-
rent, ⟨ad⟩ Admetum, Molossum regem, cum quo ei hospitium erat, con-
fugit. huc cum uenisset et in praesentia rex abesset, quo maiore reli- 4

8 magistratus *Oudendorp (sed u. Lysand. 4. 3)* || 9 professus LA[2] perfessus P profectus A[1] || 10 Atheniensis P athenienses LA || 11 deos LP deosque A || 13 oppositam ς *(sed u. Löfstedt, Synt. II 118)* || 16 quod[1] PA qui L || 18 *uerba* aliter ... recepturi *grauiter suspecta sunt (u. Lupus p. 180) secl. Gemss* ⟨cum⟩ aliter *excogitauit Fleckeisen, pro* essent recepturi *scripsit* receptum iri *Wagner, defendit Nipperdey coll. Phaedr. 1. 11. 4* || 21 eius] suas *Fleckeisen del. Halm, ut etiam cod. Paris. Bibl. Arm. lat. 1093 (sed u. Lupus p. 104)* || 23. 24 societatem cum rege Perse PA cum rege perse societatem L || 25 non LP *om.* A || 26 eius principes LPA *(u. Lupus p. 110)* eius principes ⟨ciuitatis⟩ *e meis unus (cod. Vat. lat. 5262) et ed. pr.* eius principes ⟨insulae⟩ *Fleckeisen* ciues principes *H. J. Müller* || 28 ad Admetum ς *aliquot* ad moetum LPA | ⟨non⟩ erat *Fleckeisen (quod tueri uidetur Podlecki, Them. p. 109 adn. 36), sed u. Gemss ad loc.* || 29 huc PA hic L | abesset PA esset L | quo PA qua L

gione se receptum tueretur, filiam eius paruulam arripuit et cum ea
se in sacrarium, quod summa colebatur caerimonia, coniecit. inde non
prius egressus est, quam rex eum data dextra in fidem reciperet, quam
5 praestitit. nam cum ab Atheniensibus et Lacedaemoniis exposceretur
publice, supplicem non prodidit monuitque ut consuleret sibi: difficile
enim esse in tam propinquo loco tuto eum uersari. itaque Pydnam
6 eum deduci iussit et quod satis esset praesidii dedit. hic in nauem
omnibus ignotus nautis escendit. quae cum tempestate maxima Naxum
ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles,
si eo peruenisset, sibi esse pereundum. hac necessitate coactus domino
7 nauis, qui sit, aperit, multa pollicens, si se conseruasset. at ille claris-
simi uiri captus misericordia diem noctemque procul ab insula in
salo nauem tenuit in ancoris neque quemquam ex ea exire passus est.
inde Ephesum peruenit ibique Themistoclen exponit. cui ille pro meri-
tis postea gratiam rettulit.

9 Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclen Xerxe regnante in Asiam
transisse. sed ego potissimum Thucydidi credo, quod aetate proximus
de iis, qui illorum temporum historiam reliquerunt, et eiusdem ciui-
tatis fuit. is autem ait ad Artaxerxen eum uenisse atque his verbis
2 epistulam misisse: 'Themistocles ueni ad te, qui plurima mala omnium
Graiorum in domum tuam intuli, quamdiu mihi necesse fuit aduersum
3 patrem tuum bellare patriamque meam defendere. idem multo plura
bona feci, postquam in tuto ipse et ille in periculo esse coepit. nam
cum in Asiam reuerti uellet proelio apud Salamina facto, litteris eum
certiorem feci id agi ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolueretur
atque ab hostibus circumiretur. quo nuntio ille periculo est liberatus.
4 nunc autem confugi ad te exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens
amicitiam: quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum habe-
bis, quam fortem inimicum ille expertus est. ea autem rogo, ut de iis
rebus, quas tecum colloqui uolo, annuum mihi tempus des eoque trans-
acto ad te uenire patiaris.'

17 Thuc. 1.137.3 sqq.

1 tueretur LA teneretur P || 4 ab PA *om.* L *in fine uersus* || 5 consuleret LA consulerent P || 7 deduci PA reduci L || 8 exscendit PA extendit L | Naxum PA narum L || 11 qui LPA *(u. Lupus p. 117* et Löfstedt Synt. II 84 adn. 1)* quis ς || 15 retulit L^2 *(man. pr.)* PA extulit L^1 || 16 ita LP itaque A || 18 de LPA (*falso* erat de *tamquam e 'Leid.' citant edd.*) || 19 Artaxerxen LA artaxerxem P || 20 ueni PA uenit L | omnium LP hominum A || 21 quamdiu LP quam A | aduersum *Dan. (teste f)* P aduersus LA || 22 multo P multa LA || 24 Salamina ς salaminam LPA || 29 ea LPA id ς *perpauci* te *e meis unus (cod. Oxon. Canon. lat. 159) ut coni. Fleckeisen* || 30 tecum colloqui L^2PA colloqui tecum L^1 | mihi tempus PA tempus mihi L

Huius rex animi magnitudinem admirans cupiensque talem uirum 10
sibi conciliari ueniam dedit. ille omne illud tempus litteris sermonique
Persarum se dedidit: quibus adeo eruditus est, ut multo commodius
dicatur apud regem uerba fecisse, quam ii poterant, qui in Perside
erant nati. hic cum multa regi esset pollicitus gratissimumque illud, 2
si suis uti consiliis uellet, illum Graeciam bello oppressurum, magnis
muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit domiciliumque Magne-
siae sibi constituit. namque hanc urbem ei rex donarat, his quidem 3
uerbis, quae ei panem praeberet (ex qua regione quinquaginta talenta
quotannis redibant), Lampsacum autem, unde uinum sumeret,
Myunta, ex qua obsonium haberet.

Huius ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepul-
crum prope oppidum, in quo est sepultus, statua in foro Magnesiae.
de cuius morte multimodis apud plerosque scriptum est, sed nos eun- 4
dem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait
Magnesiae morbo mortuum neque negat fuisse famam, uenenum sua
sponte sumpsisse, cum se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus
esset, praestare posse desperaret. idem ossa eius clam in Attica ab 5
amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditionis
esset damnatus, memoriae prodidit.

ARISTIDES

Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis fere fuit Themi- 1
stocli itaque cum eo de principatu contendit: namque obtrectarunt
inter se. in his autem cognitum est, quanto antestaret eloquentia inno- 2
centiae. quamquam enim adeo excellebat Aristides abstinentia, ut
unus post hominum memoriam, quem quidem nos audierimus, cogno-
mine Iustus sit appellatus, tamen a Themistocle collabefactus testula

15 Thuc. 1.138.4

1 animi LA tum P *(compendio* aI *male intellecto)* || 3 se *om.* ς *aliquot, ut coni. Cobet, Halm* || 5 multa regi esset PA regi esset multa L || 6 Graeciam LA grecia P || 9 quinquagena *Halm* || 10 Lampsacum ς lamsacum PA lamsatum L || 11 Myunta *tamquam ex ed. Aldina citant edd. (ego* Myuntem *tantum inueni)* myntam LPA mynda *Schol. Bob.* || 13 statua *Fleckeisen* statu(a)e LPA *(quod defendere cogitat Podlecki, Them. p. 110 adn. 39)* || 18 Attica PA attida L || 23 itaque] atque *Kellerbauer* || 25 quamquam ς cumcum pro quamquam LA cum quamquam P || 26 quem LPA quae *Dan. (teste f, falso, ut opinor)* || 27 iustus sit PA sit iustus L

3 illa exilio decem annorum multatus est. qui quidem cum intellegeret
reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animaduertis-
set quendam scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab eo dicitur,
quare id faceret aut quid Aristides commisisset, cur tanta poena dignus
4 duceretur. cui ille respondit se ignorare Aristiden, sed sibi non placere,
quod tam cupide elaborasset, ut praeter ceteros Iustus appellaretur.
5 hic decem annorum legitimam poenam non pertulit. nam postquam
Xerxes in Graeciam descendit, sexto fere anno quam erat expulsus,
populi scito in patriam restitutus est.

2 Interfuit autem pugnae nauali apud Salamina, quae facta est prius-
quam poena liberaretur. idem praetor fuit Atheniensium apud Pla-
taeas in proelio, quo Mardonius fusus barbarorumque exercitus inter-
2 fectus est. neque aliud est ullum huius in re militari illustre factum
quam huius imperii memoria, iustitiae ucro et aequitatis et innocen-
tiae multa, in primis quod eius aequitate factum est, cum in communi
classe esset Graeciae simul cum Pausania quo duce Mardonius erat
fugatus, ut summa imperii maritimi ab Lacedaemoniis transferretur
3 ad Athenienses: namque ante id tempus et mari et terra duces erant
Lacedaemonii. tum autem et intemperantia Pausaniae et iustitia fac-
tum est Aristidis, ut omnes fere ciuitates Graeciae ad Atheniensium
societatem se applicarent et aduersus barbaros hos duces deligerent
sibi.

3 Quos quo facilius repellerent, si forte bellum renouare conarentur,
ad classis aedificandas exercitusque comparandos quantum pecuniae
quaeque ciuitas daret, Aristides delectus est qui constitueret, eiusque
arbitrio quadringena et sexagena talenta quotannis Delum sunt col-
lata: id enim commune aerarium esse uoluerunt. quae omnis pecunia
2 postero tempore Athenas translata est. hic qua fuerit abstinentia,
nullum est certius indicium quam ⟨quod⟩, cum tantis rebus praefuis-
3 set, in tanta paupertate decessit, ut qui efferretur uix reliquerit. quo
factum est ut filiae eius publice alerentur et de communi aerario doti-
bus datis collocarentur. decessit autem fere post annum quartum quam
Themistocles Athenis erat expulsus.

2 reprimi **LA** repromi **P** || 5 Aristiden **LA** aristidem **P** || 6 laborasset *Fleckeisen cum ς perpaucis (sed u. TLL s. u. elaboro 319. 33 sqq.)* || 9 populi scito **A** populicito **P** plebicito al. populiscito **L** || 10 priusquam **PA** postquam **L** || 12—13 Mardonius ... interfectus est **LPA** *(u. Bitschofsky, Wien. Stud. 4, 1882, 327)* fusus *et* interfectus *transposuit Kellerbauer* fusus *del. Lupus p. 6** || 17 transferretur **LP** transfertur **A** || 21 aduersus **LP** aduersos **A** | deligerent **PA** deligeret **L** || 24 classis **PA** classes **L** || 28 postero **LPA²** postero die **A¹** || 29 cercius indicium **P** cercius iudicium **A** indicium certius **L** | ⟨quod⟩ *suppl. Lambinus* || 30 decessit **PA** recessit **L** || 31 est **LP** *om.* **A**

PAVSANIAS

Pausanias Lacedaemonius magnus homo, sed uarius in omni genere 1
uitae fuit: nam ut uirtutibus eluxit, sic uitiis est obrutus. huius illu- 2
strissimum est proelium apud Plataeas. namque illo duce Mardonius,
satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Per-
sarum et manu fortis et consilii plenus, cum ducentis milibus peditum,
quos uiritim legerat, et uiginti milibus equitum haud ita magna manu
Graeciae fugatus est, eoque ipse dux cecidit proelio. qua uictoria 3
elatus plurima miscere coepit et maiora concupiscere. sed primum in
eo est reprehensus, quod ex praeda tripodem aureum Delphis posuisset
epigrammate inscripto, in quo haec erat sententia: suo ductu bar-
baros apud Plataeas esse deletos eiusque uictoriae ergo Apollini donum
dedisse. hos uersus Lacedaemonii exsculpserunt neque aliud scripse- 4
runt quam nomina earum ciuitatum, quarum auxilio Persae erant uicti.

Post id proelium eundem Pausaniam cum classe communi Cyprum 2
atque Hellespontum miserunt, ut ex iis regionibus barbarorum praesi-
dia depelleret. pari felicitate in ea re usus elatius se gerere coepit ma- 2
ioresque appetere res. nam cum Byzantio expugnato cepisset com-
plures Persarum nobiles atque in his nonnullos regis propinquos, hos
clam Xerxi remisit, simulans ex uinclis publicis effugisse, et cum his
Gongylum Eretriensem, qui litteras regi redderet, in quibus haec fuisse
scripta Thucydides memoriae prodidit: 'Pausanias, dux Spartae, quos 3
Byzanti ceperat, postquam propinquos tuos cognouit, tibi muneri
misit seque tecum affinitate coniungi cupit: quare, si tibi uidetur,
des ei filiam tuam nuptum. id si feceris, et Spartam et ceteram Grae- 4
ciam sub tuam potestatem se adiuuante ⟨te⟩ redacturum pollicetur.
his de rebus si quid geri uolueris, certum hominem ad eum mittas
face, cum quo colloquatur.' rex tot hominum salute tam sibi necessa- 5
riorum magnopere gauisus confestim cum epistula Artabazum ad
Pausaniam mittit, in qua eum collaudat; petit, ne cui rei parcat ad
ea efficienda, quae pollicetur: si perfecerit, nullius rei a se repulsam

22 Thuc. 1.128.7

3 uitiis est PA est uiciis L | illustrissimum LP industrissimum A || 7 $\overline{\overline{xx}}$ PA xx^{m} L „*milia abest a uet.*“ *f*, *unde* uiginti *solum legunt edd., male, ut opinor* | magna LA *om.* P || 9 miscere LP misere A || 10 quod ς quod cum LPA || 11 inscripto ς *perpauci* scripto LPA || 13 exsculpserunt LA exculserunt P || 20 uinclis PA uinculis L || 21 Gongylum *e meis unus (cod. Kansas.)* gongulum LPA | Eretriensem PA eretensem L || 23 tuos PA suos L || 25 Spartam LA sportam P || 26 se adiuuante ⟨te⟩ *Bosius* te adiuuante ς *aliquot (quod coni. Lupus p. 192*)* || 30 ⟨ac⟩ petit *Lambinus* petit *del. Gemss* || 31 pollicetur LPA *(u. Lupus p. 181***)* polliceretur *e meis unus (cod. Vat. lat. 3412)*

6 laturum. huius Pausanias uoluntate cognita alacrior ad rem gerendam
factus in suspicionem cecidit Lacedaemoniorum. in quo facto domum
reuocatus, accusatus capitis absoluitur, multatur tamen pecunia,
quam ob causam ad classem remissus non est.

3 At ille post non multo sua sponte ad exercitum rediit et ibi non
callida, sed dementi ratione cogitata patefecit: non enim mores pa-
2 trios solum, sed etiam cultum uestitumque mutauit. apparatu regio
utebatur, ueste Medica; satellites Medi et Aegyptii sequebantur; epu-
labatur more Persarum luxuriosius, quam qui aderant perpeti pos-
3 sent; aditum petentibus conueniundi non dabat, superbe respondebat,
crudeliter imperabat. Spartam redire nolebat; Colonas, qui locus in
agro Troade est, se contulerat; ibi consilia cum patriae tum sibi in-
4 imica capiebat. id postquam Lacedaemonii rescierunt, legatos cum
claua ad eum miserunt, in qua more illorum erat scriptum: nisi do-
5 mum reuerteretur, se capitis eum damnaturos. hoc nuntio commotus,
sperans se etiam tum pecunia et potentia instans periculum posse
depellere, domum rediit. huc ut uenit, ab ephoris in uincla publica
est coniectus: licet enim legibus eorum cuiuis ephoro hoc facere regi.
hinc tamen se expediuit, neque eo magis carebat suspicione: nam
6 opinio manebat eum cum rege habere societatem. est genus quoddam
hominum, quod Hilotae uocatur, quorum magna multitudo agros
Lacedaemoniorum colit seruorumque munere fungitur. hos quoque
7 sollicitare spe libertatis existimabatur. sed quod harum rerum nullum
erat apertum crimen, quo argui posset, non putabant de tali tamque
claro uiro suspicionibus oportere iudicari et exspectandum, dum se
ipsa res aperiret.

4 Interim Argilius quidam adulescentulus, quem puerum Pausanias
amore uenerio dilexerat, cum epistulam ab eo ad Artabazum acce-
pisset eique in suspicionem uenisset aliquid in ea de se esse scriptum,
quod nemo eorum redisset, qui super tali causa eodem missi erant,
uincla epistulae laxauit signoque detracto cognouit, si pertulisset, sibi
2 esse pereundum. erant in eadem epistula quae ad ea pertinebant, quae

1 alacrior **PA** alacer **L** || 2 cecidit **LPA^2** cedit **A^1** incidit *Cobet* | in^2 *del. u* || 3 accusatus ... multatur **PA** accusatur ... multatus **L** || 6 callida **LA** collida **P** | dementi ς clementi **LPA** | cogitata **LP** cognita **A** || 10 conueniundi *del. Halm* || 12 cum *ed. pr.* tum **LPA** || 14 claua *Petrus Daniel* laua **LPA** | scriptum **PA** *om.* **L** || 16 pecunia et potentia **PA** potentia et pecunia **L** || 17 depellere **LPA^2** *(corr. man. pr.)* debellere **A^1** | uincla **PA** uincula **L** || 19 neque **LA** nequis **P** | carebat suspicione **PA** suspicione carebat **L** || 21 Hilotae ς illote **LPA** || 23 existimabatur **PA** existimabat **L** || 28 uenerio **A** uenereo **LP** || 30 missi erant **PA** erant missi **L** || 31 uincla **A** uincula **P** cuncta **L** | laxauit **PA** lacerauit **L**

inter regem Pausaniamque conuenerant. has ille litteras ephoris tra-
didit. non est praetereunda grauitas Lacedaemoniorum hoc loco. nam 3
ne huius quidem indicio impulsi sunt ut Pausaniam comprehenderent,
neque prius uim adhibendam putauerunt, quam se ipse indicasset.
itaque huic indici, quid fieri uellent, praeceperunt. fanum Neptuni 4
est Taenari, quod uiolari nefas putant Graeci. eo ille index confugit
in araque consedit. hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ex quo posset
audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. huc ex ephoris quidam
descenderunt. Pausanias, ut audiuit Argilium confugisse in aram, per- 5
turbatus uenit eo. quem cum supplicem dei uideret in ara sedentem,
quaerit, causae quid sit tam repentini consilii. huic ille, quid ex litte-
ris comperisset, aperit. modo magis Pausanias perturbatus orare coe- 6
pit, ne enuntiaret nec se meritum de illo optime proderet: quod si eam
ueniam sibi dedisset tantisque implicatum rebus subleuasset, magno
ei praemio futurum.

His rebus ephori cognitis satius putarunt in urbe eum comprehendi. 5
quo cum essent profecti et Pausanias placato Argilio, ut putabat,
Lacedaemonem reuerteretur, in itinere, cum iam in eo esset ut com-
prehenderetur, ex uultu cuiusdam ephori, qui eum admoneri cupiebat,
insidias sibi fieri intellexit. itaque paucis ante gradibus, quam qui eum 2
sequebantur, in aedem Mineruae, quae Chalcioicos uocatur, confugit.
hinc ne exire posset, statim ephori ualuas eius aedis obstruxerunt
tectumque sunt demoliti, quo celerius sub diuo interiret. dicitur eo 3
tempore matrem Pausaniae uixisse eamque iam magno natu, post-
quam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum lapidem
ad introitum aedis attulisse. sic Pausanias magnam belli gloriam turpi 4
morte maculauit. hic cum semianimis de templo elatus esset, confestim
animam efflauit. cuius mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent 5
inferri oportere, quo ii qui ad supplicium essent dati, displicuit plu-
ribus, et procul ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus. inde poste-
rius Delphici responso erutus atque eodem loco sepultus, ubi uitam
posuerat.

4 indicasset L *(ut uid., sed haesito)* iudicasset P *(? u. Roersch p. 246)* A || 6 thenari A terenari *(per compendium* tēnari*)* LP | index *del. Heerwagen* || 7 araque LP ara A || 11 causae PA causam *(ut uid.)* L | repentini consilii LPA repentino consilio *ut u. l. agnoscunt Dan. (teste f)* LA || 12 modo] tanto *uel* multo *Lambinus* quo *Fleckeisen* || 13 nec] neu *Fleckeisen (sed u. Lupus p. 150 et Kühner-Stegmann, II ed. 3, p. 211)* || 20 eum LP *om.* A || 21 Chalcioicos ς *aliquot* calchidicos LPA || 22 ne LP *om.* A | ualuas PA uallas L || 23 demoliti PA demolliti L || 26 attulisse PA tulisse L || 26—27 *uerba* sic ... maculauit *transponenda censuerunt Gemss alii* || 29 inferri ς inferre LPA || 31 ⟨dei⟩ Delphici *Lambinus* | sepultus ⟨est⟩ *Fleckeisen*

CIMON

1 Cimon, Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum initio usus est
adulescentiae. nam cum pater eius litem aestimatam populo soluere
non potuisset ob eamque causam in uinclis publicis decessisset, Cimon
eadem custodia tenebatur neque legibus Atheniensibus emitti poterat,
2 nisi pecuniam, qua pater multatus erat, soluisset. habebat autem in
matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen, non magis
amore quam more ductus: namque Atheniensibus licet eodem patre
3 natas uxores ducere. huius coniugii cupidus Callias quidam, non tam
generosus quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat,
egit cum Cimone ut eam sibi uxorem daret: id si impetrasset, se
4 pro illo pecuniam soluturum. is cum talem condicionem aspernaretur,
Elpinice negauit se passuram Miltiadis progeniem in uinclis publicis interire, quoniam prohibere posset, seque Calliae nupturam, si ea,
quae polliceretur praestitisset.

2 Tali modo custodia liberatus Cimon celeriter ad principatum peruenit. habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam
prudentiam cum iuris ciuilis tum rei militaris, quod cum patre a puero
in exercitibus fuerat uersatus. itaque hic et populum urbanum in sua
2 tenuit potestate et apud exercitum plurimum ualuit auctoritate. primum imperator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugauit, oppidum Amphipolim constituit eoque decem milia Atheniensium in coloniam misit. idem iterum apud Mycalen Cypriorum et Phoenicum ducentarum nauium classem deuictam cepit eodemque die pari
3 fortuna in terra usus est. namque hostium nauibus captis statim ex
classe copias suas eduxit barbarorumque maximam uim uno concursu
4 prostrauit. qua uictoria magna praeda potitus cum domum reuerteretur, quod iam nonnullae insulae propter acerbitatem imperii defecerant, bene animatas confirmauit, alienatas ad officium redire coegit.
5 Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius se gesserant, uacuefecit, sessores ueteres urbe insulaque eiecit, agros ciuibus diuisit. Thasios opulentia fretos suo aduentu fregit. his ex manubiis arx Athenarum, qua ad meridiem uergit, est ornata.

4 eamque causam **PA** causam eamque **L** | uinclis **PA** uinculis **L** || 5 Atheniensium *Lambinus* || 7 Elpinicen ς helpicenem **LP** delpicenem **A** || 8 namque **LP** nam **A** || 13 Elpinice ς helpicene **PA** helpene **L** | uinclis **PA** uinculis **L** || 14 interire **LA** introire **P** | quoniam] cum *Cobet* || 15 polliceretur **PA** pollicetur **L** || 16 Cymon **P**² *(sup. lin.)* cymo **LP**¹ cimo **A** || 18 cum¹ ς tum **LPA** || 23 ⟨imperator⟩ iterum *Freudenberg* interim *e meis unus (cod. Bonon. 2050) del. Weidner* | Mycalen **P** mycalē **L** micalen **A** || 30 Scyrum ς cyprum **PA** ciprum **L** | quam **PA** quoque **L** || 31 sessores **LA** possessores *e meis unus (cod. Flor. Strozz. 57 ex corr.)* | *uerba* sessores ... eiecit *om.* **P** (*non* **L**) || 33 qua *Magius* qu(a)e **LPA**

Quibus rebus cum unus in ciuitate maxime floreret, incidit in can- 8
dem inuidiam quam pater suus ceterique Atheniensium principes: nam
testarum suffragiis, quod illi *ὀστρακισμόν* uocant, decem annorum exi-
lio multatus est. cuius facti celerius Athenienses quam ipsum paeni- 2
tuit. nam cum ille animo forti inuidiae ingratorum ciuium cessisset
bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent, confestim notae
eius uirtutis desiderium consecutum est. itaque post annum quintum, 3
quam expulsus erat, in patriam reuocatus est. ille, quod hospitio
Lacedaemoniorum utebatur, satius existimans contendere Lacedae-
monem, sua sponte est profectus pacemque inter duas potentissimas
ciuitates conciliauit. post, neque ita multo, Cyprum cum ducentis 4
nauibus imperator missus, cum eius maiorem partem insulae deuicis-
set, in morbum implicitus in oppido Citio est mortuus.

Hunc Athenienses non solum in bello, sed etiam in pace diu desi- 4
derauerunt. fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis prae-
dia hortosque haberet, ut numquam in eis custodem imposuerit fruc-
tus seruandi gratia, ne quis impediretur, quominus eius rebus quibus
quisque uellet frueretur. semper eum pedisequi cum nummis sunt 2
secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet quod statim daret, ne
differendo uideretur negare. saepe, cum aliquem offensum fortuna
uideret minus bene uestitum, suum amiculum dedit. cotidie sic cena 3
ei coquebatur, ut, quos inuocatos uidisset in foro, omnis deuocaret,
quod facere nullo die praetermittebat. nulli fides eius, nulli opera,
nulli res familiaris defuit: multos locupletauit, complures pauperes
mortuos, qui unde efferrentur non reliquissent, suo sumptu extulit.
sic se gerendo minime est mirandum, si et uita eius fuit secura et mors 4
acerba.

3 quod ... uocant *secl. Fleckeisen* | *ὀστρακισμὸν u οσφραχιcΝοτ* L *οσφραχισνος* P *ΟCΘΡΑΚΥCΜΟC* A || 9 satius LA satis P | *uoces aliquot desiderari adnotat u in margine* satius existimans ⟨eos et ciueis suos inter se una uoluntate consentire quam armis⟩ contendere *Lambinus* s. e. ⟨concedere quam armis⟩ contendere *Halm* s. e. ⟨concedere quam⟩ contendere *Guillemin* || 10.11 potentissimas ciuitates PA ciuitates potentissimas L || 12 deuicisset LA deuicissent P || 14 hunc LA hinc P || 17 eius] eis *Madvig* || 20 differendo uideretur PA iuberetur differendo L | fortuna] fortuito *Nipperdey* forte fortuna *Haupt* || 21.22 cena ei PA ei cena L || 23 nullo die *Nipperdey* nullum diem LPA || 25 efferrentur LA efferentur P || 26 si LP sed A

LYSANDER

1 Lysander Lacedaemonius magnam reliquit sui famam, magis feli-
citate quam uirtute partam: Atheniensis enim ⟨in⟩ Peloponnesios
2 sexto et uicesimo anno bellum gerentes confecisse apparet. id qua ra-
tione consecutus sit ⟨non⟩ latet: non enim uirtute exercitus sui, sed
immodestia factum est aduersariorum, qui, quod dicto audientes im-
peratoribus suis non erant, dispalati in agris relictis nauibus in hostium
uenerunt potestatem. quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dede-
3 runt. hac uictoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audax-
que fuisset, sic sibi indulsit, ut eius opera in maximum odium Grae-
4 ciae Lacedaemonii peruenerint. nam cum hanc causam Lacedaemonii
dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominatio-
nem refringerent, postquam apud Aegos flumen Lysander classis ho-
stium est potitus, nihil aliud molitus est quam ut omnes ciuitates in
sua teneret potestate, cum id se Lacedaemoniorum causa facere simu-
5 laret. namque undique, qui Atheniensium rebus studuissent, eiectis
decem delegerat in una quaque ciuitate, quibus summum imperium
potestatemque omnium rerum committeret. horum in numero nemo
admittebatur, nisi qui aut eius hospitio contineretur aut se illius fore
proprium fide confirmarat.

2 Ita decemuirali potestate in omnibus urbibus constituta ipsius nutu
omnia gerebantur. cuius de crudelitate ac perfidia satis est unam rem
exempli gratia proferre, ne de eodem plura enumerando defatigemus
2 lectores. uictor ex Asia cum reuerteretur Thasumque diuertisset, quod
ea ciuitas praecipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si ⟨non⟩
idem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici,
3 peruertere eam concupiuit. uidit autem, nisi in eo occultasset uolun-
tatem, futurum ut Thasii dilaberentur consulerentque rebus suis
⟨***⟩.

3 Atheniensis L² *(man. pr., ut uid.)* PA Athenienses L¹ | ⟨in⟩ *suppl. ς aliquot om.* LPA ⟨aduersus⟩ *suppl. ς complures* | Peloponnesios PA pelonensios L || 5 ⟨non⟩ latet *Ernst* latet LPA ⟨haut⟩ latet *Halm* ⟨nequaquam⟩ *uel* ⟨minime⟩ latet *Kurfess* latet ⟨neminem⟩ *Kellerbauer (teste Cobet p. 317)* | exercitus sui LP sui exercitus A || 7 dispalati PA dispilati L || 8 dediderunt ς || 9 antea PA autor L || 10 odium Graeciae PA grecie odium L || 11 peruenerint LA peruenerunt P || 12 dictitassent *ς aliquot (cf. Dion. 7. 3)* dictassent LPA || 13 refringerent LP refrigerent A || 19 admittebatur LP amittebatur A || 25 ⟨non⟩ *suppl. u hic, ante* solerent *e meis unus (cod. Flor. Strozz. 57)* || 26 constantes LA contristantes P || 28 *post* suis *lacunam indicant cod. Flor. Strozz. 57 et u*

Itaque hi decemuiralem illam potestatem ab illo constitutam sustu- 3
lerunt. quo dolore incensus iniit consilia reges Lacedaemoniorum tol-
lere. sed sentiebat id se sine ope deorum facere non posse, quod Lace-
daemonii omnia ad oracula referre consuerant. primum Delphicum 2
corrumpere est conatus. cum id non potuisset, Dodonam adortus est.
hinc quoque repulsus dixit se uota suscepisse, quae Ioui Hammoni
solueret, existimans se Afros facilius corrupturum. hac spe cum pro- 3
fectus esset in Africam, multum eum antistites Iouis fefellerunt. nam
non solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lacedaemonem
miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod sacerdotes fani corrum-
pere conatus esset. accusatus hoc crimine iudicumque absolutus sen- 4
tentiis, Orchomeniis missus subsidio occisus est ab Thebanis apud
Haliartum. quam uere de eo foret iudicatum, oratio indicio fuit, quae 5
post mortem in domo eius reperta est, in qua suadet Lacedaemoniis,
ut regia potestate dissoluta ex omnibus dux deligatur ad bellum ge-
rendum, sic scripta, ut deum uideretur congruere sententiae, quam ille
se habiturum pecunia fidens non dubitabat. hanc ei scripsisse Cleon
Halicarnasius dicitur.

Atque hoc loco non est praetereundum factum Pharnabazi, satrapis 4
regii. nam cum Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter
auareque fecisset deque iis rebus suspicaretur ad ciues suos esse per-
latum, petiit a Pharnabazo ut ad ephoros sibi testimonium daret,
quanta sanctitate bellum gessisset sociosque tractasset, deque ea re
accurate scriberet: magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram.
huic ille liberaliter pollicetur: librum grandem verbis multis conscrip- 2
sit, in quibus summis eum fert laudibus. quem cum legisset probasset-
que, dum signatur, alterum pari magnitudine tanta similitudine, ut
discerni non posset, signatum subiecit, in quo accuratissime eius auari-
tiam perfidiamque accusarat. hinc Lysander domum cum redisset, 3
postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum quae

1 illam potestatem P potestatem illam L suam potestatem A illam *del. Halm* || 4 consuerant LA consueuerant P | Delphicum *Roth* delphi LPA || 7 corrupturum LA correpturum P || 11 iudicumque LPA^2 iudiciumque A^1 || 12 Orchomeniis ς orchemenis LPA | ab LP a A || 15 deligatur LA diligatur P || 16 sic *scripsi* sed LPA sed ⟨sic⟩ *Wölfflin* | congruere LP congruę A || 17 dubitarat *Fleckeisen* || 18 alicarnaseus *uel sim.* ς *perpauci* alicarnas PA alycarnas L || 19 loco PA *om.* L | satrapis LP trapis A || 20 regii *habent* LPA *(errant editores)* || 23 quanta LA quante P || 25 grandem LP grauem A || 26 fert LPA effert ς || 27 alterum A alteram P aliud L | ⟨et⟩ tanta *Weidner* || 29 hinc *ed. pr.* hunc LPA *del. Fleckeisen* || 30 postquam LA priusquam P | quae PA quo L

uoluerat dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. hunc summoto Lysandro cum ephori cognossent, ipsi legendum dederunt. ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

ALCIBIADES

1 Alcibiades, Cliniae filius, Atheniensis. in hoc quid natura efficere
possit uidetur experta. constat enim inter omnes, qui de eo memoriae
prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius uel in uitiis uel in uirtutibus.
2 natus in amplissima ciuitate summo genere, omnium aetatis suae multo
formosissimus; ad omnes res aptus consiliique plenus (namque im-
perator fuit summus et mari et terra); disertus, ut in primis dicendo
ualeret, quod tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo
3 ei dicendo posset resistere; diues; cum tempus posceret, laboriosus,
patiens; liberalis, splendidus non minus in uita quam uictu; affabilis,
4 blandus, temporibus callidissime seruiens: idem, simul ac se remiserat
neque causa suberat quare animi laborem perferret, luxuriosus, disso-
lutus, libidinosus, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur in
uno homine tantam esse dissimilitudinem tamque diuersam naturam.
2 Educatus est in domo Pericli (priuignus enim eius fuisse dicitur),
eruditus a Socrate. socerum habuit Hipponicum, omnium Graeca
lingua loquentium ditissimum, ut, si ipse fingere uellet, neque plura
bona eminisci neque maiora posset consequi, quam uel natura uel
2 fortuna tribuerat. ineunte adulescentia amatus est a multis more
Graecorum, in eis Socrate, de quo mentionem facit Plato in Symposio.
namque eum induxit commemorantem se pernoctasse cum Socrate
3 neque aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit. posteaquam

23 Plato, Symp. 219C

5 hoc PA quo L | quid natura LP natura A *(post quod uerbum* quid *in margine scripsit manus saec. 15)* || 7 uel in uitiis PA *om.* L || 10 primis LA primus P || 12 dicendo] dicenti *Bardili del. Nipperdey* || 13 uictu LPA^{2} uicta A^{1} || 14 callidissime LP calidissime A | simul ac PA simul at L | remiserat LPA^{2} *(man. altera)* miserat A^{1} || 19. 20 Graeca lingua loquentium *Heusinger* graecae linguae eloquentia LPA || 21 eminisci *Heusinger* reminisci LPA *(sed u. Lupus p. 32* et TLL s. u. eminiscor)* || 21. 22 uel natura uel fortuna LP uel fortuna uel natura A || 22 tribuerat ς tribueret LPA || 22—23 amatus ... Symposio *om.* P || 22 more ς *(cf. Con. 3. 2* ex more Persarum) amore LA || 23 Socrate LA ⟨a⟩ Socrate ς *(sed u. Lupus p. 85)* || 24 pernoctasse LP pernotasse A

robustior est factus, non minus multos amauit, in quorum amore,
quoad licitum est odiosa, multa delicate iocoseque fecit: quae referre-
mus, nisi maiora potiora haberemus.
Bello Peloponnesio huius consilio atque auctoritate Athenienses 3
bellum Syracusanis indixerunt: ad quod gerendum ipse dux delectus
est, duo praeterea collegae dati Nicias et Lamachus. id cum apparare- 2
tur, priusquam classis exiret, accidit ut una nocte omnes Hermae, qui
in oppido erant Athenis, deicerentur praeter unum, qui ante ianuam
erat Andocidi (itaque ille postea Mercurius Andocidi uocitatus est).
hoc cum appareret non sine magna multorum consensione esse factum, 3
quae non ad priuatam, sed publicam rem pertineret, magnus multitu-
dini timor est iniectus, ne qua repentina uis in ciuitate exsisteret, quae
libertatem opprimeret populi. hoc maxime conuenire in Alcibiadem 4
uidebatur, quod et potentior et maior quam priuatus existimabatur:
multos enim liberalitate deuinxerat, plures etiam opera forensi suos
reddiderat. qua re fiebat ut omnium oculos, quotienscumque in publi- 5
cum prodisset, ad se conuerteret neque ei par quisquam in ciuitate
poneretur. itaque non solum spem in eo habebant maximam, sed
etiam timorem, quod et obesse plurimum et prodesse poterat. asper- 6
gebatur etiam infamia, quod in domo sua facere mysteria dicebatur
(quod nefas erat more Atheniensium) idque non ad religionem, sed
ad coniurationem pertinere existimabatur.
Hoc crimine in contione ab inimicis compellabatur. sed instabat 4
tempus ad bellum proficiscendi. id ille intuens neque ignorans ciuium
suorum consuetudinem postulabat, si quid de se agi uellent, potius
de praesente quaestio haberetur, quam absens inuidiae crimine accu-
saretur. inimici uero eius quiescendum in praesenti, quia noceri non 2
posse intellegebant, et illud tempus exspectandum decreuerunt, quo
exisset, ut absentem aggrederentur; itaque fecerunt. nam postquam 3
in Siciliam eum peruenisse crediderunt, absentem, quod sacra uiolasset,
reum fecerunt. qua de re cum ei nuntius a magistratu in Siciliam mis-
sus esset, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna

2 odiose *u* ⟨in re⟩ odiosa *Bergk* otioso *Nipperdey* | referremus LA referemus P || 3 potioraque ς || 6 collegae LA collegi P | Nicias ς micia *(ut uid.)* L inicia P mitia A | Lamachus ς lammachus LPA || 6. 7 appararetur priusquam LA apparereteur prius que P || 9 Andocidi[1] *Bosius* androclydi LP Andocidi ... Mercurius *om.* A | Andocidi[2] *Halm* androclydes LPA | uocitatus est PA est uocitatus L || 10 magna PA *om.* L || 11 publicam PA ad publicam L || 15 deuinxerat A deuincebat L deiunxerat P || 20 in LA de P || 23 contione ς *perpauci* contentione LPA | compellabatur PA compellebatur L || 27 noceri LPA nocere ς *pauci* noceri ⟨ei⟩ *Bardili* || 28 quo *Lambinus* quo si LPA quo classis *Fleckeisen* quo is *tamquam e cod.* A *male Halm* || 29 exisset PA exissent L

spe prouinciae bene administrandae, non parere noluit et in trierem,
4 quae ad eum deportandum erat missa, ascendit. hac Thurios in Ita-
liam peruectus, multa secum reputans de immoderata ciuium suorum
licentia crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus impendentem
euitare tempestatem, clam se ab custodibus subduxit et inde primum
5 Elidem, dein Thebas uenit. postquam autem se capitis damnatum
bonis publicatis audiuit, et, id quod usu uenerat, Eumolpidas sacer-
dotes a populo coactos ut se deuouerent, eiusque deuotionis quo testa-
tior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum esse positum
6 in publico, Lacedaemonem demigrauit. ibi, ut ipse praedicare con-
suerat, non aduersus patriam, sed inimicos suos bellum gessit, quod
eidem hostes essent ciuitati: nam cum intellegerent se plurimum prod-
esse posse rei publicae, ex ea eiecisse plusque irae suae quam utilitati
7 communi paruisse. itaque huius consilio Lacedaemonii cum Perse rege
amicitiam fecerunt, dein Deceleam in Attica munierunt praesidioque
ibi perpetuo posito in obsidione Athenas tenuerunt. eiusdem opera
Ioniam a societate auerterunt Atheniensium. quo facto multo supe-
riores bello esse coeperunt.

5 Neque uero his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti quam timore
ab eo alienati. nam cum acerrimi uiri praestantem prudentiam in
omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt ne caritate patriae ductus
aliquando ab ipsis descisceret et cum suis in gratiam rediret. itaque
2 tempus eius interficiundi quaerere instituerunt. id Alcibiades diutius
celari non potuit: erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, prae-
sertim cum animum attendisset ad cauendum. itaque ad Tissapher-
3 nem, praefectum regis Darii, se contulit. cuius cum in intimam ami-
citiam peruenisset et Atheniensium male gestis in Sicilia rebus opes
senescere, contra Lacedaemoniorum crescere uideret, initio cum Pi-
sandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per inter-
nuntios colloquitur et de reditu suo facit mentionem. erat enim eodem
quo Alcibiades sensu, populi potentiae non amicus et optimatium
4 fautor. ab hoc destitutus primum per Thrasybulum, Lyci filium, ab

2 deportandum erat LPA erat deportandum *tamquam e cod. Dan. falso citat f* | Italiam (*uel* Ytaliam) LA ytalia P || 3 peruectus LA prouectus P | ciuium LA *om.* P || 6 dein LP deinde A || 7 ⟨numquam antea⟩ usu *Cobet* | Eumolpidas *u* olympidas LP olimpidas A || 9 incisum L^2 *(man. pr.)* PA excisum L^1 || 10 consuerat LP consueuerat A || 11 quod LA qui P || 12 plurimum P pludimum L plimum A || 13 plusque PA plusquam L || 15 deinde celeam A dein celeam LP || 23 Alcibiades *Gesner (u. Lupus p. 57)* alcibiadi LPA || 26 in LA^2 *om.* PA^1 | intimam PA ultimam L || 29 Samum LA sanium P *(ut etiam infra)* || 31 optimatium LA optimatum P || 32 Lyci *ed. pr.* lycei LPA

exercitu recipitur praetorque fit apud Samum, post suffragante The-
ramene populi scito restituitur parique absens imperio praeficitur
simul cum Thrasybulo et Theramene. horum in imperio tanta commu- 5
tatio rerum facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante uictores
uiguerant, perterriti pacem peterent. uicti enim erant quinque proe-
liis terrestribus, tribus naualibus, in quibus ducentas naues triremes
amiserant, quae captae in hostium uenerant potestatem. Alcibiades 6
simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas prae-
terea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae, quarum expugnarant
complures, in his Byzantium, neque minus multas consilio ad ami-
citiam adiunxerant, quod in captos clementia fuerant usi. ita praeda 7
onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas uenerunt.
His cum obuiam uniuersa ciuitas in Piraeum descendisset, tanta 6
fuit omnium exspectatio uisendi Alcibiadis, ut ad eius triremem uulgus
conflueret, proinde ac si solus aducnisset. sic enim populo erat persua- 2
sum, et aduersas superiores et praesentes secundas res accidisse eius
opera. itaque et Siciliae amissum et Lacedaemoniorum uictorias cul-
pae suae tribuebant, quod talem uirum e ciuitate expulissent. neque
id sine causa arbitrari uidebantur. nam postquam exercitui praeesse
coeperat, neque terra neque mari hostes pares esse potuerant. hic ut 3
e naui egressus est, quamquam Theramenes et Thrasybulus eisdem
rebus praefuerant simulque uenerant in Piraeum, tamen unum omnes
illum prosequebantur, et, id quod numquam antea usu uenerat nisi
Olympiae uictoribus, coronis aureis aeneisque uulgo donabatur. ille
lacrimans talem beniuolentiam ciuium suorum accipiebat, reminiscens
pristini temporis acerbitatem. postquam ⟨in⟩ astu uenit, contione aduo- 4
cata sic uerba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin eius casum lacru-
marit inimicumque iis se ostenderit, quorum opera patria pulsus fuerat,
proinde ac si alius populus, non ille ipse qui tum flebat, eum sacrilegii
damnasset. restituta ergo huic sunt publice bona, eidemque illi 5
Eumolpidae sacerdotes rursus resacrare sunt coacti, qui eum deuoue-

6 triremes LA triremas P || 9 ora ς hora LPA | Asiae] Thraciae *Nipperdey* || 10 complures LP quam plures A || 17 amissum LP *ammissum A (i *littera, nisi fallor, deleta)* amissum ⟨imperium⟩ ς *aliquot* Siciliam amissam *Westerhouius ad Ter. Eun. 1.2.81 (probante Halm)* || 19 uidebantur PA uidebant L || 22.23 unum omnes illum LPA² omnes unum illum A¹ || 23 prosequebantur ς persequebantur LPA || 24 aureis] laureis *Westermann* | aeneisque] taeniisque *Muretus* aeneisque ⟨statuis⟩ *Rolfe* || 25 lacrimans LPA lacrumans *tamquam e cod. Dan. citat f* | reminiscens ς reminisci LA reminissi P *(u. Lupus p. 174)* || 26 ⟨in⟩ astu *Nipperdey* astum LPA astu ς || 27 casum lacrumarit P *(et Dan., teste f)* casum lacrimarit LA casu inlacrumarit *Nipperdey (u. Lupus p. 42)* || 29 flebat LA flebant P || 31 Eumolpidae *u* olympide LPA

rant, pilaeque illae, in quibus deuotio fuerat scripta, in mare praeci-
pitatae.
7 Haec Alcibiadi laetitia non nimis fuit diuturna. nam cum ei omnes
essent honores decreti totaque res publica domi bellique tradita, ut
unius arbitrio gereretur, et ipse postulasset ut duo sibi collegae daren-
tur, Thrasybulus et Adimantus, neque id negatum esset, classe in
Asiam profectus, quod apud Cymen minus ex sententia rem gesserat,
2 in inuidiam recidit: nihil enim eum non efficere posse ducebant. ex
quo fiebat ut omnia minus prospere gesta culpae tribuerent, cum aut
eum neglegenter aut malitiose fecisse loquerentur, sicut tum accidit:
3 nam corruptum a rege capere Cymen noluisse arguebant. itaque huic
maxime putamus malo fuisse nimiam opinionem ingenii atque vir-
tutis: timebatur enim non minus quam diligebatur, ne secunda for-
tuna magnisque opibus elatus tyrannidem concupisceret. quibus rebus
factum est ut absenti magistratum abrogarent et alium in eius locum
4 substituerent. id ille ut audiuit, domum reuerti noluit et se Pactyen
contulit ibique tria castella communiit, Ornos, Bizanthen, Neontichos,
manuque conlecta primus Graecae ciuitatis in Threciam introïit, glo-
5 riosius existimans barbarum praeda locupletari quam Graiorum. qua
ex re creuerat cum fama tum opibus, magnamque amicitiam sibi cum
quibusdam regibus Threciae pepererat.
8 Neque tamen a caritate patriae potuit recedere. nam cum apud
Aegos flumen Philocles, praetor Atheniensium, classem constituisset
suam neque longe abesset Lysander, praetor Lacedaemoniorum, qui
in eo erat occupatus ut bellum quam diutissime duceret, quod ipsis
pecunia a rege suppeditabatur, contra Atheniensibus exhaustis praeter
2 arma et naues nihil erat super, Alcibiades ad exercitum uenit Athe-
niensium ibique praesente uulgo agere coepit: si uellent, se coacturum
Lysandrum dimicare aut pacem petere; Lacedaemonios eo nolle classe
3 confligere, quod pedestribus copiis plus quam nauibus ualerent; sibi
autem esse facile Seuthem, regem Threcum, deducere ut eum terra

3 nimis L *(ut uid.)* A minis P || 5 arbitrio LA arbito P || 7 Cymen LA cymē P *(ut etiam infra)* || 8 ducebant PA dicebant L || 10 tum LA tamen P || 12 putamus *u* imputamus LPA | fuisse LA *om.* P || 16 Pactyen *Bosius (Abrah. Ortelium secutus)* pacty(a)e LA pactie P || 17 communiit PA communiuit L | Ornos *Lipsius* bornos LPA | Bizanthen Neontichos *Isaac Vossius* bizam themeonticos LPA || 18 conlecta ς coniecta LPA | Graecae *u* graeciae LPA || 20 cum[1] PA *(add. a man. pr. sup. lin.)* tum L || 21 threci(a)e LA terrecie P || 26 suppeditabatur LA suppeditabantur P || 29 petere *Cobet* petere respondit LPA *(quo de errore u. W. M. Lindsay, Pal. Lat. 2 pp. 12–13)* || 31 deducere] inducere *u* adducere *Nipperdey* | eum P eos uel eum L eum (uel eos *suprascr.*) A

depelleret: quo facto necessario aut classe conflicturum aut bellum
compositurum. id etsi uere dictum Philocles animaduertebat, tamen 4
postulata facere noluit, quod sentiebat se Alcibiade recepto nullius
momenti apud exercitum futurum et, si quid secundi euenisset, nul-
lam in ea re suam partem fore, contra ea, si quid aduersi accidisset,
se unum eius delicti futurum reum. ab hoc discedens Alcibiades 'quon- 5
iam' inquit 'uictoriae patriae repugnas, illud moneo, ⟨ne⟩ iuxta ho-
stem castra habeas nautica: periculum est enim, ne immodestia mili-
tum uestrorum occasio detur Lysandro uestri opprimendi exercitus.'
neque ea res illum fefellit. nam Lysander, cum per speculatores com- 6
perisset uulgum Atheniensium in terram praedatum exisse nauesque
paene inanes relictas, tempus rei gerendae non dimisit eoque impetu
bellum totum deleuit.

At Alcibiades, uictis Atheniensibus non satis tuta eadem loca sibi 9
arbitrans, penitus in Threciam se supra Propontidem abdidit, sperans
ibi facillime suam fortunam occuli posse. falso. nam Threces, post- 2
quam eum cum magna pecunia uenisse senserunt, insidias fecerunt:
qui ea quae apportarat abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. ille 3
cernens nullum locum sibi tutum in Graecia propter potentiam Lace-
daemoniorum ad Pharnabazum in Asiam transiit, quem quidem adeo
sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. namque
ei Grynium dederat, in Phrygia castrum, ex quo quinquagena talenta
uectigalis capiebat. qua fortuna Alcibiades non erat contentus neque 4
Athenas uictas Lacedaemoniis seruire poterat pati. itaque ad patriam
liberandam omni ferebatur cogitatione. sed uidebat id sine rege Perse 5
non posse fieri, ideoque eum amicum sibi cupiebat adiungi neque dubi-
tabat facile se consecuturum, si modo eius conueniundi habuisset po-
testatem. nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedaemoniis
adiuuantibus sciebat: id si aperuisset, magnam se initurum gratiam
uidebat.

1 depelleret PA repelleret L | conflicturum P conflicturum uel conflicturos L conflicturum [os] A conflicturos *Dan. (teste f)*, *tum* conflicturum *in glossa* || 2 compositurum *Dan. (teste f)* PA composituros *in glossa Dan.* PA composituros L *(nulla uar. lect. adscripta)* || 7 illud PA id L | ⟨ne⟩ *suppl. Riedenauer (u. Lupus p. 148**), post* castra *habet cod. Oxon. Canon. lat. 159 man. alt.* || 8 habeas nautica PA nautica habeas L || 9 uestrorum PA nostrorum L | uestri PA nostri L || 10 illum PA illam L || 11 praedatum LA praedatam P || 14 tuta LP tua A || 15 Propontidem LP popontidem A || 16 occuli LA occidi P || 18 apportarat PA apportabat L || 19 nullum locum LA locum nullum P || 22 quinquagena PA quinquaginta L || 24 seruire LP seuire A || 29 aperuisset L apperuisset PA

10 Hoc cum moliretur peteretque a Pharnabazo, ut ad regem mittere-
tur, eodem tempore Critias ceterique tyranni Atheniensium certos ho-
mines ad Lysandrum in Asiam miserant, qui eum certiorem facerent,
nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse
Athenis constituisset: quare, si suas res gestas manere uellet, illum
2 persequeretur. his Laco rebus commotus statuit accuratius sibi agen-
dum cum Pharnabazo. huic ergo renuntiat quae regi cum Lacedaemo-
3 niis essent, nisi Alcibiadem uiuum aut mortuum sibi tradidisset. non
tulit hunc satrapes et uiolare clementiam quam regis opes minui
maluit. itaque misit Susamithren et Bagaeum ad Alcibiadem inter-
ficiendum, cum ille esset in Phrygia iterque ad regem compararet.
4 missi clam uicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium ut
eum interficiant. illi cum ferro aggredi non auderent, noctu ligna con-
tulerunt circa casam eam, in qua quiescebat, eamque succenderunt,
5 ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. ille
autem ut sonitu flammae est excitatus, etsi gladius ei erat subductus,
familiaris sui subalare telum eripuit. namque erat cum eo quidam ex
Arcadia hospes, qui numquam discedere uoluerat. hunc sequi se iubet
et id quod in praesentia uestimentorum fuit arripit. his in ignem con-
6 iectis flammae vim transiit. quem ut barbari incendium effugisse
uiderunt, telis eminus missis interfecerunt caputque eius ad Pharna-
bazum rettulerunt. at mulier, quae cum eo uiuere consuerat, muliebri
sua ueste contectum aedificii incendio mortuum cremauit, quod ad
uiuum interimendum erat comparatum. sic Alcibiades annos circiter
quadraginta natus diem obiit supremum.
11 Hunc infamatum a plerisque tres grauissimi historici summis lau-
dibus extulerunt: Thucydides, qui eiusdem aetatis fuit, Theopompus,
post aliquanto natus, et Timaeus: qui quidem duo maledicentissimi

27 Thuc. 6. 15 etc.; Theopomp. fr. 288 Jacoby (II B p. 598) || 28 Tim. fr. 99 Jacoby (III B p. 629)

1 moliretur LA^2 moleretur P molliretur A^1 || 2 Critias LP crisias A | certos LP ceteros A || 4 nihil LA nichilque P || 5 suas res PA res suas L || 6 commotus LA commotis P || 7 cum^1 LA tum P | Pharnabazo *Schottus* pharnabazo societatem LPA || 10 maluit LA ualuit P | Susamithrem *u* susametren PA susamereen L | Bageum PA dageum L || 13 aggredi PA *om.* L || 14 casam eam *Scioppius (praeeunte Gifanio qui* casam *coniecerat)* sammeam LPA | quiescebat LA quiescebant P | eaque *Nipperdey* || 15 quem PA quod L || 19 arripit LP arripuit A | coniectis („*seu* iniectis“, *ut u*) *Lambinus* eiectis LPA || 21 telis LA telus P || 22 consuerat LP consueuerat A || 28 post LPA^2 qui eiusdem etatis post A^1

nescio quo modo in illo uno laudando consenserunt. namque ea, quae 2
supra scripsimus, de eo praedicarunt atque hoc amplius: cum Athenis,
splendidissima ciuitate, natus esset, omnes splendore ac dignitate
superasse uitae; postquam inde expulsus Thebas uenerit, adeo stu- 3
diis eorum inseruisse, ut nemo eum labore corporisque uiribus posset
aequiperare (omnes enim Boeotii magis firmitati corporis quam ingenii
acumini inseruiunt); eundem apud Lacedaemonios, quorum moribus 4
summa uirtus in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut parsi-
monia uictus atque cultus omnes Lacedaemonios uinceret; fuisse apud
Thracas, homines uinolentos rebusque ueneriis deditos: hos quoque
in his rebus antecessisse; uenisse ad Persas, apud quos summa laus 5
esset fortiter uenari, luxuriose uiuere: horum sic imitatum consuetu-
dinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. quibus rebus effe- 6
cisse ut, apud quoscumque esset, princeps poneretur habereturque
carissimus. sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

THRASYBVLVS

Thrasybulus, Lyci filius, Atheniensis. si per se uirtus sine fortuna 1
ponderanda est, dubito an hunc primum omnium ponam. illud sine
dubio: neminem huic praefero fide, constantia, magnitudine animi,
in patriam amore. nam quod multi uoluerunt paucique potuerunt, ab 2
uno tyranno patriam liberare, huic contigit ut a triginta oppressam
tyrannis e seruitute in libertatem uindicaret. sed nescio quo modo, 3
cum eum nemo anteiret his uirtutibus, multi nobilitate praecucurre-
runt. primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit, ille
nullam rem sine hoc: quae ille uniuersa naturali quodam bono fecit
lucri. sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum mili- 4
tibus et fortuna, quod in proelii concursu abit res a consilio ad uires
utrimque pugnantium. itaque iure suo nonnulla ab imperatore miles,
plurima uero fortuna uindicat seque hic plus ualuisse quam ducis
prudentiam uere potest praedicare. quare illud magnificentissimum 5
factum proprium est Thrasybuli. nam cum triginta tyranni praepo-

1 consenserunt ς *aliquot* consuerunt LA consueuerunt P || 4 inde LA in P || 6 Boeotii *u* boetii LPA *(ut semper)* || 7 acumini (acc- A) inseruiunt LA acumine uigebant P || 10 ueneriis LP uenereiis A || 15 karissimus LPA | ordiamur LA ordinamur P || 18 est ς *complures* sit LPA || 21 uno PA eo uno L || 25 ille LA illa P || 27.28 uires utrimque *Heusinger* uires uimque PA uires usque *(uerbo* usque *sup. lin. a man. pr. addito)* L uires cuiusque *uel* uires undique ς *aliquot* uires uirtutemque *Lambinus* uices rerum uirtutemque *Fleckeisen, alii alia* || 29 hic *Lambinus* his LPA

siti a Lacedaemoniis seruitute oppressas tenerent Athenas, plurimos
ciuis, quibus in bello parserat fortuna, partim patria expulissent par-
tim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se diuisissent, non
solum princeps, sed etiam solus initio bellum iis indixit.
2 Hic enim cum Phylen confugisset, quod est castellum in Attica
munitissimum, non plus habuit secum triginta de suis. hoc initium
2 fuit salutis Actaeorum, hoc robur libertatis clarissimae ciuitatis. neque
uero hic non contemptus est primo a tyrannis atque eius solitudo.
quae quidem res et illis contemnentibus pernicii et huic despecto sa-
luti fuit: haec enim illos segnes ad persequendum, hos autem tempore
3 ad comparandum dato fecit robustiores. quo magis praeceptum illud
omnium in animis esse debet, nihil in bello oportere contemni, neque
4 sine causa dici matrem timidi flere non solere. neque tamen pro opi-
nione Thrasybuli auctae sunt opes: nam iam tum illis temporibus
5 fortius boni pro libertate loquebantur quam pugnabant. hinc in
Piraeum transiit Munichiamque muniuit. hanc bis tyranni oppugnare
sunt adorti, ab eaque turpiter repulsi protinus in urbem armis impedi-
6 mentisque amissis refugerunt. usus est Thrasybulus non minus pru-
dentia quam fortitudine. nam cedentes uiolari uetuit (ciues enim
ciuibus parcere aequum censebat), neque quisquam est uulneratus
nisi qui prior impugnare uoluit. neminem iacentem ueste spoliauit,
nil attigit nisi arma, quorum indigebat, quaeque ad uictum pertine-
7 bant. in secundo proelio cecidit Critias, dux tyrannorum, cum quidem
exaduersus Thrasybulum fortissime pugnaret.
3 Hoc deiecto Pausanias uenit Atticis auxilio, rex Lacedaemoniorum.
is inter Thrasybulum et eos, qui urbem tenebant, fecit pacem his con-
dicionibus: ne qui praeter triginta tyrannos et decem, qui postea prae-
tores creati superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio
neue bona publicarentur: rei publicae procuratio populo redderetur.
2 praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum pluri-
mum in ciuitate posset, legem tulit, ne quis ante actarum rerum accu-
3 saretur neue multaretur, eamque illi obliuionis appellarunt. neque
uero hanc tantum ferendam curauit, sed etiam ut ualeret effecit. nam

2 ciuis A ciues L tuus P | parserat PA percerat L | expulissent PA extulissent L || 8 hic PA hoc L | primo LA *om.* P || 9 illis *del. Cobet* | huic *del. Cobet* || 10 haec enim] etenim *Fleckeisen* || 13 sine LA *om.* P | dicitur ς *pauci (ut coniecerat Fleckeisen)* || 16 Munichiamque ς minthiamque LPA | hanc PA hoc autem L || 22 nil PA non L | quaeque LP quae A || 23 cum quidem PA cumque L || 25 Pausanias uenit PA uenit Pausanias L | rex Lacedaemoniorum *del. Halm* || 30 reconciliata PA reconsiliata L

cum quidam ex iis, qui simul cum eo in exilio fuerant, caedem facere
eorum uellent, cum quibus in gratiam reditum erat publice, prohibuit
et id quod pollicitus erat praestitit.
Huic pro tantis meritis honoris ⟨causa⟩ corona a populo data est, 4
facta duabus uirgulis oleaginis. quam quod amor ciuium et non uis
expresserat, nullam habuit inuidiam magnaque fuit gloria. bene ergo 2
Pittacus ille, qui ⟨in⟩ septem sapientum numero est habitus, cum
Mytilenaei multa milia iugerum ei agri muneri darent, 'nolite, oro
uos,' inquit 'id mihi dare, quod multi inuideant, plures etiam concu-
piscant. quare ex istis nolo amplius quam centum iugera, quae et
meam animi aequitatem et uestram uoluntatem indicent. nam parua
munera diutina, locupletia non propria esse consuerunt.' illa ergo 3
corona contentus Thrasybulus neque amplius requisiuit neque quem-
quam honore se antecessisse existimauit. hic sequenti tempore, cum 4
praetor classem ad Ciliciam appulisset neque satis diligenter in castris
eius agerentur uigiliae, a barbaris ex oppido noctu eruptione facta in
tabernaculo interfectus est.

CONON

Conon Atheniensis Peloponnesio bello accessit ad rem publicam, 1
in eoque eius opera magni fuit. nam et praetor pedestribus exerciti-
bus praefuit et praefectus classis ⟨res⟩ magnas mari gessit. quas ob
causas praecipuus ei honos habitus est. namque omnibus unus insulis
praefuit, in qua potestate Pheras cepit, coloniam Lacedaemoniorum.
fuit etiam extremo Peloponnesio bello praetor, cum apud Aegos flu- 2
men copiae Atheniensium a Lysandro sunt deuictae. sed tum afuit,
eoque peius res administrata est: nam et prudens rei militaris et dili-
gens erat imperator. itaque nemini erat iis temporibus dubium, si 3
affuisset, illam Atheniensis calamitatem accepturos non fuisse.

1 fuerant ς fuerunt LPA || 4 ⟨causa⟩ *add.* ς *aliquot om.* LPA *(quod defendit Lupus p. 22, sed. cf. Att. 10. 4)* || 5 oleaginis LPA oleagineis *e meis unus (cod. Ambros. O 2 Sup.) ut coniecerat Fleckeisen* | quam PA quia L || 7 ⟨in⟩ *add. Nipperdey* | sapientum LA sapiencium P || 8 Mytilenaei ς mitileni ei LA mutileni ei P | ei agri *scripsi (praeeunte Fleckeisen, qui* agri ei *scripsit)* et agri LPA | muneri *ed. Aldina* munera LPA || 9 etiam PA que L || 11—12 *uerba* nam ... consuerunt *alii tribuunt Nepoti, non Pittaco* || 12 consuerunt PA consueuerunt L | ergo LP igitur A || 15 Ciliciam *Longolius* siciliam (syc- A) LPA || 20 opera ς *(cf. Dat. 1. 2)* opere LPA || 21 ⟨res⟩ magnas mari ς *(cf. Ham. 3. 3)* magnas mari LA magnas mari uictorias P magnas mari ⟨res⟩ *Nipperdey (cf. Ham. 4. 1)* || 25 a LA ab P | abfuit LPA || 26 et[1] LPA[2] etsi A[1] || 28 Atheniensis PA athenienses L

2 Rebus autem afflictis, cum patriam obsideri audisset, non quaesiuit,
ubi ipse tuto uiueret, sed unde praesidio posset esse ciuibus suis. itaque
contulit se ad Pharnabazum, satrapem Ioniae et Lydiae eundemque
generum regis et propinquum: apud quem ut multum gratia ualeret,
2 multo labore multisque effecit periculis. nam cum Lacedaemonii Athe-
niensibus deuictis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe
fecerant, Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsi
a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat et cum
Lacedaemoniis coierat societatem, hunc aduersus Pharnabazus habi-
tus est imperator, re quidem uera exercitui praefuit Conon eiusque
3 omnia arbitrio gesta sunt. hic multum ducem summum Agesilaum
impediuit saepeque eius consiliis obstitit, neque uero non fuit aper-
tum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus regi fuisse erep-
4 turum. qui posteaquam domum a suis ciuibus reuocatus est, quod Boe-
otii et Athenienses Lacedaemoniis bellum indixerant, Conon nihilo
setius apud praefectos regis uersabatur iisque omnibus magno erat usui.

3 Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam Artaxerxi quam ceteris
erat apertum: multis enim magnisque meritis apud regem, etiam cum
in officio non maneret, ualebat. neque id erat mirandum, si non facile
ad credendum adducebatur, reminiscens eius se opera Cyrum fratrem
2 superasse. huius accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem mis-
sus posteaquam uenit, primum ex more Persarum ad chiliarchum, qui
secundum gradum imperii tenebat, Tithraustem accessit seque osten-
3 dit cum rege colloqui uelle. huic ille ‘nulla’ inquit ‘mora est, sed tu
delibera, utrum colloqui malis an per litteras agere quae cogitas.
necesse est enim, si in conspectum ueneris, uenerari te regem (quod
προσκύνησιν illi uocant). nemo enim sine hoc admittitur. hoc si tibi
grave est, per me nihilo setius editis mandatis conficies quod studes.’
4 tum Conon ‘mihi uero’ inquit ‘non est graue quemuis honorem habere
regi, sed uereor ne ciuitati meae sit opprobrio, si, cum ex ea sim pro-
fectus, quae ceteris gentibus imperare consuerit, potius barbarorum
quam illius more fungar.’ itaque huic quae uolebat scripta tradidit.

2 ubi PA ut L ‖ 3 contulit se PA se contulit L ‖ 9 Pharnabazus LA Pharnabazum P ‖ 12 eius LA ei P ‖ 16 magno LA magna P ‖ 17 Thysiphernes (tys-A) LPA, *et sic semper* ‖ 19 erat LP *om.* A ‖ 20 se LA *om.* P ‖ 22 chiliarchum *ed. pr.* cheliarcum L celiarcum P cheliarchum A ‖ 23 Tithraustem *u* tethraustem PA thethraustes L ‖ 27 προσκύνησιν *tamquam e cod. Dan. citat f (falso, ut opinor)* proschynesin L proschinesin P prochisnesin A | *uerba* quod ... uocant *seclusit Halm* | nemo ... admittitur *huc transposuit Cobet; post* colloqui uelle *(u. 24) habent* LPA ‖ 29 mihi uero inquit PA inquit mihi uero L ‖ 30 ea LA sua P | sim profectus L^2 PA profectus sim L^1 ‖ 32 huic quae ς *aliquot* quae huic LPA

Quibus cognitis rex tantum auctoritate eius motus est, ut et Tissa- 4
phernem hostem iudicarit et Lacedaemonios bello persequi iusserit
et ei permiserit quem uellet eligere ad dispensandam pecuniam. id
arbitrium Conon negauit sui esse consilii, sed ipsius, qui optime suos
nosse deberet, sed se suadere Pharnabazo id negotii daret. hinc magnis 2
muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis et Phoenicibus
ceterisque maritimis ciuitatibus nauis longas imperaret classemque,
qua proxima aestate mare tueri posset, compararet, dato adiutore
Pharnabazo, sicut ipse uoluerat. id ut Lacedaemoniis est nuntiatum, 3
non sine cura rem administrant, quod maius bellum imminere arbi-
trabantur, quam si cum barbaro solum contenderent. nam ducem
fortem, prudentem regis opibus praefuturum ac secum dimicaturum
uidebant, quem neque consilio neque copiis superare possent. hac 4
mente magnam contrahunt classem: proficiscuntur Pisandro duce.
hos Conon apud Cnidum adortus magno proelio fugat, multas nauis
capit, complures deprimit. qua uictoria non solum Athenae, sed etiam
cuncta Graecia, quae sub Lacedaemoniorum fuerat imperio, liberata
est. Conon cum parte nauium in patriam uenit, muros dirutos a Ly- 5
sandro utrosque, et Piraei et Athenarum, reficiendos curat pecuniae-
que quinquaginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat, ciuibus suis
donat.

Accidit huic, quod ceteris mortalibus, ut inconsideratior in secunda 5
quam in aduersa esset fortuna. nam classe Peloponnesiorum deuicta,
cum ultum se iniurias patriae putaret, plura concupiuit quam efficere
potuit. neque tamen ea non pia et probanda fuerunt, quod potius 2
patriae opes augeri quam regis maluit. nam cum magnam auctori-
tatem sibi pugna illa nauali, quam apud Cnidum fecerat, constituis-
set non solum inter barbaros, sed etiam omnes Graeciae ciuitates, clam
dare operam coepit, ut Ioniam et Aeoliam restitueret Atheniensibus.
id cum minus diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus prae- 3
erat, Cononem euocauit, simulans ad regem eum se mittere uelle
magna de re. huius nuntio parens cum uenisset, in uincla coniectus
est, in quibus aliquamdiu fuit. inde nonnulli eum ad regem abductum 4

6 est LA *om.* P | Cypriis ς cypris LPA || 8 compararet ς comparare LPA || 11 solum PA solo L || 12 fortem ⟨et⟩ ς *aliquot* | regiis ς *pauci* || 15 Cnidum *u* gnydum LPA | fugat L^{2} *(man. pr.)* PA fregit fugat L^{1} || 16 capit LP cepit A || 17 Lacedaemoniorum L^{2} *(man. pr.)* PA lacedemonibus L^{1} || 18 patriam LP patria A || 19 reficiendos PA reficiendo L || 27 sibi PA cum L | Cnidum *u* gnidum LPA || 28 Graecae ciuitatis *Nipperdey* || 30 Tiribazus *Halm* tyriabazus LA tyribasus P || 32 uincla A uincula LP *(u. ad Milt. 7.6)* || 33 ad regem PA *om.* L

ibique eum periisse scriptum reliquerunt. contra ea Dinon historicus, cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit: illud addubitat, utrum Tiribazo sciente an imprudente sit factum.

DION

1 Dion, Hipparini filius, Syracusanus, nobili genere natus, utraque
implicatus tyrannide Dionysiorum. namque ille superior Aristoma-
chen, sororem Dionis, habuit in matrimonio, ex qua duos filios, Hippa-
rinum et Nisaeum, procreauit totidemque filias, nomine Sophrosynen
et Areten, quarum priorem Dionysio filio, eidem cui regnum reliquit,
2 nuptum dedit, alteram, Areten, Dioni. Dion autem praeter nobilem
propinquitatem generosamque maiorum famam multa alia ab natura
habuit bona, in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas,
magnam corporis dignitatem, quae non minimum commendat, magnas
praeterea diuitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxe-
3 rat. erat intimus Dionysio priori, neque minus propter mores quam
affinitatem. namque etsi Dionysii crudelitas ei displicebat, tamen sal-
uum propter necessitudinem, magis etiam suorum causa studebat.
aderat in magnis rebus, eiusque consilio multum mouebatur tyrannus,
4 nisi qua in re maior ipsius cupiditas intercesserat. legationes uero
omnes, quae essent illustriores, per Dionem administrabantur: quas
quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando crudelissimum
5 nomen tyranni sua humanitate tegebat. hunc a Dionysio missum Kar-
thaginienses ⟨sic⟩ suspexerunt, ut neminem umquam Graeca lingua
loquentem magis sint admirati.

2 Neque uero haec Dionysium fugiebant: nam quanto esset sibi orna-
mento, sentiebat. quo fiebat ut uni huic maxime indulgeret neque eum

1 Dinon fr. 18 Jacoby (III C p. 528)

1 periisse LA perisse P | Dinon P dynon LA || 2 de PA et de L || 3 addubitat PA autem dubitat L | Tiribazo *Halm* tyriabazo LPA || 5 Hipparini LA hisparini P || 6 Aristomachen ς aristomachem LPA || 8 Sophrosynen *u* sophrosinem LPA || 9 Areten ς arethen LPA || 10 Areten *delendum suspicor* || 12 bona PA dona L || 13 commendat *Lambinus* commendatur LPA qua ... commendatur *Roersch* || 18 mouebatur LA monebatur P || 19 nisi PA non L || 22 tegebat ς *magna pars* tenebat LPA leniebat *e meis unus (cod. Flor. XXIII.28) ut coni. Lambinus* tenuabat *Weidner* | Karthaginienses A chart(h)aginenses LP *(ut fere semper)* || 23 ⟨sic⟩ *suppl. Fleckeisen* | Graeca LA grecia P || 25 haec ... fugiebant PA hoc ... fugiebat L || 26 sentiebat LA senciebant P | maxime ς magis uel maxime LPA

secus diligeret ac filium: qui quidem, cum Platonem Tarentum uenisse 2
fama in Siciliam esset perlata, adulescenti negare non potuerit, quin
eum accerseret, cum Dion eius audiendi cupiditate flagraret. dedit
ergo huic ueniam magnaque eum ambitione Syracusas perduxit. quem 3
Dion adeo admiratus est atque adamauit, ut se ei totum traderet.
neque uero minus ipse Plato delectatus est Dione. itaque cum a Dio-
nysio crudeliter uiolatus esset, quippe qui eum uenumdari iussisset,
tamen eodem rediit eiusdem Dionis precibus adductus. interim in 4
morbum incidit Dionysius. quo cum graui conflictaretur, quaesiuit a
medicis Dion, quem ad modum se haberet, simulque ab iis petiit, si
forte maiori esset periculo, ut sibi faterentur: nam uelle se cum eo
colloqui de partiendo regno, quod sororis suae filios ex illo natos par-
tem regni putabat debere habere. id medici non tacuerunt et ad Dio- 5
nysium filium sermonem rettulerunt. quo ille commotus, ne agendi
esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coegit. hoc aeger
sumpto ut somno sopitus diem obiit supremum.

Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis, eaque multis rebus 3
aucta est. sed tamen primis temporibus aliquamdiu simulata inter
eos amicitia mansit. cum Dion non desisteret obsecrare Dionysium,
ut Platonem Athenis arcesseret et eius consiliis uteretur, ille, qui in
aliqua re uellet patrem imitari, morem ei gessit. eodemque tempore 2
Philistum historicum Syracusas reduxit, hominem amicum non magis
tyranno quam tyrannis. sed de hoc in eo libro plura sunt exposita,
qui de historicis Graecis conscriptus est. Plato autem tantum apud 3
Dionysium auctoritate potuit ualuitque eloquentia, ut ei persuaserit
tyrannidis facere finem libertatemque reddere Syracusanis. a qua
uoluntate Philisti consilio deterritus aliquanto crudelior esse coepit.

Qui quidem cum a Dione se superari uideret ingenio, auctoritate, 4
amore populi, uerens ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem
sui daret opprimendi, nauem ei triremem dedit, qua Corinthum
deueheretur, ostendens se id utriusque facere causa, ne, cum
inter se timerent, alteruter alterum praeoccuparet. id cum factum 2
multi indignarentur magnaeque esset inuidiae tyranno, Dionysius

3 accers(c)eret **PA** accerscere **L** || 6 minus ipse Plato **P** ipse Plato minus **L** minus Plato **A** | Dionysio **LPA²** Dionysio tyranno **A¹** *(uerbum* tyranno *punctis del. man. pr.)* tyranno *male Nipperdey* || 7 qui eum *Pluygers* quem **LPA** || 8 tamen **PA** cum **L** || 9 conflictaretur **PA** afflictaretur **L** || 11 maiori] ⟨in⟩ maiore *Fleckeisen* || 15 dare **LA** dari **P** | eger **LA²** *(man. pr., ut uid.)* egit **PA¹** || 16 ut somno sopitus *del. Cobet* ut somno *del. Nipperdey* || 23 tyrannis] tyrannidi *Ascensius* | in eo **LP** *(cf. Cat. 3,5)* in eo meo **A** || 28 se superari **PA** superari se **L** || 30 sui daret **PA** daret sui **L** || 33 magnaeque esset **P** essetque magne **L** magnaeque essent **A**

omnia, quae moueri poterant Dionis, in nauis imposuit ad eumque
misit. sic enim existimari uolebat, id se non odio hominis, sed suae
3 salutis fecisse causa. postea uero quam audiuit eum in Peloponneso
manum comparare sibique bellum facere conari, Areten, Dionis uxorem,
alii nuptum dedit filiumque eius sic educari iussit, ut indulgendo
4 turpissimis imbueretur cupiditatibus. nam puero prius quam pubes
esset scorta adducebantur, uino epulisque obruebatur, neque ullum
5 tempus sobrio relinquebatur. is usque eo uitae statum commutatum
ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater (namque appositi
erant custodes, qui eum a pristino uictu deducerent), ut se de superiore
parte aedium deiecerit atque ita interierit. sed illuc reuertor.

5 Postquam Corinthum peruenit Dion et eodem perfugit Heraclides
ab eodem expulsus Dionysio, qui praefectus fuerat equitum, omni
2 ratione bellum comparare coeperunt. sed non multum proficiebant,
quod multorum annorum tyrannis magnarum opum putabatur: quam
3 ob causam pauci ad societatem periculi perducebantur. sed Dion, fretus
non tam suis copiis quam odio tyranni, maximo animo duabus
onerariis nauibus quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis
longis nauibus, decem equitum centumque peditum milibus,
profectus oppugnatum, quod omnibus gentibus admirabile est uisum,
adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat,
Syracusas introierit. ex quo intellegi potest nullum esse imperium
4 tutum nisi beneuolentia munitum. eo tempore aberat Dionysius et in
Italia classem opperiebatur aduersariorum, ratus neminem sine magnis
5 copiis ad se uenturum. quae res eum fefellit. nam Dion iis ipsis, qui
sub aduersarii fuerant potestate, regios spiritus repressit totiusque
eius partis Siciliae potitus est, quae sub Dionysii fuerat potestate,
parique modo urbis Syracusarum praeter arcem et insulam adiunctam
6 oppido, eoque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus
facere uellet: Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas
Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat Dion.

6 Has tam prosperas tamque inopinatas res consecuta est subita
commutatio, quod fortuna sua mobilitate, quem paulo ante extulerat,

3 peloponensio LPA || 6 turpissimis LA turpissius P || 9 appositi LA oppositi P || 11 reuertor LP reuortor A || 15 tyrannis *e meis unus (cod. Monac. lat. 433), ut coni. Lambinus* tyrannus LPA | magnarum opum putabatur PA opum magnarum putabantur L || 20 uisum PA ausum L || 21 perculit LA pertulit P | post LA prius P | attigerat *ed. Aldina* attigerit LPA attigit *Roth* || 27 eius LA *om.* P || 31 Dion] Dionysius *Lambinus, del. Heusinger, lacunam post* Dion *statuit Halm (puncto ante* Dion *posito)* || 33 quem P quam L quae A

demergere est adorta. primum in filio, de quo commemoraui supra, 2
suam uim exercuit. nam cum uxorem reduxisset, quae alii fuerat
tradita, filiumque uellet reuocare ad uirtutem a perdita luxuria,
accepit grauissimum parens uulnus morte filii. deinde orta dissensio 3
est inter eum et Heraclidem, qui, quod ei principatum non concedebat,
factionem comparauit. neque is minus ualebat apud optimates, quo-
rum consensu praeerat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret.
non tulit hoc animo aequo Dion, et uersum illum Homeri rettulit ex 4
secunda rhapsodia, in quo haec sententia est: non posse bene geri rem
publicam multorum imperiis. quod dictum magna inuidia consecuta
est: namque aperuisse uidebatur omnia in sua potestate esse uelle.
hanc ille non leuire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit, Hera- 5
clidemque, cum Syracusas uenisset, interficiundum curauit.

Quod factum omnibus maximum timorem iniecit; nemo enim illo 7
interfecto se tutum putabat. ille autem aduersario remoto licentius
eorum bona, quos sciebat aduersus se sensisse, militibus dispertiuit.
quibus diuisis, cum cotidiani maximi fierent sumptus, celeriter pecu- 2
nia deesse coepit, neque, quo manus porrigeret, suppetebat nisi in
amicorum possessiones. id eius modi erat, ut, cum milites reconcilias-
set, amitteret optimates. quarum rerum cura frangebatur et insuetus 3
male audiendi non animo aequo ferebat, de se ab iis male existimari,
quorum paulo ante in caelum fuerat elatus laudibus. uulgus autem
offensa in eum militum uoluntate liberius loquebatur et tyrannum
non ferendum dictitabat.

Haec ille intuens cum quem ad modum sedaret nesciret et quorsum 8
euaderent timeret, Callicrates quidam, ciuis Atheniensis, qui simul
cum eo ex Peloponneso in Siciliam uenerat, homo et callidus et ad
fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem et ait:
eum magno in periculo esse propter offensionem populi et odium mili- 2
tum, quod nullo modo euitare posset, nisi alicui suorum negotium
daret, qui se simularet illi inimicum. quem si inuenisset idoneum, facile
omnium animos cogniturum aduersariosque sublaturum, quod in-

8 Hom. Il. 2. 204

4 parens PA *om.* L | dissensio LP dissentio A || 5 quod ei *Fleckeisen* quidem LPA || 6 is A his L hiis P || 8 Homeri L homini PA || 11 esse ⟨se⟩ *Kellerbauer* || 14 maximum timorem PA timorem maximum L | illo PA *om.* L || 16 se LA est P *(per compendium* ē) || 19 reconciliasset A reconsiliasset LP || 20 frangebatur LP frangebantur A angebatur *Kellerbauer* || 25 haec A hic LP || 26 quidam LA quidem P || 29 odium LP odio A || 30 euitare LA euitari P || 31 illi LPA *(falsa de 'Leid.' nuntiant edd.)*

3 imici eius dissidenti suos sensus aperturi forent. tali consilio probato
excepit has partes ipse Callicrates et se armat imprudentia Dionis.
ad eum interficiundum socios conquirit, aduersarios eius conuenit,
4 coniuratione confirmat. res, multis consciis quae gereretur, elata de-
fertur ad Aristomachen, sororem Dionis, uxoremque Areten. illae ti-
more perterritae conueniunt, cuius de periculo timebant. at ille negat
a Callicrate fieri sibi insidias, sed illa, quae agerentur, fieri praecepto
5 suo. mulieres nihilo setius Callicratem in aedem Proserpinae deducunt
ac iurare cogunt, nihil ab illo periculi fore Dioni. ille hac religione non
modo non est deterritus, sed ad maturandum concitatus est, uerens ne
prius consilium aperiretur suum, quam conata perfecisset.

9 Hac mente proximo die festo, cum a conuentu se remotum Dion
domi teneret atque in conclaui edito recubuisset, consciis facinoris loca
munitiora oppidi tradit, domum custodiis saepit, a foribus qui non
2 discedant, certos praeficit, nauem triremem armatis ornat Philostrato-
que, fratri suo, tradit eamque in portu agitari iubet, ut si exercere re-
miges uellet, cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet,
3 qua fugeret ad salutem. suorum autem e numero Zacynthios adules-
centes quosdam eligit cum audacissimos tum uiribus maximis, hisque
dat negotium, ad Dionem eant inermes, sic ut conueniendi eius gratia
4 uiderentur uenire. hi propter notitiam sunt intromissi. at illi ut limen
eius intrarant, foribus obseratis in lecto cubantem inuadunt, colli-
5 gant: fit strepitus, adeo ut exaudiri possit foris. hic, sicut ante saepe
dictum est, quam inuisa sit singularis potentia et miseranda uita,
6 qui se metui quam amari malunt, cuiuis facile intellectu fuit. namque
illi ipsi custodes, si propria fuissent uoluntate, foribus effractis seruare
eum potuissent, quod illi inermes telum foris flagitantes uiuum tene-
bant. cui cum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fene-
stras gladium dedit, quo Dion interfectus est.

10 Confecta caede, cum multitudo uisendi gratia introisset, nonnulli ab

1 dissidenti *ς aliquot* dissidentis **LPA** || 2 excipit *Lambinus (sed u. Lupus p. 133*)* || 3 interficiundum **PA** interficiendum **L** || 4 coniuratione **LA** coniurationem **P** | gereretur **LP** geretur **A** *unde* ageretur *male Kellerbauer* || 5 Aristomachen *ς* aristomachem **LPA** | Arethen **LP** arethem **A** || 6 timebant **PA** timebat **L** || 9 hac **LA** ac **P** || 10 est¹ *om. ς perpauci* || 14 sepit **LP** sepsit **A** || 18 qua *Dan. (teste f)* **A** quo **L** *om.* **P** | Zacynthios *u* zaguntios (-cios **P**) **LP** zaguntinos **A** || 19 cum **A** tum **LP** || 20 sic ut *ς perpauci* sicut **LPA** || 21.22 limen eius] limen aedis *Wagner* limen conclauis *Fleckeisen* limine tenus *Nipperdey* || 23 hic **LA** hic autem **P** *(e uerbo seq.* ante, *nisi fallor, ortum)* || 25 malunt **PA** malit **L** | facile **LA** facilem **P** | intellectu **PA** intellectum **L** || 28 Lyco *ed. Aldina* lygo **LPA** | fenestram *ς aliquot (scilicet e Plut. Dion. 57)*

insciis pro noxiis conciduntur. nam celeri rumore dilato, Dioni uim
allatam, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. hi falsa
suspicione ducti immerentes ut sceleratos occidunt. huius de morte ut 2
palam factum est, mirabiliter uulgi mutata est uoluntas. nam qui
uiuum eum tyrannum uocitarant, eidem liberatorem patriae tyranni-
que expulsorem praedicabant. sic subito misericordia odio successerat,
ut eum suo sanguine ab Acherunte, si possent, cuperent redimere.
itaque in urbe celeberrimo loco, elatus publice, sepulcri monumento 3
donatus est. diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus,
quartum post annum, quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

IPHICRATES

Iphicrates Atheniensis non tam magnitudine rerum gestarum quam 1
disciplina militari nobilitatus est. fuit enim talis dux, ut non solum
aetatis suae cum primis compararetur, sed ne de maioribus natu qui-
dem quisquam anteponeretur. multum uero in bello est uersatus, saepe 2
exercitibus praefuit, nusquam culpa male rem gessit, semper consilio
uicit tantumque eo ualuit, ut multa in re militari partim noua attu-
lerit, partim meliora fecerit. namque ille pedestria arma mutauit. cum 3
ante illum imperatorem maximis clipeis, breuibus hastis, minutis gla-
diis uterentur, ille e contrario peltam pro parma fecit (a quo postea 4
peltastae pedites appellabantur), ut ad motus concursusque essent
leuiores, hastae modum duplicauit, gladios longiores fecit. idem genus
loricarum ⟨mutauit⟩ et pro sertis atque aeneis linteas dedit. quo facto
expeditiores milites reddidit: nam pondere detracto, quod aeque cor-
pus tegeret et leue esset, curauit.

Bellum cum Thracibus gessit; Seuthen, socium Atheniensium, in 2
regnum restituit. apud Corinthum tanta seueritate exercitui praefuit,
ut nullae umquam in Graecia neque exercitatiores copiae neque magis
dicto audientes fuerint duci, in eamque consuetudinem induxit, ut, 2

1 conciduntur LP concidentur A | dilato *Lambinus* delato LPA || 3 ut sceleratos occidunt PA occidunt ut sceleratos L || 4 mutata LP facta (uel mutata *suprascr. a man. pr.)* A || 5 eidem PA eundem L || 8 elatus PA est latus L || 14 primis LA primus P || 17 eo LA in eo P | noua LP nona A || 19 minutis LA munitis P || 20–21 postea peltastae pedites PA peltaste pedites postea L || 21 appellabantur *Fleckeisen* appellantur LPA || 21–22 essent leuiores PA leuiores essent L || 23 ⟨mutauit⟩ *suppl. ed. Aldina* | atque PA et L | aeneis ς aenis LPA || 26 Seuthen L seuthem PA || 29 induxit LP *(cf. Cic. ad Q. fr. 3.3.4)* adduxit A adduxit al. adcluxit *tamquam e Dan. citat f*

cum proelii signum ab imperatore esset datum, sine ducis opera sic
ordinatae consisterent, ut singuli ab peritissimo imperatore dispositi
3 uiderentur. hoc exercitu moram Lacedaemoniorum interfecit, quod
maxime tota celebratum est Graecia. iterum eodem bello omnes copias
4 eorum fugauit, quo facto magnam adeptus est gloriam. cum Artaxer-
xes Aegyptio regi bellum inferre uoluit, Iphicraten ab Atheniensibus
ducem petiuit, quem praeficeret exercitui conducticio, cuius numerus
duodecim milium fuit. quem quidem sic omni disciplina militari eru-
diuit, ut, quem ad modum quondam Fabiani milites Romani appellati
5 sunt, sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude fuerint. idem
subsidio Lacedaemoniis profectus Epaminondae retardauit impetus.
nam nisi eius aduentus appropinquasset, non prius Thebani Sparta
abscessissent, quam captam incendio delessent.
3 Fuit autem et animo magno et corpore imperatoriaque forma, ut
2 ipso aspectu cuiuis iniceret admirationem sui, sed in labore nimis
remissus parumque patiens, ut Theopompus memoriae prodidit, bonus
uero ciuis fideque magna. quod cum in aliis rebus declarauit, tum
maxime in Amyntae Macedonis liberis tuendis. namque Eurydice,
mater Perdiccae et Philippi, cum his duobus pueris Amynta mortuo
3 ad Iphicraten confugit eiusque opibus defensa est. uixit ad senec-
tutem placatis in se suorum ciuium animis. causam capitis semel dixit,
4 bello sociali, simul cum Timotheo, eoque iudicio est absolutus. Mene-
sthea filium reliquit ex Thressa natum, Coti regis filia. is cum inter-
rogaretur, utrum pluris, patrem matremne, faceret, 'matrem' inquit.
id cum omnibus mirum uideretur, at ille 'merito' inquit 'facio: nam
pater, quantum in se fuit, Threcem me genuit, contra ea mater Athe-
niensem.'

16 Theopomp. fr. 289 Jacoby (II B p. 598)

2 ab LPA a ς || 5 est PA *om.* L || 6 Iphicraten ς ipsicrathen LPA || 8 quem PA que L || 9 Fabiani] Furiani *Vogel* Firmiani *Wagner* || 10 fuerint A fuerunt LP || 11 impetus ς inceptus LPA *(sed u. TLL s. u. inceptus et s. u. impetus 611. 71, ubi iunctura sollemnis 'impetum (re)tardare' inuenitur)* incepta *Guillemin* || 13 abscessissent LA abcessissent P || 14 imperatoriaque LA imperatoria quam P || 16 patiens PA parens L | Theopompus LA theompus P || 17 cum PA tum L || 20 Iphicraten ς iphicratem (yph- L) LPA || 22 Menesthea *ed. pr.* menestea LP menesta A || 23 thressa tresca L tressa P tersa A || 24 pluris ς *pauci* plus LPA | matremne PA matrem ue L || 25 at PA ait L || 26 in se fuit PA fuit in se L | genuit ς genuit uel creauit LPA

CHABRIAS

Chabrias Atheniensis. hic quoque in summis habitus est ducibus 1
resque multas memoria dignas gessit. sed ex his elucet maxime inuen-
tum eius in proelio, quod apud Thebas fecit, cum Boeotiis subsidio
uenisset. namque in eo uictoria fidentem summum ducem ⟨cernens⟩ 2
Agesilaum, fugatis iam ab eo conducticiis cateruis, reliquam phalan-
gem loco uetuit cedere obnixoque genu scuto, proiecta hasta impetum
excipere hostium docuit. id nouum Agesilaus contuens progredi non
est ausus suosque iam incurrentes tuba reuocauit. hoc usque eo tota 3
Graecia fama celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri
uoluerit, quae publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. ex
quo factum est ut postea athletae ceterique artifices iis statibus ⟨in⟩
statuis ponendis uterentur, ⟨***⟩ cum uictoriam essent adepti.

Chabrias autem multa in Europa bella administrauit, cum dux 2
Atheniensium esset; in Aegypto sua sponte gessit: nam Nectenebin
adiutum profectus regnum ei constituit. fecit idem Cypri, sed publice 2
ab Atheniensibus Euagorae adiutor datus, neque prius inde discessit,
quam totam insulam bello deuinceret: qua ex re Athenienses magnam
gloriam sunt adepti. interim bellum inter Aegyptios et Persas con- 3
flatum est. Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant, Lacedae-
monii cum Aegyptiis, a quibus magnas praedas Agesilaus, rex eorum,
faciebat. id intuens Chabrias, cum in re nulla Agesilao cederet, sua
sponte eos adiutum profectus Aegyptiae classi praefuit, pedestribus
copiis Agesilaus.

Tum praefecti regis Persae legatos miserunt Athenas questum, quod 3
Chabrias aduersum regem bellum gereret cum Aegyptiis. Athenienses
diem certam Chabriae praestituerunt, quam ante domum nisi redisset,
capitis se illum damnaturos denuntiarunt. hoc ille nuntio Athenas
rediit, neque ibi diutius est moratus, quam fuit necesse. non enim 2
libenter erat ante oculos suorum ciuium, quod et uiuebat laute et in-

5 eo A² *(man. pr. supra lin.)* ea LP eam A¹ | ⟨cernens⟩ *suppl.* ς *aliquot, post* Agesilaum *suppl.* ⟨retardauit⟩ ς *alii, post* cateruis *suppl.* ⟨eo frustratus est quod⟩ *Fleckeisen* ⟨coercuit⟩ *Wagner* | fidente summo duce Agesilao *Lambinus* || 7 genu LP genuo A || 12 hiis PA his L iisdem *Lambinus* suis *MacMichael* | statibus ς *perpauci* stantibus LPA | ⟨in⟩ *suppl.* u || 13 *lac. stat. Bosius (quem secutus est Halm)* | cum] quibus *Puteanus* quomodo *Scheffer, sed quae ratio est modi coniunctiui* essent*?* || 15 Nectenebin *Nipperdey* nectebenin LPA || 17 discessit LP dicessit A || 20 Artaxerxe ς artare L artaxe PA || 21 magnas praedas PA predas magnas L || 22 id intuens A in intuens P intuens id L || 27 praestituerunt ς praestiterunt LPA | nisi PA non L

3 dulgebat sibi liberalius, quam ut inuidiam uulgi posset effugere. est
enim hoc commune uitium magnis liberisque ciuitatibus, ut inuidia
gloriae comes sit et libenter de iis detrahant, quos eminere uideant
altius, neque animo aequo paupcres alienam intueantur fortunam.
4 itaque Chabrias, quoniam ei licebat, plurimum aberat. neque uero
solus ille aberat Athenis libenter, sed omnes fere principes fecerunt
idem, quod tantum se ab inuidia putabant futuros, quantum a con-
spectu suorum recesserint. itaque Conon plurimum Cypri uixit, Iphi-
crates in Thraecia, Timotheus Lesbo, Chares Sigeo, dissimilis quidem
Chares horum et factis et moribus, sed tamen Athenis et honoratus
et potens.
4 Chabrias autem periit bello sociali tali modo. oppugnabant Athe-
nienses Chium. erat in classe Chabrias priuatus, sed omnes, qui in
magistratu erant, auctoritate anteibat, eumque magis milites quam
2 qui praeerant aspiciebant. quae res ei maturauit mortem. nam dum
primus studet portum intrare gubernatoremque iubet eo dirigere
nauem, ipse sibi perniciei fuit: cum enim eo penetrasset, ceterae non
sunt secutae. quo facto circumfusus hostium concursu cum fortissime
3 pugnaret, nauis rostro percussa coepit sidere. hinc refugere cum pos-
set, si se in mare deiecisset, quod suberat classis Atheniensium, quae
exciperet natantis, perire maluit quam armis abiectis nauem relin-
quere, in qua fuerat uectus. id ceteri facere noluerunt, qui nando in
tutum peruenerunt. at ille, praestare honestam mortem existimans
turpi uitae, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

TIMOTHEVS

1 Timotheus, Cononis filius, Atheniensis. hic a patre acceptam glo-
riam multis auxit uirtutibus: fuit enim disertus, impiger, laboriosus,
2 rei militaris peritus neque minus ciuitatis regendae. multa huius sunt
praeclare facta, sed haec maxime illustria. Olynthios et Byzantios
bello subegit. Samum cepit: in qua oppugnanda superiori bello Athe-

1 posset LPA^{2} *(man. pr.)* possit A^{1} | effugere PA euadere al' effugere L || 2 magnis *Halm (u. Lupus p. 45)* in magnis LPA || 2. 3 inuidia gloriae ς inuidiae gloria LPA || 4 alienam *Scheffer* alienam opulentium LPA | intueantur *Halm* intuuntur LPA || 5 quoniam *Wölfflin* quo LPA cum ς *pauci* quoad *ed. pr.* quamdiu *Rossbach* || 8 recesserint LP recesserit A || 9 Lesbo ... Sigaeo LPA Lesbi ... ⟨in⟩ Sigaeo *ed. pr. (sed u. Lupus p. 85)* Lesbi ... Sigaei *Fleckeisen* || 15 aspiciebant] suspiciebant *Grasberger* || 16 gubernatoremque LP gubernatorem A || 19 cum LP cum non A || 30 qua oppugnanda ς quo oppugnando LPA | superiore ς *pauci (ut Halm)* | Athenienses L atheniensis PA

nienses mille et ducenta talenta consumpserant, id ille sine ulla publica
impensa populo restituit. aduersus Cotum bella gessit ab eoque mille
et ducenta talenta praedae in publicum rettulit. Cyzicum obsidione 3
liberauit. Ariobarzani simul cum Agesilao auxilio profectus est, a quo
cum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille ciuis suos agro atque
urbibus augeri maluit quam id sumere, cuius partem domum suam
ferre posset. itaque accepit Crithoten et Sestum.

Idem classi praefectus circumuehens Peloponnesum, Laconicen po- 2
pulatus, classem eorum fugauit, Corcyram sub imperium Athenien-
sium redegit sociosque idem adiunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas
omnesque eas gentes, quae mare illud adiacent. quo facto Lacedae- 2
monii de diutina contentione destiterunt et sua sponte Athenien-
sibus imperii maritimi principatum concesserunt, pacemque iis legibus
constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. quae uictoria tantae
fuit Atticis laetitiae, ut tum primum arae Paci publice sint factae
eique deae puluinar sit institutum. cuius laudis ut memoria maneret, 3
Timotheo publice statuam in foro posuerunt. qui honos huic uni ante
id tempus contigit, ut, cum patri populus statuam posuisset, filio
quoque daret. sic iuxta posita recens filii ueterem patris renouauit
memoriam.

Hic cum esset magno natu et magistratus gerere desisset, bello 3
Athenienses undique premi sunt coepti. defecerat Samus, descierat
Hellespontus, Philippus iam tum ualens, Macedo, multa moliebatur:
cui oppositus Chares cum esset, non satis in eo praesidii putabatur.
fit Menestheus praetor, filius Iphicratis, gener Timothei, et ut ad bel- 2
lum proficiscatur decernitur. huic in consilium dantur duo usu sapien-
tiaque praestantes, pater et socer, quod in his tanta erat auctoritas,
ut magna spes esset per eos amissa posse recuperari. hi cum Samum 3
profecti essent et eodem Chares illorum aduentu cognito cum suis
copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum uideretur, accidit, cum
ad insulam appropinquarent, ut magna tempestas oriretur: quam eui-
tare duo ueteres imperatores utile arbitrati suam classem suppresserunt.
at ille temeraria usus ratione non cessit maiorum natu auctoritati, 4
uelut in sua manu esset fortuna. quo contenderat, peruenit, eodemque

2. 3 mille et *secl. Halm* || 5 ciuis A ciues LP || 6 augeri LA augere P || 7 Crithoten *Gebhard* crithonem LPA | Sestum ς *pauci et ed. pr.* sextum LPA || 8 praefectus LA praefecti P || 10 Athamanas ς athamatias (-cias P) LPA || 23 Philippus *del. Guillemin* | tum LP tunc A | Macedo *del. Bosius, post* Philippus *posuit Lupus (teste Winstedt; ipse non inueni)* || 26 ⟨uiri⟩ duo *Fleckeisen* || 27 praestantes *Halm* praestantes quorum consilio uteretur LPA || 31 oriretur LP oreretur A || 33 auctoritati PA auctoritate L || 34 uelut *Heusinger* et ut LA ut P et ut ⟨si⟩ *u*

ut sequerentur, ad Timotheum et Iphicraten nuntium misit. hinc male
re gesta, compluribus amissis nauibus eo, unde erat profectus, se re-
cepit litterasque Athenas publice misit, sibi procliue fuisse Samum
5 capere, nisi a Timotheo et Iphicrate desertus esset. populus acer,
suspicax ob eamque rem mobilis, aduersarius, inuidus (etiam poten-
tiae in crimen uocabantur) domum reuocat: accusantur proditionis.
hoc iudicio damnatur Timotheus lisque eius aestimatur centum talen-
tis. ille odio ingratae ciuitatis coactus Chalcidem se contulit.
4 Huius post mortem cum populum iudicii sui paeniteret, multae
nouem partis detraxit et decem talenta Cononem, filium eius, ad muri
quandam partem reficiendam iussit dare. in quo fortunae uarietas est
animaduersa. nam quos auus Conon muros ex hostium praeda patriae
restituerat, eosdem nepos cum summa ignominia familiae ex sua re
2 familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatae sapientisque
uitae cum pleraque possimus proferre testimonia, uno erimus con-
tenti, quod ex eo facile conici poterit, quam carus suis fuerit. cum
Athenis adulescentulus causam diceret, non solum amici priuatique
hospites ad eum defendendum conuenerunt, sed etiam in eis Iason,
3 tyrannus Thessaliae, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. hic
cum in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine
ullo praesidio uenit tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis peri-
culum adire quam Timotheo de fama dimicanti deesse. hunc aduersus
tamen Timotheus postea populi iussu bellum gessit: patriae sanctiora
iura quam hospitii esse duxit.
4 Haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium, Iphicratis,
Chabriae, Timothei, neque post illorum obitum quisquam dux in illa
urbe fuit dignus memoria.
5 Venio nunc ad fortissimum uirum maximique consilii omnium bar-
barorum, exceptis duobus Karthaginiensibus, Hamilcare et Hanni-
6 bale. de quo hoc plura referemus, quod et obscuriora sunt eius gesta
pleraque et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum,
sed consilii, quo tum omnes superabat, acciderunt: quorum nisi ratio
explicata fuerit, res apparere non poterunt.

1 Iphicraten A iphicratem L iphycratem P || 2 recepit ς recipit LPA || 5 mobilis] nobilibus *Madvig* | aduersariis *Wagner, alii alia* || 5–6 etiam ... uocabantur] etenim potentia ... uocabatur *Fleckeisen del. Halm* || 6 reuocat PA reuocant L || 10 partis PA partes L || 11 reficiendam LA reficiandam *(ex* reficiundam*?)* P || 13 restituerat LA restutuerat P | ignominia LP ignomia A | familiae LA familia P *del. Cobet* || 19 Thessaliae LP *om.* A || 21 mallet se PA se mallet L mallet ipse *Wölflin* || 30 referemus *ed. pr.* feremus LPA || 31 cesserunt PA successerunt L

DATAMES

Datames, patre Camisare, natione Care, matre Scythissa natus, pri- 1
mum ⟨in⟩ militum numero fuit apud Artaxerxen eorum, qui regiam
tuebantur. pater eius Camisares, quod et manu fortis et bello strenuus
et regi multis locis fidelis erat repertus, habuit prouinciam partem
Ciliciae iuxta Cappadociam, quam incolunt Leucosyri. Datames mili- 2
tare munus fungens primum, qualis esset, aperuit in bello, quod rex
aduersus Cadusios gessit. namque hic multis milibus regiorum inter-
fectis magni fuit eius opera. quo factum est, ⟨ut⟩, cum in eo bello
cecidisset Camisares, paterna ei traderetur prouincia.

Pari se uirtute postea praebuit, cum Autophrodates iussu regis bello 2
persequeretur eos qui defecerant. namque huius opera hostes, cum
castra iam intrassent, profligati sunt exercitusque reliquus conserua-
tus regis est: qua ex re maioribus rebus praeesse coepit. erat eo tem- 2
pore Thuys dynastes Paphlagoniae, antiquo genere, ortus a Pylae-
mene illo, quem Homerus Troico bello a Patroclo interfectum ait. is 3
regi dicto audiens non erat. quam ob causam bello eum persequi con-
stituit eique rei praefecit Datamen, propinquum Paphlagonis: nam-
que ex fratre et sorore erant nati. quam ob causam Datames primum
experiri uoluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. ad
quem cum uenisset sine praesidio, quod ab amico nullas uereretur
insidias, paene interiit: nam Thuys eum clam interficere uoluit. erat 4
mater cum Datame, amita Paphlagonis. ea quid ageretur resciit filium-
que monuit. ille fuga periculum euitauit bellumque indixit Thuyni. in 5
quo cum ab Ariobarzane, praefecto Lydiae et Ioniae totiusque Phry-
giae, desertus esset, nihilo segnius perseuerauit uiuumque Thuyn cepit
cum uxore et liberis.

Cuius facti ne prius fama ad regem quam ipse perueniret, dedit 3
operam. itaque omnibus insciis eo, ubi erat rex, uenit posteroque die
Thuyn, hominem maximi corporis terribilique facie, quod et niger
et capillo longo barbaque erat promissa, optima ueste texit, quam
satrapae regii gerere consuerant, ornauit etiam torque atque armillis

3 ⟨in⟩ *suppl. Nipperdey, ante* numero *add. Fleckeisen* | militum numero PA numero militum L | regiam LA regna P || 8 Cadusios ς Gadusios LPA | namque PA nam L || 9 ⟨ut⟩ *hic add. unus e meis (cod. Bonon. 1356), ante* paterna *add. Heusinger, ante* ei *Guillemin, ante* traderetur *Nipperdey* || 11 Autophrodates A aurophrodates L antophrodates P || 14 regis est PA est regis L || 15 Thuys LP thuis A | Pylaemene *ed. Aldina* philemene LPA || 17 regi LP regis A || 23 amita LA amica P | ageretur PA agerentur L || 25 Lydiae PA libie L || 26 Thuyn L thuym P thuin A || 31 barbaque erat PA eratque barba L || 32 gerere LP gere A

2 aureis ceteroque regio cultu; ipse agresti duplici amiculo circumdatus
hirtaque tunica, gerens in capite galeam uenatoriam, dextra manu
clauam, sinistra copulam, qua uinctum ante se Thuynem agebat, ut si
3 feram bestiam captam duceret. quem cum omnes conspicerent propter
nouitatem ornatus ignotamque formam ob eamque rem magnus esset
concursus, fuit nonnemo qui agnosceret Thuyn regique nuntiaret.
4 primo non accredidit: itaque Pharnabazum misit exploratum. a quo
ut rem gestam comperit, statim admitti iussit, magnopere delectatus
cum facto tum ornatu, inprimis quod nobilis rex in potestatem in-
5 opinanti uenerat. itaque magnifice Datamen donatum ad exercitum
misit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo et Tithrauste ad bel-
lum Aegyptium, parique eum atque illos imperio esse iussit. postea
uero quam Pharnabazum rex reuocauit, illi summa imperii tradita est.
4 Hic cum maximo studio compararet exercitum Aegyptumque pro-
ficisci pararet, subito a rege litterae sunt ei missae, ut Aspim aggre-
deretur, qui Cataoniam tenebat: quae gens iacet supra Ciliciam, con-
2 finis Cappadociae. namque Aspis, saltuosam regionem castellisque
munitam incolens, non solum imperio regis non parebat, sed etiam
3 finitimas regiones uexabat et quae regi portarentur abripiebat. Da-
tames etsi longe aberat ab iis regionibus et a maiore re abstrahebatur,
tamen regis uoluntati morem gerendum putauit. itaque cum paucis,
sed uiris fortibus nauem conscendit, existimans, quod accidit, faci-
lius se imprudentem parua manu oppressurum quam paratum quam-
4 uis magno exercitu. hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies
noctesque iter faciens Taurum transiit eoque quo studuerat uenit.
quaerit quibus locis sit Aspis: cognoscit haud longe abesse profec-
tumque eum uenatum. quem dum speculatur, aduentus eius causa
cognoscitur. Pisidas cum iis, quos secum habebat, ad resistendum
5 Aspis comparat. id Datames ubi audiuit, arma sumit, suos sequi iubet;
ipse equo concitato ad hostem uehitur. quem procul Aspis conspiciens
ad se ferentem pertimescit atque a conatu resistendi deterritus sese
dedidit. hunc Datames uinctum ad regem ducendum tradit Mithri-
dati.

3–4 ut ... duceret LA *om.* P || 4 quem] quae *Nipperdey* | cum LP *om.* A | conspicerent PA aspicerent L || 6 Thuyn L thuym PA || 9 cum ς tum LPA || 11 Tithraustae *u* titraste LPA || 13 imperii LA impii P | est ς sunt LPA || 15 litterae PA *om.* L | ei missae LA emisse P || 16 Cataoniam PA cardomam L || 17 Aspis PA *om.* L || 19 regiones L regionis PA | abripiebat L abriepiebat P arripiebat A || 22 nauem conscendit PA conscendit nauem L || 23 quamuis PA quam L || 24 inde PA tum L || 27 eum] tum *Fleckeisen, del. Weidner* | quem] quae *Dan. (teste f, falso, ut opinor)* || 29 sumit LP capit (uel sumit *sup. lin. a man. pr. addito*) A

Haec dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, a quanto bello ad 5
quam paruam rem principem ducum misisset, se ipse reprehendit et
nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamen profectum
putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. hic priusquam perue-
niret, quo erat profectus, in itinere conuenit, qui Aspim ducebant. qua 2
celeritate cum magnam beniuolentiam regis Datames consecutus esset,
non minorem inuidiam aulicorum excepit, quod illum unum pluris
quam se omnes fieri uidebant. quo facto cuncti ad eum opprimendum
consenserunt. haec Pandantes, gazae custos regiae, amicus Datami, 3
perscripta ei mittit, in quibus docet eum magno fore periculo, si quid
illo imperante aduersi in Aegypto accidisset. namque eam esse con- 4
suetudinem regiam, ut casus aduersos hominibus tribuant, secundos
fortunae suae: quo fieri ut facile impellantur ad eorum perniciem,
quorum ductu res male gestae nuntientur. illum hoc maiore fore in
discrimine, quod, quibus rex maxime oboediat, eos habeat inimicissi-
mos. talibus ille litteris cognitis, cum iam ad exercitum Acen uenisset, 5
quod non ignorabat ea uere scripta, desciscere a rege constituit. neque
tamen quicquam fecit, quod fide sua esset indignum. nam Mandroclen 6
Magnetem exercitui praefecit; ipse cum suis in Cappadociam discedit
coniunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans, qua uoluntate
esset in regem. clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum com-
parat, urbes munitas suis tuendas tradit.

Sed haec propter hiemale tempus minus prospere procedebant. 6
audit Pisidas quasdam copias aduersus se parare. filium eo Arsideum
cum exercitu mittit; cadit in proelio adulescens. proficiscitur eo pater
non ita cum magna manu, celans, quantum uulnus accepisset, quod
prius ad hostem peruenire cupiebat, quam de male re gesta fama ad
suos perueniret, ne cognita filii morte animi debilitarentur militum.
quo contenderat, peruenit iisque locis castra ponit, ut neque circumiri 2
multitudine aduersariorum posset neque impediri, quominus ipse ad
dimicandum manum haberet expeditam. erat cum eo Mithrobarzanes, 3
socer eius, praefectus equitum. is desperatis generi rebus ad hostes
transfugit. id Datames ut audiuit, sensit, si in turbam exisset ab
homine tam necessario se relictum, futurum ut ceteri consilium seque-

2 ipse PA ipsum L || 3 Acen *Bongarsius* acrem LPA | misit LA mittit P, *quod etiam uoluit* A, *ut uid.*, *ubi* uel t *sup. lin. a man. pr. scriptum inuenias* | nondum LP nūdū A || 13 fieri ut facile LP facile ut fieri A || 16 Acen *u* ageen LPA || 24 quosdam *Fleckeisen* | eo PA etiam L || 25 cadit LA eadem P || 26 cum PA *om.* L || 31 Mithrobarzanes *Lambinus* metrobarzanes LPA *(ut etiam infra)* || 32 rebus LA *om.* P || 33 ut LA *om.* P | si LPA[2] sei A[1] || 34 ceteri ⟨idem⟩ *Pluygers* ⟨eius⟩ *Weidner*, *alii alia*

4 rentur. in uulgus edit: suo iussu Mithrobarzanem profectum pro per-
fuga, quo facilius receptus interficeret hostes: quare relinqui eum par
non esse et omnes confestim sequi. quod si animo strenuo fecissent,
futurum ut aduersarii non possent resistere, cum et intra uallum et
5 foris caederentur. hac re probata exercitum educit, Mithrobarzanem
persequitur tantum: qui cum ad hostes peruenerat, Datames signa
6 inferri iubet. Pisidae noua re commoti in opinionem adducuntur per-
fugas mala fide compositoque fecisse, ut recepti maiori essent cala-
mitati. primum eos adoriuntur. illi cum, quid ageretur aut quare
fieret, ignorarent, coacti sunt cum eis pugnare, ad quos transierant,
ab iisque stare, quos reliquerant: quibus cum neutri parcerent, cele-
7 riter sunt concisi. reliquos Pisidas resistentis Datames inuadit: primo
impetu pellit, fugientis persequitur, multos interficit, castra hostium
8 capit. tali consilio uno tempore et proditores perculit et hostis profli-
gauit, et, quod ad perniciem suam fuerat cogitatum, id ad salutem
conuertit. quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum neque cele-
rius factum usquam legimus.

7 Ab hoc tamen uiro Sysinas, maximo natu filius, desciit ad regem-
que transiit et de defectione patris detulit. quo nuntio Artaxerxes com-
motus, quod intellegebat sibi cum uiro forti ac strenuo negotium esse,
qui cum cogitasset, facere auderet et prius cogitare quam conari con-
2 suesset, Autophrodatem in Cappadociam mittit. hic ne intrare posset,
saltum, in quo Ciliciae portae sunt sitae, Datames praeoccupare stu-
3 duit. sed tam subito copias contrahere non potuit. a qua re depulsus
cum ea manu, quam contraxerat, locum delegit talem, ut neque cir-
cumiretur ab hostibus neque praeteriret aduersarius, quin ancipitibus
locis premeretur, et, si dimicare uellet, non multum obesse multitudo
hostium suae paucitati posset.

8 Hoc etsi Autophrodates uidebat, tamen statuit congredi quam cum
2 tantis copiis refugere aut tam diu uno loco sedere. habebat barbaro-

6 tantum qui cum **L** tantum. que dum **P** tantum qui dum **A** qui tantum non *u* qui tantum quod *Lambinus (quo accepto,* ⟨cum⟩ *ante* Datames *add. I.F. Gronovius ad Liu. 33.4.6); post* persequitur *lacunam stat. Guillemin* || 7 Pisidae **PA** proinde **L** || 9 ageretur **L** agerentur **PA** || 10 cum eis *habent* **LPA** || 12 resistentis **PA** resistentes **L** || 13 fugientis **PA** fugientes **L** || 14 perculit **LA** pertulit **P** | hostis **PA** hostes **L** || 18 ad regemque **LPA** adque regem *Dan. (teste f, falso, ut opinor)* || 21 qui cum] qui quod ς *aliquot* || 25 delegit ς deligit **LPA** | circumiretur **LP** circuiretur **A** || 26 quin ancipitibus **LP** quincipitibus **A** || 27 dimicare *'quidam' apud Lambinum* dimicare eo **LPA** d. ⟨cum⟩ eo ς *aliquot* d. eo ⟨loco⟩ *Dietsch* d. secum *Weidner* || 29 hoc **LP** *(nisi fallor de compendio* h' *in cod.* **P**) haec **A** | etsi **LP** si **A** || 30 tantis **LA** paucis **P**

rum equitum uiginti, peditum centum milia, quos illi Cardacas appel-
lant, eiusdemque generis tria milia funditorum, praeterea Cappadocum
octo milia, Armeniorum decem milia, Paphlagonum quinque milia,
Phrygum decem milia, Lydorum quinque milia, Aspendiorum et Pisi-
darum circiter tria milia, Cilicum duo milia, Captianorum totidem, ex
Graecia conductorum tria milia, leuis armaturae maximum numerum.
has aduersus copias spes omnis consistebat Datami in se locique na- 3
tura: namque huius partem non habebat uicesimam militum. quibus
fretus conflixit aduersariorumque multa milia concidit, cum de ipsius
exercitu non amplius hominum mille cecidisset. quam ob causam po-
stero die tropaeum posuit, quo loco pridie pugnatum erat. hinc cum 4
castra mouisset semperque inferior copiis superior omnibus proeliis
discederet, quod numquam manum consereret, nisi cum aduersarios
locorum angustiis clausisset, quod perito regionum callideque cogi-
tanti saepe accidebat, Autophrodates, cum bellum duci maiore regis 5
calamitate quam aduersariorum uideret, pacem amicitiamque hor-
tatus est, ut cum rege in gratiam rediret. quam ille etsi fidam non 6
fore putabat, tamen condicionem accepit seque ad Artaxerxem lega-
tos missurum dixit. sic bellum, quod rex aduersus Datamen susceperat,
sedatum est. Autophrodates in Phrygiam se recepit.

At rex, quod implacabile odium in Datamen susceperat, postquam 9
bello eum opprimi non posse animaduertit, insidiis interficere studuit:
quas ille plerasque uitauit. sicut, cum ei nuntiatum esset quosdam 2
sibi insidiari, qui in amicorum erant numero (de quibus, quod inimici
detulerant, neque credendum neque neglegendum putauit), experiri
uoluit, uerum falsumne sibi esset relatum. itaque eo profectus est, 3
in quo itinere futuras insidias dixerant. sed elegit corpore ac statura
simillimum sui eique uestitum suum dedit atque eo loco ire, quo ipse
consuerat, iussit; ipse autem ornatu uestituque militari inter corporis
custodes iter facere coepit. at insidiatores, postquam in eum locum 4
agmen peruenit, decepti ordine atque uestitu impetum in eum faciunt,
qui suppositus erat. praedixerat autem iis Datames, cum quibus iter
faciebat, ut parati essent facere, quod ipsum uidissent. ipse, ut con-

1 Cardacas *u* gardatas LP gardacas A || 3 Armeniorum LA armenorum P || 9–10 cum ... cecidisset PA *om.* L || 11 tropaeum *Lambinus* tropheum LPA || 14 angustiis LP augustiis A || 16 pacem amicitiamque ⟨simulans eum⟩ *Freudenberg, del. Gemss* || 17 gratiam PA amicitiam L || 17. 18 non fore PA fore non L || 20 est LP *om.* A || 21 odium PA bellum L || 22 bello eum LA eum bello P || 23 euitauit *Nipperdey (sed u. Malcovati, Athenaeum 11, 1935, p. 363)* || 25 detulerant LP detulerunt A || 26 falsumne PA falsum ue L || 27 insidias LP insidias euenire A || 29 consuerat LP consueucrat A | uestituque LP uestitu A

5 currentis insidiatores animum aduertit, tela in eos coniecit. hoc idem
cum uniuersi fecissent, priusquam peruenirent ad eum quem aggredi
uolebant, confixi conciderunt.

10 Hic tamen tam callidus uir extremo tempore captus est Mithridatis,
Ariobarzanis filii, dolo. namque is pollicitus est regi se cum inter-
fecturum, si ei rex permitteret, ut quodcumque uellet liceret impune
2 facere, fidemque de ea re more Persarum dextra dedisset. hanc ut
accepit a rege missam, copias parat et absens amicitiam cum Datame
facit, regis prouincias uexat, castella expugnat, magnas praedas capit,
quarum partim suis dispertit, partim ad Datamen mittit; pari modo
3 complura castella ei tradit. haec diu faciendo persuasit homini se
infinitum aduersus regem suscepisse bellum, cum nihilo magis, ne
quam suspicionem illi praeberet insidiarum, neque colloquium eius
petiuit neque in conspectum uenire studuit. sic absens amicitiam gere-
bat, ut non beneficiis mutuis, sed communi odio, quod erga regem
susceperant, contineri uiderentur.

11 Id cum satis se confirmasse arbitratus est, certiorem facit Datamen,
tempus esse maiores exercitus parari et bellum cum ipso rege suscipi,
deque ea re, si ei uideretur, quo loco uellet, in colloquium ueniret. pro-
2 bata re colloquendi tempus sumitur locusque, quo conueniretur. huc
Mithridates cum uno, cui maxime habebat fidem, ante aliquot dies
uenit compluribusque locis separatim gladios obruit eaque loca diligen-
ter notat. ipso autem colloquii die utrique, locum qui explorarent atque
3 ipsos scrutarentur, mittunt; deinde ipsi sunt congressi. hic cum aliquam-
diu in colloquio fuissent et diuerse discessissent iamque procul Datames
abesset, Mithridates, priusquam ad suos perueniret, ne quam suspi-
cionem pareret, in eundem locum reuertitur atque ibi, ubi telum erat
infossum, resedit, ut si lassitudine cuperet acquiescere, Datamenque
4 reuocauit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum. interim
telum, quod latebat, protulit nudatumque uagina ueste texit ac Da-
tami uenienti ait, digredientem se animaduertisse locum quendam,
5 qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum. quem cum

3 conciderunt LA *et, nisi fallor,* P *(teste Roth;* ceciderunt *citant edd., falso, ut opinor)* || 6 ei] sibi *Lambinus, del. Dietsch* || 7 dextra P dextera A rex dextera L *(non* dextram *quod e 'Leid.' citatur ab editoribus)* || 8 amicitiam LA *om.* P || 10 partim ... partim ς partim ... pariter LPA || 11 haec PA hoc L || 17 est] esset *unus e meis (cod. Baltimore W 388), ut coni. Halm (u. Lupus p. 152**)* | Datamen L datamem PA || 18 maiores ς maioris LPA || 21 uno LA uiro P || 23 utrique PA uterque L || 27 ibi PA in L || 28 infossum *Heusinger* impostum (inp- P) LPA | Datamenque LA datamemque P || 31 digredientem PA digrediente L

digito demonstraret et ille respiceret, auersum ferro transfixit priusque, quam quisquam posset succurrere, interfecit. ita ille uir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

EPAMINONDAS

Epaminondas, Polymnidis filius, Thebanus. de hoc priusquam scri- 1
bimus, haec praecipienda uidentur lectoribus, ne alienos mores ad
suos referant, neuė ea, quae ipsis leuiora sunt, pari modo apud ceteros
fuisse arbitrentur. scimus enim musicen nostris moribus abesse a 2
principis persona, saltare uero etiam in uitiis poni: quae omnia apud
Graecos et grata et laude digna ducuntur. cum autem exprimere 3
imaginem consuetudinis atque uitae uelimus Epaminondae, nihil uide-
mur debere praetermittere, quod pertineat ad eam declarandam. quare 4
dicemus primum de genere eius, deinde quibus disciplinis et a quibus
sit eruditus, tum de moribus ingeniique facultatibus et si qua alia
memoria digna erunt, postremo de rebus gestis, quae a plurimis animi
anteponuntur uirtutibus.

Natus ergo patre, quo diximus, genere honesto, pauper iam a maiori- 2
bus relictus, eruditus autem sic ut nemo Thebanus magis. nam et
citharizare et cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio,
qui non minore fuit in musicis gloria quam Damon aut Lamprus,
quorum peruulgata sunt nomina, cantare tibiis ab Olympiodoro, sal-
tare a Calliphrone. at philosophiae praeceptorem habuit Lysim Taren- 2
tinum, Pythagoreum: cui quidem sic fuit deditus, ut adulescens tri-
stem ac seuerum senem omnibus aequalibus suis in familiaritate ante-
posuerit neque prius eum a se dimiserit, quam in doctrinis tanto ante-
cessit condiscipulos, ut facile intellegi posset pari modo superaturum
omnes in ceteris artibus. atque haec ad nostram consuetudinem sunt 3
leuia et potius contemnenda; at in Graecia, utique olim, magnae laudi
erant. postquam ephebus est factus et palaestrae dare operam coepit, 4
non tam magnitudini uirium seruiuit quam uelocitati: illam enim ad
athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere.

1.2 priusque quam **LA** priusquam quam **P** || 5 Polymnidis *Heusinger (u. Lupus p. 12)* polymni **LPA** || 9 saltare **LP** salutare **A** || 13 dicemus ς dicimus **LPA** | deinde **PA** dein **L** || 15 animi *Koene* omnium **LPA** || 17 natus **PA** latus **L** | ergo **LP** igitur **A** || 18 relictus ⟨est⟩ *Halm, alii alibi* ⟨est⟩ *infarserunt* || 20 Lamprus *Longolius* lampus **LPA** || 21 Olympiodoro ς alympiodoro **LPA** || 22 Lysim *Dan. e corr. (teste f)* lysiam *Dan.*[1] **LPA** || 25 dimisit *Nipperdey* | tanto **LA** tante **P** || 26 posset ς possit **LPA** || 28 at **PA** atque **L** || 29 dare operam **LA** operam dare **P**

5 itaque exercebatur plurimum currendo et luctando ad eum finem,
quoad stans complecti posset atque contendere. in armis uero pluri-
mum studii consumebat.
3 Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant.
erat enim modestus, prudens, grauis, temporibus sapienter utens,
peritus belli, fortis manu, animo maximo, adeo ueritatis diligens, ut
2 ne ioco quidem mentiretur, idem continens, clemens patiensque ad-
mirandum in modum, non solum populi, sed etiam amicorum ferens
iniurias, in primis commissa celans, quodquc interdum non minus
prodest quam diserte dicere, studiosus audiendi: ex hoc enim facillime
3 disci arbitrabatur. itaque cum in circulum uenisset, in quo aut de re
publica disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, numquam
4 inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus. pauperta-
tem adeo facile perpessus est, ut de re publica nihil praeter gloriam
ceperit. amicorum in se tuendo caruit facultatibus, fide ad alios suble-
uandos saepe sic usus est, ut iudicari possit omnia ei cum amicis fuisse
5 communia. nam cum aut ciuium suorum aliquis ab hostibus esset
captus aut uirgo amici nubilis, quae propter paupertatem collocari
non posset, amicorum consilium habebat et, quantum quisque daret,
6 pro facultatibus imperabat. eamque summam cum fecerat, priusquam
acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerebat, ad cos, qui con-
ferebant, eique ut ipsi numerarent faciebat, ut ille, ad quem ea res
perueniebat, sciret quantum cuique deberet.
4 Tentata autem eius est abstinentia a Diomedonte Cyziceno: nam-
que is rogatu Artaxerxis regis Epaminondam pecunia corrumpendum
susceperat. hic magno cum pondere auri Thebas uenit et Micythum
adulescentulum quinque talentis ad suam perduxit uoluntatem, quem
tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam con-
2 uenit et causam aduentus Diomedontis ostendit. at ille Diomedonti
coram 'nihil' inquit 'opus est pecunia: nam si rex ea uult, quae The-
banis sunt utilia, gratis facere sum paratus, sin autem contraria, non
habet auri atque argenti satis. namque orbis terrarum diuitias acci-

1 ad eum finem PA *om.* L || 2 quoad stans P *(teste Roersch)*, *ed. pr.* quo ad stans L quo adstans A || 9 quodque *Eussner* quod LPA || 15 caruit facultatibus *ed. pr.* caruerit facultatibus PA facultatibus caruerit L | fide] isdem *Haupt* stipe *Wagner* || 18 amici PA *om.* L *spat. uacuo relicto* || 19 consilium] concilium *ed. Aldina* | daret PA dare L || 20 fecerat] confecerat *Halm* || 23 perueniebat L^2PA pertinebat perueniebat L^1 | deberet LPA^2 *(man. pr.?)* daret A^1 || 24 eius est PA est eius L || 26 Micythum *ed. Aldina* michitum LPA *(ut etiam infra)* || 28 tum PA tamen L || 30 est pecunia LP pecunia est A

pere nolo prae patriae caritate. tu quod me incognitum tentasti tuique 3
similem existimasti, non miror tibique ignosco; sed egredere propere,
ne alios corrumpas, cum me non potueris. et tu, Micythe, argentum
huic redde, aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui.'
hunc Diomedon cum rogaret, ut tuto exiret suaque, quae attulerat, 4
liceret efferre, 'istud quidem' inquit 'faciam, neque tua causa, sed
mea, ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat id ad me ereptum
peruenisse, quod delatum accipere noluissem.' a quo cum quaesisset, 5
quo se deduci uellet, et ille Athenas dixisset, praesidium dedit, ut
tuto perueniret. neque uero id satis habuit, sed etiam, ut inuiolatus
in nauem escenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo supra men-
tionem fecimus, effecit. abstinentiae erit hoc satis testimonium. pluri- 6
ma quidem proferre possumus, sed modus adhibendus est, quoniam
uno hoc uolumine uitam excellentium uirorum complurium conclu-
dere constituimus, quorum separatim multis milibus uersuum com-
plures scriptores ante nos explicarunt.

Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus par esset eloquentia, 5
neque minus concinnus in breuitate respondendi quam in perpetua
oratione ornatus. habuit obtrectatorem Menecliden quendam, indidem 2
Thebis, et aduersarium in administranda re publica, satis exercitatum
in dicendo, ut Thebanum scilicet: namque illi genti plus inest uirium
quam ingenii. is quod in re militari florere Epaminondam uidebat, hor- 3
tari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperato-
ris opera desideraretur. huic ille 'fallis' inquit 'uerbo ciuis tuos, quod
hos a bello auocas: otii enim nomine seruitutem concilias. nam pari- 4
tur pax bello. itaque qui ea diutina uolunt frui, bello exercitati esse
debent. quare si principes Graeciae uultis esse, castris est uobis uten-
dum, non palaestra.' idem ille Meneclides cum huic obiceret, quod libe- 5
ros non haberet neque uxorem duxisset, maximeque insolentiam, quod
sibi Agamemnonis belli gloriam uideretur consecutus: at ille 'desine'
inquit, 'Meneclida, de uxore mihi exprobrare: nam nullius in ista re
minus uti consilio uolo.' (habebat enim Meneclides suspicionem adul-

1 prae *Puteanus* pro **LPA** || 2 propere **PA** prope **L** || 5 exire *ed. Brixiana* | attulerat **LPA**[1] attulisset **A**[2] *(man. pr.)* || 6 quidem inquit **PA** inquit quidem **L** || 10 etiam **PA** quae **L** || 11 escenderet *Dan. (teste f)* **A** ascenderet **L** descenderet **P** || 13 possumus **L** possimus **PA** *(u. Lupus p. 143)* || 14 uitas ς *perpauci (sed u. Prolog. 8)* || 15 quorum ⟨res⟩ *Richter* || 19 Menecliden **PA** meneclydem **L** | indidem **PA** iudicem **L** || 21 Thebanum scilicet **PA** thebani solent **L** || 22 quod **LA** quidem **P** | Epam. uidebat **PA** uidebat epaminundam **L** || 24 ciuis **PA** ciues **L** || 25 auocas ς *aliquot* euocas **LPA** reuocas *e meis unus (cod. Vat. reg. lat. 1843)* | paritur **LP** pariter **A** || 26 qui **PA** quo **L** || 28 liberos **LA** libros **P** || 32 Meneclides *u* meneclydas **LA** meneclidas **P**

6 teri.) ‘quod autem me Agamemnonem aemulari putas, falleris. nam-
que ille cum uniuersa Graecia uix decem annis unam cepit urbem, ego
contra ea una urbe nostra dieque uno totam Graeciam Lacedaemoniis
fugatis liberaui.’

6 Idem cum in conuentum uenisset Arcadum, petens ut societatem
cum Thebanis et Argiuis facerent, contraque Callistratus, Athenien-
sium legatus, qui eloquentia omnes eo praestabat tempore, postularet
ut potius amicitiam sequerentur Atticorum, et in oratione sua multa
2 inuectus esset in Thebanos et Argiuos in eisque hoc posuisset, animum
aduertere debere Arcadas, qualis utraque ciuitas ciuis procreasset, ex
quibus de ceteris possent iudicare: Argiuos enim fuisse Orestem et
Alcmaeonem matricidas, Thebis Oedipum natum, qui cum patrem
3 suum interfecisset, ex matre liberos procreasse: huic in respondendo
Epaminondas, cum de ceteris perorasset, postquam ad illa duo oppro-
bria peruenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris Attici, qui non
animaduerterit, innocentes illos natos domi, scelere admisso cum
4 patria essent expulsi, receptos esse ab Atheniensibus. sed maxime eius
eloquentia eluxit Spartae legati ante pugnam Leuctricam. quo cum
omnium sociorum conuenissent legati, coram frequentissimo legatio-
num conuentu sic Lacedaemoniorum tyrannidem coarguit, ut non
minus illa oratione opes eorum concusserit quam Leuctrica pugna.
tum enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio sociorum Lacedae-
monii priuarentur.

7 Fuisse patientem suorumque iniurias ferentem ciuium, quod se
patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. cum eum prop-
ter inuidiam ciues sui praeficere exercitui noluissent duxque esset de-
lectus belli imperitus, cuius errore eo esset deducta illa multitudo mili-
tum, ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi
ab hostibus obsidebantur, desiderari coepta est Epaminondae dili-
2 gentia: erat enim ibi priuatus numero militis. a quo cum peterent
opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae et exercitum obsidione
liberatum domum reduxit incolumem. nec uero hoc semel fecit, sed
3 saepius. maxime autem fuit illustre, ⟨quod⟩, cum Peloponnesum exer-

1 autem PA enim L || 3 urbe LA urbem P || 6 Callistratus ς *perpauci* gallistratus LPA || 10 aduertere LP auertere A | ciuis PA *om.* L || 12 Alcmeonem L alcineonem PA | qui LPA *del. Gemss (sed u. Nipperdey ad loc.)* || 13 procreasse LPA procreasset ς || 16 animaduerterit PA animaduertit L || 17 patria PA patriam L || 19 legationum LP legionum A || 22 post PA postea L | sociorum Lac. LPA Lac. sociorum *Dan. (teste f, falso, ut opinor)* || 26 noluissent LA uoluissent P || 27 illa multitudo militum LP ea mulitum A || 32 semel fecit PA fecit semel L || 33 ⟨quod⟩ *suppleui (cf. Arist. 3. 2 et Phoc. 2. 1 ubi* quod *ante* cum *omittitur)* | cum ⟨in⟩ ς

citum duxisset aduersus Lacedaemonios haberetque collegas duos,
quorum alter erat Pelopidas, uir fortis ac strenuus, hi cum criminibus
aduersariorum omnes in inuidiam uenissent ob eamque rem imperium
iis esset abrogatum atque in eorum locum alii praetores successissent,
Epaminondas populi scito non paruit idemque ut facerent persuasit 4
collegis et bellum, quod susceperat, gessit. namque animaduertebat,
nisi id fecisset, totum exercitum propter praetorum imprudentiam
inscitiamque belli periturum. lex erat Thebis, quae morte multabat, 5
si quis diutius imperium retinuisset, quam lege praefinitum foret.
hanc Epaminondas cum rei publicae conseruandae causa latam uideret, ad perniciem ciuitatis conferre noluit et quattuor mensibus diutius, quam populus iusserat, gessit imperium.

Postquam domum reditum est collegae eius hoc crimine accusaban- 8
tur. quibus ille permisit, ut omnem causam in se transferrent suaque
opera factum contenderent, ut legi non oboedirent. qua defensione
illis periculo liberatis nemo Epaminondam responsurum putabat, quod
quid diceret non haberet. at ille in iudicium uenit, nihil eorum negauit, 2
quae aduersarii crimini dabant, omniaque, quae collegae dixerant,
confessus est neque recusauit quominus legis poenam subiret, sed
unum ab iis petiuit, ut in sepulchro suo inscriberent: 'Epaminondas a 3
Thebanis morte multatus est, quod eos coegit apud Leuctra superare
Lacedaemonios, quos ante se imperatorem nemo Boeotorum ausus
fuit aspicere in acie, quodque uno proelio non solum Thebas ab inter- 4
itu retraxit, sed etiam uniuersam Graeciam in libertatem uindicauit
eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent,
Lacedaemonii satis haberent, si salui esse possent, neque prius bellare
destitit, quam Messene restituta urbem eorum obsidione clausit.' haec 5
cum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est, neque quisquam iudex ausus est de eo ferre suffragium. sic a iudicio capitis maxima discessit gloria.

Hic extremo tempore imperator apud Mantineam cum acie instructa 9
audacius instaret hostes, cognitus a Lacedaemoniis, quod in unius pernicie eius patriae sitam putabant salutem, uniuersi in unum impetum fecerunt neque prius abscesserunt, quam magna caede multisque occi-

9 diutius imperium LP imperium diutius A || 10 latam LP latera A *(per compendium)* || 15 non LA *om.* P || 17 eorum PA horum L || 20 sepulchro ς *perpauci (cf. Appian. Syr. 41; Aelian. Var. Hist. 13. 42)* periculo LPA peristylio *Longolius* breuiculo *Magius (qui postea respuit)* | scriberent *Nipperdey (qui seruat* periculo*)* || 21 Leuctra *ed. Aldina* leuctram LPA || 22 quos PA quod L || 23 fuit LPA *(u. Lupus p. 105)* est ς *aliquot* sit *Halm* || 32 instaret LA instraret P | hostes P hostes uel hostibus L hostibus A || 34 caede ⟨facta⟩ *Lambinus*

sis fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo cminus per-
2 cussum, concidere uiderunt. huius casu aliquantum retardati sunt
Boeotii, neque tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantis pro-
3 fligarunt. at Epaminondas, cum animaduerteret mortiferum se uulnus
accepisse simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat,
extraxisset, animam statim emissurum, usque eo retinuit, quoad re-
4 nuntiatum est uicisse Boeotios. id postquam audiuit, 'satis' inquit
'uixi: inuictus enim morior.' tum ferro extracto confestim exanimatus
est.
10 Hic uxorem numquam duxit. in quo cum reprehenderetur, quod li-
beros non relinqueret, a Pelopida, qui filium habebat infamem, male-
que eum in eo patriae consulere diceret, 'uidc' inquit 'ne tu peius con-
2 sulas, qui talem ex te natum relicturus sis. neque uero stirps potest
mihi deesse: namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quae
3 non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit necesse est.' quo
tempore duce Pelopida exules Thebas occuparunt et praesidium
Lacedaemoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta
est caedes ciuium, domo se tenuit, quod neque defendere malos uole-
bat neque impugnarc, ne manus suorum sanguine cruentaret: nam-
que omnem ciuilem uictoriam funestam putabat. idem, postquam apud
Cadmeam cum Lacedaemoniis pugnari coeptum est, in primis stetit.
4 Huius de uirtutibus uitaque satis erit dictum, si hoc unum adiun-
xero, quod nemo ibit infitias, Thebas ct ante Epaminondam natum
et post eiusdem interitum perpetuo alieno paruisse imperio, contra
ea, quamdiu illc praefuerit rei publicae, caput fuisse totius Graeciae.
ex quo intellegi potest unum hominem pluris quam ciuitatem fuisse.

PELOPIDAS

1 Pelopidas Thebanus, magis historicis quam uulgo notus. cuius de
uirtutibus dubito quem ad modum exponam, quod uereor, si res ex-
plicare incipiam, ne non uitam eius cnarrare, sed historiam uidear
scribere: si tantummodo summas attigero, ne rudibus Graecarum lit-
terarum minus dilucide appareat, quantus fuerit ille uir. itaque utri-

1 sparo **PA** spato **L** || 2 casu **LP** causa **A** || 3 repugnantis **PA** repugnantes **L** | profligarunt **PA** profugarunt **L** || 10 hic **PA** his **L** || 13 sis **PA** est **L** || 18 defendere malos **LP** malos defendere **A** || 21 Cadmeam *e meis duo (cod. Vat. lat. 5262 in mg. et Marc. Cl. X n. 1 in mg.)* achademiam **LPA** | pugnari ceptum est **LP** pugnatum est cepit **A**^{1} pugnari cepit **A**^{2} *(man. pr.)* || 23 ibit *e meis unus (cod. Oxon. Bodl. Canon. Lat. 159)* it **L** ut (*uel* iit) **P** id **A** || 24 eiusdem **PA** eius **L** || 32 dilucidc *Dan. (teste f)* **A**^{2} (uel di- *sup. lin. addito*) lucide **LPA**^{1} | fuerit **PA** fuit **L**

que rei occurram, quantum potuero, et medebor cum satietati tum
ignorantiae lectorum.
Phoebidas Lacedaemonius cum exercitum Olynthum duceret iter- 2
que per Thebas faceret, arcem oppidi, quae Cadmea nominatur, occu-
pauit impulsu paucorum Thebanorum, qui aduersariae factioni quo
facilius resisterent, Laconum rebus studebant, idque suo priuato, non
publico fecit consilio. quo facto eum Lacedaemonii ab exercitu re- 3
mouerunt pecuniaque multarunt, neque eo magis arcem Thebanis
reddiderunt, quod susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri
quam liberari. nam post Peloponnesium bellum Athenasque deuictas
cum Thebanis sibi rem esse existimabant et eos esse solos, qui aduersus
resistere auderent. hac mente amicis suis summas potestates dederant 4
alteriusque factionis principes partim interfecerant, alios in exilium
eiecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pul-
sus patria carebat.
Hi omnes fere Athenas se contulerant, non quo sequerentur otium, 2
sed ut, quem ex proximo locum fors obtulisset, eo patriam recuperare
niterentur. itaque cum tempus est uisum rei gerendae, communiter 2
cum iis, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt ad inimicos
opprimendos ciuitatemque liberandam eum, quo maximi magistra-
tus simul consuerant epulari. magnae saepe res non ita magnis copiis 3
sunt gestae, sed profecto numquam tam ab tenui initio tantae opes
sunt profligatae. nam duodecim adulescentuli coierunt ex iis, qui exilio
erant multati, cum omnino non essent amplius centum, qui tanto se
offerrent periculo. qua paucitate percussa est Lacedaemoniorum po-
tentia. hi enim non magis aduersariorum factioni quam Spartanis eo 4
tempore bellum intulerunt, qui principes erant totius Graeciae: quo-
rum imperii maiestas, neque ita multo post, Leuctrica pugna ab hoc
initio perculsa concidit. illi ergo duodecim, quorum dux erat Pelo- 5
pidas, cum Athenis interdiu exissent, ut uesperascente caelo Thebas
possent peruenire, cum canibus uenaticis exierunt, retia ferentes, ue-

1 cum *ed. pr.* tum LPA || 6 resisterent PA resisterit L | idque PA ideoque L || 7 Lac. ab exercitu PA ab exercitu lac. L || 12 resistere LPA (*cf. Ages. 4. 6* qui aduersus arma tulerant) ⟨se⟩ resistere *Lambinus* se sistere *Andresen* || 14 exorsi sumus PA summus exorsi L || 17 quem *Madvig* quemque LPA quemcumque *Lambinus* | locum PA loco L || 18 est] esset *Dietsch (cf. Ages. 3. 4)* || 20–21 maximi ... consuerant PA maximus ... consuerat L || 23 qui exilio PA exilio qui L || 25 percussa est LP percussest A perculsa est *P. Daniel* || 27 qui] quo *Schulthess apud Bremi* || 28 Leuctrica PA seutricam L || 29 ergo LP igitur A || 31 exierunt *del. Fr. Richter (quem secuta* qui *p. 58, 1 del. Guillemin)* ⟨finibus Atticis⟩ exierunt *Wagner*

stitu agresti, quo minore suspicione facerent iter. qui cum tempore
ipso, quo studuerant, peruenissent, domum Charonis deuerterunt, a
quo et tempus et dies erat datus.
3 Hoc loco libet interponere, etsi seiunctum ab re proposita est, nimia
fiducia quantae calamitati soleat esse. nam magistratuum Thebanorum
statim ad auris peruenit exules in urbem uenisse. id illi uino epulisque
dediti usque eo despexerunt, ut ne quaerere quidem de tanta re labora-
2 rint. accessit etiam quod magis aperiret eorum dementiam. allata est
enim epistula Athenis ab Archino uni ex his Archiae, qui tum maximum
magistratum Thebis obtinebat, in qua omnia de profectione eorum
perscripta erant. quae cum iam accubanti in conuiuio esset data, sic-
3 ut erat signata, sub puluinum subiciens 'in crastinum' inquit 'dif-
fero res seueras'. at illi omnes, cum iam nox processisset, uinolenti
ab exulibus duce Pelopida sunt interfecti. quibus rebus confectis, uulgo
ad arma libertatemque uocato, non solum qui in urbe erant, sed
etiam undique ex agris concurrerunt, praesidium Lacedaemoniorum ex
arce pepulerunt, patriam obsidione liberarunt, auctores Cadmeae oc-
cupandae partim occiderunt, partim in exilium eiecerunt.
4 Hoc tam turbido tempore, sicut supra docuimus, Epaminondas,
quoad cum ciuibus dimicatum est, domi quietus fuit. itaque haec libe-
ratarum Thebarum propria laus est Pelopidae, ceterae fere communes
2 cum Epaminonda. namque Leuctrica pugna imperatore Epaminonda
hic fuit dux delectae manus, quae prima phalangem prostrauit Laco-
3 num. omnibus praeterea periculis adfuit (sicut, Spartam cum oppu-
gnauit, alterum tenuit cornu), quoque Messena celerius restitueretur,
legatus in Persas est profectus. denique haec fuit altera persona The-
bis, sed tamen secunda ita, ut proxima esset Epaminondae.
5 Conflictatus autem est cum aduersa fortuna. nam et initio, sicut
ostendimus, exul patria caruit et, cum Thessaliam in potestatem The-

2 Charonis P chatonis L caronis A | deuerterunt *Lambinus* deuenerunt LPA || 4 proposita LP posita A || 5 calamitati LP calliditati A || 6 auris PA aures L || 7 eo LP *om.* A | laborarint PA laborarent L || 9 uni *Bosius* uno LPA | maximum PA *om.* L || 10 profectione LP perfectione A | eorum *Dan. (in textu, teste f)* P eorum uel exulum L exulum *Dan. (in glossa)* A || 11 accubanti ς occubanti LPA || 13 uinolenti LA uiolenti P || 16 concurrerunt LA concurrent P || 17 auctores Cadmeae occupandae PA cad. occ. auc. L || 19 turbido LP turbino A || 20 haec A hic L hoc P | liberatarum *Madvig* liberandarum LPA *(u. Lupus p. 186*)* || 21 communes PA omnes L || 22 ⟨in⟩ Leuctrica *e meis unus (cod. Oxon. Bodl. Canon. Lat. 159)* || 25 Messena ς essena LPA | restitueretur LA restituerunt P || 27 proxima esset PA esset proxima L

banorum cuperet redigere legationisque iure satis tectum se arbitra-
retur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset, a tyranno
Alexandro Pheraeo simul cum Ismenia comprehensus in uincla coniec-
tus est. hunc Epaminondas recuperauit, bello persequens Alexandrum. 2
post id factum numquam animo placari potuit in eum, a quo erat
uiolatus. itaque persuasit Thebanis ut subsidio Thessaliae proficisce-
rentur tyrannosque eius expellerent. cuius belli cum ei summa esset 3
data eoque cum exercitu profectus esset, non dubitauit, simul ac con-
spexit hostem, confligere. in quo proelio Alexandrum ut animaduertit, 4
incensus ira equum in eum concitauit proculque digressus a suis con-
iectu telorum confossus concidit. atque hoc secunda uictoria accidit:
nam iam inclinatae erant tyrannorum copiae. quo facto omnes Thes- 5
saliae ciuitates interfectum Pelopidam coronis aureis et statuis aeneis
liberosque eius multo agro donarunt.

AGESILAVS

Agesilaus Lacedaemonius cum a ceteris scriptoribus tum eximie a 1
Xenophonte Socratico collaudatus est: eo enim usus est familiarissime.
hic primum de regno cum Leotychide, fratris filio, habuit contentio- 2
nem. mos erat enim a maioribus Lacedaemoniis traditus, ut duos habe-
rent semper reges, nomine magis quam imperio, ex duabus familiis
Procli et Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis Spartae
reges fuerunt. horum ex altera in alterius familiae locum fieri non 3
licebat: ita utraque suum retinebat ordinem. primum ratio habe-
batur, qui maximus natu esset ex liberis eius, qui regnans decessisset;
sin is uirilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus
esset propinquitate. mortuus erat Agis rex, frater Agesilai: filium reli- 4
querat Leotychidem. quem ille natum non agnorat, eundem moriens
suum esse dixerat. is de honore regni cum Agesilao, patruo suo, con-
tendit neque id quod petiuit consecutus est. nam Lysandro suffra- 5
gante, homine, ut ostendimus supra, factioso et iis temporibus po-
tente, Agesilaus antelatus est.

Hic simul atque imperii potitus est, persuasit Lacedaemoniis ut 2
exercitus emitterent in Asiam bellumque regi facerent, docens satius

3 uincla A uincula LP || 8 cum LA *om.* P || 9 Alexandrum PA alexander L || 10 ira LP ita A || 16 cum PA tum L || 19 erat ς est LPA || 21 Eurysthenis *u* erystenis L eristenis PA || 22 horum] harum *Lambinus, cruce notauit Guillemin* || 24 natu LA natum P || 25 deligebatur LA diligebatur P || 33 exercitum ς (*sed u. TLL s. u. exercitus 1391.54 sqq.*) | mitterent *Cobet cum ς aliquot, unde* ⟨cum⟩ exercitu se mitterent *Fleckeisen* exercitum et se mitterent *Guillemin*

esse in Asia quam in Europa dimicari. namque fama exierat Artaxer-
xen comparare classis pedestrisque exercitus, quos in Graeciam mitte-
2 ret. data potestate tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam cum
copiis peruenerit, quam regii satrapae eum scirent profectum. quo
3 factum est ut omnis imparatos imprudentesque offenderet. id ut co-
gnouit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter praefectos
habebat regios, indutias a Lacone petiuit, simulans se dare operam,
ut Lacedaemoniis cum rege conueniret, re autem uera ad copias com-
4 parandas, easque impetrauit trimestris. iurauit autem uterque se
sine dolo indutias conseruaturum. in qua pactione summa fide mansit
Agesilaus, contra ea Tissaphernes nihil aliud quam bellum comparauit.
5 id etsi sentiebat Laco, tamen iusiurandum seruabat multumque in eo
se consequi dicebat, quod Tissaphernes periurio suo et homines suis
rebus abalienaret et deos sibi iratos redderet, se autem conseruata
religione confirmare exercitum, cum animaduerteret deum numen
facere secum, hominesque sibi conciliari amiciores, quod iis studere
consuessent, quos conseruare fidem uiderent.

3 Postquam indutiarum praeteriit dies, barbarus non dubitans, quod
ipsius erant plurima domicilia in Caria et ea regio iis temporibus multo
putabatur locupletissima, eo potissimum hostis impetum facturos,
2 omnis suas copias eo contraxerat. at Agesilaus in Phrygiam se conuer-
tit eamque prius depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se
moueret. magna praeda militibus locupletatis Ephesum hiematum ex-
ercitum reduxit atque ibi officinis armorum institutis magna industria
bellum apparauit. et quo studiosius armarentur insigniusque orna-
rentur, praemia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea
3 re fuisset industria. fecit idem in exercitationum generibus, ut, qui
ceteris praestitissent, eos magnis afficeret muneribus. his ergo rebus
4 effecit ut et ornatissimum et exercitatissimum haberet exercitum. huic
cum tempus esset uisum copias extrahere ex hibernaculis, uidit, si,
quo esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostis non credituros
aliasque regiones praesidiis occupaturos neque dubitaturos aliud eum

3 tanta LA tante P || 4 peruenerit PA peruenerint L || 5 omnis PA omnes L | imprudentesque PA imprudentes L || 7 regios PA et reges L | dare operam PA operam dare L || 9 trimestres L trimenstris *Dan. (teste f)* PA || 12 Laco LA lato P || 12. 13 in eo se PA se in eo L || 16 conciliari ς *pauci* conciliare LPA | amiciores L amicioris P amicitioris A || 19 ea LA eo P || 21 omnis PA omnes L || 22 usquam PA umquam L || 25 apparauit LA apparuit P | insigniusque ς insignibusque LPA[2] insigniisque A[1] || 28 afficeret LA efficeret P | ergo LP igitur A || 31 esset iter PA iter esset L | hostis PA hostes L || 32 praesidiis LP *om.* A | eum LP esse A

facturum ac pronuntiasset. itaque cum ille Sardis iturum se dixisset, 5
Tissaphernes eandem Cariam defendendam putauit. in quo cum eum
opinio fefellisset uictumque se uidisset consilio, sero suis praesidio
profectus est. nam cum illo uenisset, iam Agesilaus multis locis ex-
pugnatis magna erat praeda potitus. Laco autem cum uideret hostis 6
equitatu superare, numquam in campo sui fecit potestatem et iis locis
manum conseruit, quibus plus pedestres copiae ualerent. pepulit ergo,
quotienscumque congressus est, multo maiores aduersariorum copias
et sic in Asia uersatus est, ut omnium opinione uictor duceretur.

Hic cum iam animo meditaretur proficisci in Persas et ipsum regem 4
adoriri, nuntius ei domo uenit ephororum missu, bellum Athenienses
et Boeotos indixisse Lacedaemoniis: quare uenire ne dubitaret. in hoc 2
non minus eius pietas suspicienda est quam uirtus bellica: qui cum
uictori praeesset exercitui maximamque haberet fiduciam regni Per-
sarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit iussis absentium
magistratuum, ut si priuatus in comitio esset Spartae. cuius exem-
plum utinam imperatores nostri sequi uoluissent! sed illuc redeamus.
Agesilaus opulentissimo regno praeposuit bonam existimationem mul- 3
toque gloriosius duxit, si institutis patriae paruisset, quam si bello
superasset Asiam. hac ergo mente Hellespontum copias traiecit tan- 4
taque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno uertente confece-
rat, hic transierit triginta diebus. cum iam haud ita longe abesset a 5
Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses et Boeotii ceterique
eorum socii apud Coroneam: quos omnes graui proelio uicit. huius 6
uictoriae uel maxima fuit laus, quod, cum plerique ex fuga se in
templum Mineruae coniecissent quaerereturque ab eo, quid iis uellet
fieri, etsi aliquot uulnera acceperat eo proelio et iratus uidebatur omni-
bus, qui aduersus arma tulerant, tamen antetulit irae religionem et
eos uetuit uiolari. neque uero hoc solum in Graecia fecit, ut templa 7
deorum sancta haberet, sed etiam apud barbaros summa religione
omnia simulacra arasque conseruauit. itaque praedicabat mirari se, 8
non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus deorum nocuissent,

5 hostis PA hostes L || 7 quibus PA ubi L || 8 maiores L maioris PA || 9 uersatus PA conuersatus L || 10 iam animo meditaretur *Dan. (teste f)* P animo meditaretur iam L animo meditaretur A || 11 missu *Dan. in glossa (teste f)* A[1] *in textu* iussu *Dan. in textu* LPA[2] *(man. pr. sup. lin.)* || 13 qui PA et L || 20 ergo LP igitur A || 21 usus est PA est usus L || 22 hic PA hoc L || 24 eorum socii LA socii eorum P || 27 aliquot PA aliquorum L || 31 conseruauit LP consecrauit *(corr. e* conserauit) A || 32 deorum *Magius et e meis unus (cod. Sangall. Vad. 315 sup. lin.)* eorum LPA | nocuissent LA notuissent P

aut non grauioribus poenis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.

5 Post hoc proelium collatum omne bellum est circa Corinthum ideo-
2 que Corinthium est appellatum. hic cum una pugna decem milia hostium Agesilao duce cecidissent eoque facto opes aduersariorum debilitatae uiderentur, tantum afuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quod tam multi a se uicti uitio aduersariorum concidissent: namque illa multitudine, si sana mens esset, Grae-
3 ciae supplicium Persas dare potuisse. idem cum aduersarios intra moenia compulisset et ut Corinthum oppugnaret multi hortarentur, negauit id suae uirtuti conuenire: se enim eum esse dixit, qui ad officium peccantis redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret
4 Graeciae. 'nam si' inquit 'eos exstinguere uoluerimus, qui nobiscum aduersus barbaros steterunt, nosmet ipsi nos expugnauerimus illis quiescentibus. quo facto sine negotio, cum uoluerint, nos opprimen.'

6 Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedaemoniis. quo ne proficisceretur, cum a plerisque ad exeundum premeretur, ut si de exitu diuinaret, exire noluit. idem, cum Epaminondas Spartam oppugnaret essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem praebuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram
2 non fuisse. in quo quidem discrimine celeritas eius consilii saluti fuit uniuersis. nam cum quidam adulescentuli hostium aduentu perterriti ad Thebanos transfugere uellent et locum extra urbem editum cepissent, Agesilaus, qui perniciosissimum fore uideret, si animaduersum esset quemquam ad hostis transfugere conari, cum suis eo uenit atque, ut si bono animo fecissent, laudauit consilium eorum, quod eum locum
3 occupassent: id se quoque fieri debere animaduertisse. sic adulescentis simulata laudatione recuperauit et adiunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. namque illi aucti numero eorum, qui expertes erant consilii, commouere se non sunt ausi eoque libentius, quod latere arbitrabantur quae cogitauerant.

1 minuerent PA minuerint L || 2 fana A fama P *om.* L || 3 Post hoc PA postquam hoc L || 3.4 ideoque Corinthium L ideoque corinthum A *om.* P || 6 ab LA hiis P || 11 suae uirtuti A suae uirtute P uirtuti sue L | dixit *secl. Fleckeisen* || 12 peccantis PA peccantes L || 16 Leuctra *ed. Aldina* leuctram LPA || 18 diuinaret PA diuicaret L | exire noluit] usus est aetatis uacatione *Cobet* ualetudinem excusauit *Halm, qui aliquid intercidisse suspicatus est* exire domo noluit *uel* excusauit senectutem *Fleckeisen* || 25 hostis PA hostes L || 27 id se quoque *Fleckeisen, praeeunte ed. Vulpiana, quae et* se quoque id *legit (u. Lupus p. 180*)* et se id quoque LPA | adolescentis P adolescentes L adulescentulis A || 29 aucti *Bosius* aucto LPA adiecto *Halm*

Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedaemonii se numquam re- 7
fecerunt neque pristinum imperium recuperarunt, cum interim num-
quam Agesilaus destitit quibuscumque rebus posset patriam iuuare.
nam cum praecipue Lacedaemonii indigerent pecunia, ille omnibus, 2
qui a rege defecerant, praesidio fuit: a quibus magna donatus pecunia
patriam subleuauit. atque in hoc illud in primis fuit admirabile, cum 3
maxima munera ei ab regibus ac dynastis ciuitatibusque conferrentur,
quod nihil umquam domum suam contulit, nihil de uictu, nihil de
uestitu Laconum mutauit. domo eadem fuit contentus qua Eury- 4
sthenes, progenitor maiorum suorum, fuerat usus: quam qui intrarat,
nullum signum libidinis, nullum luxuriae uidere poterat, contra ea
plurima patientiae atque abstinentiae. sic enim erat instructa, ut in
nulla re differret ⟨a⟩ cuiusuis inopis atque priuati.

Atque hic tantus uir ut naturam fautricem habuerat in tribuendis 8
animi uirtutibus, sic maleficam nactus est in corpore fingendo: nam
et statura fuit humili et corpore exiguo et claudus altero pede. quae
res etiam nonnullam afferebat deformitatem, atque ignoti, faciem eius
cum intuerentur, contemnebant; qui autem uirtutes nouerant, non
poterant admirari satis. quod ei usu uenit, cum annorum octoginta 2
subsidio Tacho in Aegyptum iisset et in acta cum suis accubuisset
sine ullo tecto stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis
neque huc amplius quam pellis esset iniecta, eodemque comites omnes
accubuissent uestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non
modo in his regem neminem significaret, sed homines ⟨esse⟩ non bea-
tissimos suspicionem praeberet. huius de aduentu fama cum ad regios 3
esset perlata, celeriter munera eo cuiusque generis sunt allata. his
quaerentibus Agesilaum uix fides facta est, unum esse ex iis qui tum
accubabant. qui cum regis uerbis quae attulerant dedissent, ille prae- 4
ter uitulinam et eius modi genera obsonii, quae praesens tempus desi-
derabat, nihil accepit: unguenta, coronas secundamque mensam seruis
dispertiit, cetera referri iussit. quo facto eum barbari magis etiam 5

2 numquam **LP** *om.* **A** || 3 iuuare **PA** tutare **L** || 7 munera **LA** *om.* **P** | ab **LA** a **P** | dynastis **L** clynastis **PA** | ciuitatibusque **PA** ciuitatibus **L** || 8 nihil de uictu nihil **PA** nihil umquam de uictu nihil umquam **L** || 9 qua **PA** quo **L** | Eurysthenes *u* erystenes **LP** eristenes **A** || 12 erat **L²P** erant **L¹** *om.* **A** || 13 ⟨a⟩ *suppl. Lambinus (u. TLL s. u. differo 1079.58 et Castiglioni, Riv. di fil. 52, 1924, 406)* || 15–16 fingendo ... corpore **LP** *om.* **A** || 15 fingendo *u* eius fingendo **LP** || 23 obsoleto **LA** absoleto **P** || 24 modo **PA** tamen **L** | ⟨esse⟩ non *Fleckeisen* non **PA** non homines **L** ⟨esse⟩ *post* beatissimos *habet cod. Sangall. Bibl. Vad. 315 (e corr.)* || 26.27 his quaerentibus (h)agesilaum **PA** hagesilaum his querentibus **L** || 29 uitulinam *ς perpauci* uitilinam **LPA**

contempserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum
sumpsisse arbitrabantur.
6 Hic cum ex Aegypto reuerteretur, donatus ab rege Nectanabide du-
centis uiginti talentis, quae ille muneri populo suo daret, uenissetque
in portum, qui Menelai uocatur, iacens inter Cyrenas et Aegyptum,
7 in morbum implicitus decessit. ibi eum amici, quo Spartam facilius
perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt atque
ita domum rettulerunt.

EVMENES

1 Eumenes Cardianus. huius si uirtuti par data esset fortuna, non ille
quidem maior, sed multo illustrior atque etiam honoratior, quod ma-
2 gnos homines uirtute metimur, non fortuna. nam cum aetas eius in-
cidisset in ea tempora, quibus Macedones florerent, multum ei detra-
xit inter eos uiuenti, quod alienae erat ciuitatis neque aliud huic defuit
3 quam generosa stirps. etsi ille domestico summo genere erat, tamen
Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebant, neque tamen
non patiebantur: uincebat enim omnes cura, uigilantia, patientia,
calliditate et celeritate ingenii.
4 Hic peradulescentulus ad amicitiam accessit Philippi, Amyntae filii,
breuique tempore in intimam peruenit familiaritatem: fulgebat enim
5 iam in adulescentulo indoles uirtutis. itaque eum habuit ad manum
scribae loco, quod multo apud Graios honorificentius est quam apud
Romanos. namque apud nos, re uera sicut sunt, mercennarii scribae
existimantur; at apud illos ⟨e⟩ contrario nemo ad id officium admitti-
tur nisi honesto loco, et fide et industria cognita, quod necesse est
6 omnium consiliorum eum esse participem. hunc locum tenuit amicitiae
apud Philippum annos septem. illo interfecto eodem gradu fuit apud
Alexandrum annos tredecim. nouissimo tempore praefuit etiam alterae
equitum alae, quae Hetaerice appellabatur. utrique autem in consilio
semper affuit et omnium rerum habitus est particeps.

3 ab **LP** a **A** | Nectanabide *u* notonabine **LP** notonabide **A** || 7 perferre possent **PA** posset perferri **L** || 10 Cardianus ς Kardianus **PA** Kardiasius **L** || 11 maior ⟨fuisset⟩ *Lambinus* ⟨extitisset⟩ *Halm* | *post* honoratior '⟨habetur⟩ *aut simile quoddam*' *u in mg.*; *num* honoratior ⟨haberetur⟩*?* || 13 multum **LA** multum multum **P** || 15 domestico summo **PA** summo domestico **L** || 16 ferebant **LA** ferebat **P** || 19 Amynthae **PA** antynthe **L** || 20 fulgebat **LP** fugebat **A** || 24 ⟨e⟩ *add.* ς || 28 etiam **PA** et **L** || 29 appellabatur **LPA**[2] *(a man. pr. corr.)* appellatur **A**[1]

Alexandro Babylone mortuo, cum regna singulis familiaribus dis- 2
pertirentur et summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander
moriens anulum suum dederat, Perdiccae (ex quo omnes coniecerant 2
eum regnum ei commisisse, quoad liberi eius in suam tutelam per-
uenissent: aberat enim Crateros et Antipater, qui antecedere hunc uide-
bantur, mortuus erat Hephaestio, quem unum Alexander, quod facile
intellegi posset, plurimi fecerat), hoc tempore data est Eumeni Cappa-
docia siue potius dicta: nam tum in hostium erat potestate. hunc sibi 3
Perdiccas adiunxerat magno studio, quod in homine fidem et indu-
striam magnam uidebat, non dubitans, si eum pellexisset, magno usui
fore sibi in iis rebus quas apparabat. cogitabat enim, quod fere omnes
in magnis imperiis concupiscunt, omnium partis corripere atque com-
plecti. neque uero hoc ille solus fecit, sed ceteri quoque omnes, qui 4
Alexandri fuerant amici. primus Leonnatus Macedoniam praeoccupare
destinauit. hic multis magnisque pollicitationibus persuadere Eumeni
studuit, ut Perdiccam desereret ac secum faceret societatem. cum per- 5
ducere eum non posset, interficere conatus est, et fecisset, nisi ille
clam noctu ex praesidiis eius effugisset.

Interim conflata sunt illa bella, quae ad internecionem post Alexan- 3
dri mortem gesta sunt, omnesque concurrerunt ad Perdiccam oppri-
mendum. quem etsi infirmum uidebat, quod unus omnibus resistere
cogebatur, tamen amicum non deseruit neque salutis quam fidei fuit
cupidior. praefecerat hunc Perdiccas ei parti Asiae, quae inter Tau- 2
rum montem iacet atque Hellespontum, et illum unum opposuerat
Europaeis aduersariis; ipse Aegyptum oppugnatum aduersum Ptole-
maeum erat profectus. Eumenes cum neque magnas copias neque 3
firmas haberet, quod et inexercitatae et non multo ante erant con-
tractae, aduentare autem dicerentur Hellespontumque transisse Anti-
pater et Crateros magno cum exercitu Macedonum, uiri cum claritate 4
tum usu belli praestantes (Macedones uero milites ea tum erant fama,
qua nunc Romani feruntur: etenim semper habiti sunt fortissimi, qui
summam imperii potirentur): Eumenes intellegebat, si copiae suae
cognossent, aduersus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul

1 dispertirentur PA dispartirentur L || 4 regnum ei PA ei regnum L | commisisse ς commisisse uel commendasse LPA *(quo de errore cf. Aug. de ciu. dei 1.3 ad init.)* || 5 aberat PA aderat L aberant ς *f. recte* || 8 siue LA su' P || 9 Perdiccas adiunxerat PA adiunxerat perdiccas L || 12 partis PA partes L || 15 destinauit *u* pr(a)edestinauit LPA | hic LP his A | magnisque PA et magnis L || 15.16 Eumeni studuit PA studuit eumeni L || 25 aduersum] aduersus ς *aliquot (quod defendit Lupus p. 86*)* || 29 cum[2] ς tum LPA || 30 tum[1] LP[2]A tunc P[1] || 32 summa ς summi *Madvig* summae *Wesenberg* || 33 cognossent PA cognoscent L

5 cum nuntio dilapsuras. itaque hoc eius fuit prudentissimum, ut deuiis
itincribus milites duceret, in quibus uera audire non possent, et iis
6 persuaderet se contra quosdam barbaros proficisci. itaque tenuit hoc
propositum et prius in aciem exercitum eduxit proeliumque commisit,
quam milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. effecit etiam
illud locorum praeoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus
ualebat, quam peditatu, quo erat deterior.

4 Quorum acerrimo concursu cum magnam partem diei esset oppu-
gnatum, cadit Crateros dux et Neoptolemus, qui secundum locum
2 imperii tenebat. cum hoc concurrit ipse Eumenes. qui cum inter se
complexi in terram ex equis decidissent, ut facile intellegi possent
inimica mente contendisse animoque magis etiam pugnasse quam cor-
pore, non prius distracti sunt, quam alterum anima relinqueret. ab
hoc aliquot plagis Eumenes uulneratur, neque eo magis ex proelio ex-
3 cessit, sed acrius hostis insistit. hic equitibus profligatis, interfecto
ducc Cratero, multis praeterea et maxime nobilibus captis pedester
exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut inuito Eumene elabi non
posset, pacem ab eo petit. quam cum impetrasset, in fide non mansit
4 et se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum ex
acie semiuiuum clatum recreare studuit; cum id non posset, pro ho-
minis dignitate proque pristina amicitia (namque illo usus erat Alex-
andro uiuo familiariter) amplo funere extulit ossaque in Macedoniam
uxori eius ac liberis remisit.

5 Haec dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud Nilum
flumen interficitur ab Seleuco et Antigene, rerumque summa ad Anti-
patrum defertur. hic qui deseruerant, exercitu suffragium ferente
capitis absentes damnantur, in his Eumenes. hac ille perculsus plaga
non succubuit neque eo setius bellum administrauit. sed exiles res
2 animi magnitudinem, etsi non frangebant, tamen minuebant. hunc
persequens Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, saepe
in itineribus uexabatur, neque umquam ad manum accedere licebat

1 eius fuit] ei uisum est *Nipperdey* || 3 itaque] atque *Halm, del. Gitlbauer* || 6 potius **PA** plus **L** || 7 deterior **P** deteriore **LA** || 8 pugnatum *e meis unus (cod. Vratislau. Rehdig. 51), ut etiam u* || 11 possent **LPA** *(u. Lupus p. 179)* posset ς || 13 alterum anima **PA** anima alterum **L** | reliquerit ς reliquit *Seyfert* || 15 hostis **PA** hostes **L** hostibus ς | insistit **LP** institit **A** || 18 petit **LPA** *(cf. 6.3)* petiit *e meis unus (cod. Oxon. Canon. Lat. 166), ut Lambinus* || 22 funere **A**^{2} *(man. pr., ut uid.)* munere **LPA**^{1} *(sed u. TLL s. u. effero 142.11 sqq.)* || 24 Haec **LA** hic **P** || 25 ab **LP** a **A** | Antigene *van Staveren* antigono **LPA** || 26 hic] illum *Weidner* hunc *Guillemin* | deseruerant **LA** deseruerat **P** ⟨non⟩ deseruerant *Nipperdey (sed u. Gemss p. 83)* | exercitu **LA** exercitum **P**

nisi iis locis, quibus pauci multis possent resistere. sed extremo tem- 3
pore, cum consilio capi non posset, multitudine circumitus est. hinc
tamen multis suis amissis se expediuit et in castellum Phrygiae, quod
Nora appellatur, confugit. in quo cum circumsederetur et uereretur, 4
ne uno loco manens equos militares perderet, quod spatium non esset
agitandi, callidum fuit eius inuentum, quem ad modum stans iumen-
tum concalfieri exercerique posset, quo libentius et cibo uteretur et
a corporis motu non remoueretur. substringebat caput loro altius, 5
quam ut prioribus pedibus plane terram posset attingere, dein post
uerberibus cogebat exsultare et calces remittere: qui motus non minus
sudorem excutiebat, quam si in spatio decurreret. quo factum est, 6
quod omnibus mirabile est uisum, ut aeque iumenta nitida ex castello
educeret, cum complures menses in obsidione fuisset, ac si in campestri-
bus ea locis habuisset. in hac conclusione, quotienscumque uoluit, 7
apparatum et munitiones Antigoni alias incendit, alias disiecit. tenuit
autem se uno loco, quamdiu hiems fuit, quod castra sub diuo habere
non poterat. uer appropinquabat: simulata deditione, dum de condi-
cionibus tractat, praefectis Antigoni imposuit seque ac suos omnis
extraxit incolumis.

Ad hunc Olympias, mater quae fuerat Alexandri, cum litteras et 6
nuntios misisset in Asiam consultum, utrum ⟨res⟩ repetitum in Mace-
doniam ueniret (nam tum in Epiro habitabat) et eas res occuparet,
huic ille primum suasit, ne se moueret et exspectaret, quoad Alexan- 2
dri filius regnum adipisceretur; sin aliqua cupiditate raperetur in
Macedoniam, obliuisceretur omnium iniuriarum et in neminem acer-
biore uteretur imperio. horum illa nihil fecit: nam et in Macedoniam 3
profecta est et ibi crudelissime se gessit. petit autem ab Eumene ab-
sente, ne pateretur Philippi domus ac familiae inimicissimos stirpem
quoque interimere, ferretque opem liberis Alexandri. quam ueniam 4
si daret, quam primum exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret.
id quo facilius faceret, se omnibus praefectis, qui in officio manebant,

6 fuit eius inuentum **A** eius inuentum fuit **L** fuit inuentum **P** || 9 plane **LA**[1] plene **PA**[2] *(man. pr.)* | dein **LP** deinde **A** || 9.10 post uerberibus] posterioribus ς *aliquot* || 12 quod omnibus **PA** omnibus quod **L** || 14 uoluit **LPA** *falso tamquam e 'Leid.'* ualuit *proferunt edd.* || 15 disiecit **LA** dedisiecit **P** || 16 hiems (hyemps **P**) fuit **LP** fuit hyems **A** | sub diuo ς subsidio uel sub diuo **L** subsidio sub diuo **P** subsidio (sub diuo *suprascr. a man. pr.)* **A** || 17 ⟨ubi⟩ uer appropinquabat *Pluygers* ⟨ut⟩ u. app. *Wagner* uere appropinquante *e meis unus (cod. Vratislau. Rehdig. 51)* || 19 incolumis **PA** incolumes **L** || 21 ⟨res⟩ repetitum *scripsi (de locutione legali* res ... ea res *cf. inter alia Gai Inst. 2.41; 57; 194; 211–212; 215)* ⟨regnum⟩ repetitum *Nipperdey* || 22 eas] suas *Fleckeisen, del. Guillemin* || 24 aliqua **L** aliqua cuperetur **PA** || 30 pararet **PA** parct **L** || 31 id **LA** in **P** | se **PA** si **L**

5 misisse litteras, ut ei parerent eiusque consiliis uterentur. his rebus
Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene
meritis referentem gratiam quam ingratum uiuere.

7 Itaque copias contraxit, bellum aduersus Antigonum comparauit.
quod una erant Macedones complures nobiles, in iis Peucestes, qui
corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem,
et Antigenes, cuius sub imperio phalanx erat Macedonum, inuidiam
uerens (quam tamen effugere non potuit), si potius ipse alienigena
summi imperii potiretur quam alii Macedonum, quorum ibi erat multi-
2 tudo, in principiis Alexandri nomine tabernaculum statuit in eoque
sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni eoque omnes
cottidie conuenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur, credens
minore se inuidia fore, si specie imperii nominisque simulatione Alex-
3 andri bellum uideretur administrare. quod effecit. nam cum non ad
Eumenis principia, sed ad regia conueniretur atque ibi de rebus deli-
beraretur, quodam modo latebat, cum tamen per eum unum gereren-
tur omnia.

8 Hic in Paraetacis cum Antigono conflixit, non acie instructa, sed in
itinere, eumque male acceptum in Mediam hiematum coegit redire.
ipse in finitima regione Persidis hiematum copias diuisit, non ut uoluit,
2 sed ut militum cogebat uoluntas. namque illa phalanx Alexandri
Magni, quae Asiam peragrarat deuiceratque Persas, inueterata cum
gloria tum etiam licentia, non parere se ducibus, sed imperare postu-
labat, ut nunc ueterani faciunt nostri. itaque periculum est ne faciant
quod illi fecerunt, sua intemperantia nimiaque licentia ut omnia per-
dant neque minus eos, cum quibus steterint, quam aduersus quos
3 fecerint. quod si quis illorum ueteranorum legat facta, paria horum
cognoscat neque rem ullam nisi tempus interesse iudicet. sed ad illos
reuertar. hiberna sumpserant non ad usum belli, sed ad ipsorum luxu-
4 riam, longeque inter se discesserant. haec Antigonus cum comperisset
intellegeretque se parem non esse paratis aduersariis, statuit aliquid
sibi consilii noui esse capiendum. duae erant uiae, qua ex Medis, ubi
ille hiemabat, ad aduersariorum hibernacula posset perueniri. qua-
5 rum breuior per loca deserta, quae nemo incolebat propter aquae

1 uterentur A uteretur LP || 2 Eumenes permotus PA permotus eumenes L || 3 referentem PA referente L || 5 Peucestes *ed. pr.* peuccestes PA pencrestes L || 8 potius ipse LA ipse potius ipse P || 9 alii] aliqui *Halm* aliquis *Fleckeisen* || 13 specie L spē PA || 14 administrari *Nipperdey* | effecit ς *perpauci* et fecit LPA || 22 cum ς tum LPA || 23 parere se L parere de P parē se A || 29 reuertar PA reuertor L || 30 discesserant LP discenserant A | haec LA hic P || 31 parem LA parum P | aliquid LA aliquot P || 32 Medis ς mediis LPA

inopiam, ceterum dierum erat fere decem; illa autem, qua omnes
commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum, sed erat
copiosa omniumque rerum abundans. hac si proficisceretur, intelle- 6
gebat prius aduersarios rescituros de suo aduentu, quam ipse tertiam
partem confecisset itineris; sin per loca sola contenderet, sperabat se
imprudentem hostem oppressurum. ad hanc rem conficiendam impe- 7
rauit quam plurimos utris atque etiam culleos comparari, post haec
pabulum, praeterea cibaria cocta dierum decem, ut quam minime
fieret ignis in castris. iter quo habeat, omnis celat. sic paratus, qua
constituerat, proficiscitur.
Dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo castrorum eius 9
suspicio allata est ad Eumenem hostem appropinquare. conueniunt
duces: quaeritur, quid opus sit facto. intellegebant omnes tam cele-
riter copias ipsorum contrahi non posse, quam Antigonus adfuturus
uidebatur. hic omnibus titubantibus et de rebus summis desperanti- 2
bus Eumenes ait, si celeritatem uelint adhibere et imperata facere,
quod antea non fecerint, se rem expediturum. nam quod diebus quin-
que hostis transisse posset, se effecturum ut non minus totidem dierum
spatio retardaretur: quare circumirent, suas quisque contraheret co-
pias. ad Antigoni autem refrenandum impetum tale capit consilium. 3
certos mittit homines ad infimos montes, qui obuii erant itineri aduer-
sariorum, iisque praecipit ut prima nocte, quam latissime possint,
ignis faciant quam maximos atque hos secunda uigilia minuant, ter- 4
tia perexiguos reddant, et assimulata castrorum consuetudine suspi-
cionem iniciant hostibus, iis locis esse castra ac de eorum aduentu
esse praenuntiatum; idemque postera nocte faciant. quibus impera- 5
tum erat, diligenter praeceptum curant. Antigonus tenebris obortis
ignis conspicatur: credit de suo aduentu esse auditum et aduersarios
illuc suas contraxisse copias. mutat consilium et, quoniam impruden- 6
tes adoriri non possit, flectit iter suum et illum anfractum longiorem
copiosae uiae capit ibique diem unum opperitur ad lassitudinem se-
dandam militum ac reficienda iumenta, quo integriore exercitu de-
cerneret.

7 utris A utres LP || 9 iter P item LA | quo ς quod LPA | habeat *Nipperdey* habebat LPA | omnis PA omnes L || 11 fumo ς fimo LPA || 17 antea LP ante A || 20 Antigoni L^2 *(man. pr.)* PA antigonum L^1 || 22 praecipit L praecepit PA || 23 ignis PA ignes L | faciant quam maximos PA quam maximos faciant L | minuant LA numerat P *(per compendium)* | tercia L terra PA || 24 et] ut *Laubmann* || 26 idemque ς itemque LPA || 28 ignis PA ignes L || 29 imprudentes *ed. Ascens.* imprudentem LPA || 30 possit *e meis unus (cod. Monac. lat. 88)* posset LPA

10 Sic Eumenes callidum imperatorem uicit consilio celeritatemque
2 impediuit eius, neque tamen multum profecit. nam inuidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque Macedonum ueteranorum, cum superior proelio discessisset, Antigono est deditus, cum exercitus ei ter ante separatis temporibus iurasset se eum defensurum neque umquam deserturum. sed tanta fuit nonnullorum uirtutis obtrectatio,
3 ut fidem amittere mallent quam eum non perdere. atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conseruasset, si per suos esset licitum, quod a nullo se plus adiuuari posse intellegebat in iis rebus, quas impendere iam apparebat omnibus. imminebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemaeus, opibus iam ualentes, cum quibus ei de sum-
4 mis rebus erat dimicandum. sed non passi sunt ii qui circa erant, quod uidebant Eumene recepto omnis prae illo parui futuros. ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum leniri non posset.

11 Itaque cum eum in custodiam dedisset et praefectus custodum quaesisset quem ad modum seruari uellet, 'ut acerrimum' inquit 'leonem aut ferocissimum elephantum': nondum enim statuerat, conseruaret
2 eum necne. ueniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum, et qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere uellent, et qui propter ueterem amicitiam colloqui consolarique cuperent, multi etiam, qui eius formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tam diu tamque ualde timuissent, cuius in pernicie positam spem habuis-
3 sent uictoriae. at Eumenes, cum diutius in uinclis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiae, se mirari, quare iam tertium diem sic teneretur: non enim hoc conuenire Antigoni prudentiae, ut sic deuteretur uicto: quin aut interfici aut missum fieri iuberet.
4 hic cum ferocius Onomarcho loqui uideretur, 'quid? tu' inquit 'animo si isto eras, cur non in proelio cecidisti potius quam in potestatem in-
5 imici uenires?' huic Eumenes 'utinam quidem istuc euenisset! sed eo non accidit, quod numquam cum fortiore sum congressus: non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. non enim uirtute hostium, sed amicorum perfidia decidi.' neque id erat falsum ⟨***⟩

1 Sic *Heusinger* hic LPA || 4 discessisset LP dicessisset A || 5 neque ς *perpauci* nec LPA || 7 atque] atqui *u* || 9 a LP ab A || 13 omnis PA omnes L || 22 quem LA quam P || 23 tamque LA tamquam P || 24 uinclis A uinculis LP || 27 deuteretur uicto] uteretur deuicto *Nipperdey* uteretur uicto *Havet* | iuberet PA uideret L || 29 potestatem LA potestate P || 30 quidem] inquit *Meiser (u. Lupus p. 3*)* | istuc LP istud A || 33 erat LP *om.* A | *lacunam ante* nam *statuit Buchner, uerba* nam ... uenusta *ut glossema eiecit Heusinger*

nam et dignitate fuit honesta et uiribus ad laborem ferendum firmis
neque tam magno corpore quam figura uenusta.
De hoc Antigonus cum solus constituere non auderet, ad consilium 12
rettulit. hic cum omnes primo perturbati admirarentur non iam de eo
sumptum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut
saepe ad desperationem forent adducti, quique maximos duces inter- 2
fecisset, denique in quo uno tantum esset, ut, quoad ille uiueret, ipsi
securi esse non possent, interfecto nihil habituri negotii essent: po-
stremo, si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus:
sese enim cum Eumene apud eum non futuros. hic cognita consilii 3
uoluntate tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium
reliquit. tum autem, cum iam uereretur ne qua seditio exercitus orire-
tur, uetuit quemquam ad eum admitti et cottidianum uictum re-
moueri iussit: nam negabat se ei uim allaturum, qui aliquando fuisset
amicus. hic tamen non amplius quam triduum fame fatigatus, cum 4
castra mouerentur, insciente Antigono iugulatus est a custodibus.
Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, cum ab anno uice- 13
simo, uti supra ostendimus, septem annos Philippo apparuisset, tre-
decim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset, in his unum equi-
tum alae praefuisset, post autem Alexandri Magni mortem imperator
exercitus duxisset summosque duces partim reppulisset, partim inter-
fecisset, captus non Antigoni uirtute, sed Macedonum periurio talem
habuit exitum uitae. in quo quanta omnium fuerit opinio eorum, qui 2
post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest
iudicari, quod, ⟨quorum⟩ nemo Eumene uiuo rex appellatus est, sed
praefectus, eidem post huius occasum statim regium ornatum nomen- 3
que sumpserunt neque, quod initio praedicarant, se Alexandri liberis
regnum seruare, praestare uoluerunt et uno propugnatore sublato
quid sentirent aperuerunt. huius sceleris principes fuerunt Antigonus,
Ptolemaeus, Seleucus, Lysimachus, Cassandrus. Antigonus autem 4
Eumenem mortuum propinquis eius sepeliundum tradidit. hi mili-
tari honestoque funere, comitante toto exercitu, humauerunt ossaque
eius in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque eius de-
portanda curarunt.

1 firmis PA firmus L || 9 redderet A redderent LP | quaerebant *del. Pluygers* || 11 deliberandi sibi PA sibi deliberandi L || 14 allaturum LP¹A illaturum P² | qui] cui *Laubmann* || 25 ⟨quorum⟩ *suppl. Fleckeisen* || 26 eidem PA sed L || 28 ⟨eo⟩ uno *Andresen* || 29 quid LP quin A || 31 sepeliundum LP sepeliendum A || 33 deportanda LA deportando P

PHOCION

1 Phocion Atheniensis etsi saepe exercitibus praefuit summosque
magistratus cepit, tamen multo eius notior integritas uitae quam rei
militaris labor. itaque huius memoria est nulla, illius autem magna
2 fama, ex quo cognomine Bonus est appellatus. fuit enim perpetuo
pauper, cum diuitissimus esse posset propter frequentis delatos hono-
3 res potestatesque summas, quae ei a populo dabantur. hic cum a rege
Philippo munera magnae pecuniae repudiaret legatique hortarentur
accipere simulque admonerent, si ipse iis facile careret, liberis tamen
suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam
4 paternam tueri gloriam, his ille 'si mei similes erunt, idem hic' inquit
'agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit; sin dissimiles
sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.'

2 Idem cum prope ad annum octogesimum prospera peruenisset for-
tuna, extremis temporibus magnum in odium peruenit suorum ciuium,
2 primo quod cum Demade de urbe tradenda Antipatro consenserat
eiusque consilio Demosthenes cum ceteris, qui bene de re publica
meriti existimabantur, populi scito in exilium erant expulsi. neque in
eo solum offenderat, quod patriae male consuluerat, sed etiam quod
3 amicitiae fidem non praestiterat. namque auctus adiutusque a Demo-
sthene eum, quem tenebat, ascenderat gradum, cum aduersus Chare-
tem eum subornaret: ab eodem in iudiciis, cum capitis causam diceret,
defensus aliquotiens, liberatus discesserat. hunc non solum in peri-
4 culis non defendit, sed etiam prodidit. concidit autem maxime uno
crimine, quod, cum apud eum summum esset imperium populi et
Nicanorem, Cassandri praefectum, insidiari Piraeo Atheniensium a
Dercylo moneretur idemque postularet ut prouideret, ne commeatibus
ciuitas priuaretur, huic audiente populo Phocion negauit esse peri-
5 culum seque eius rei obsidem fore pollicitus est. neque ita multo post
Nicanor Piraeo est potitus, sine quo Athenae omnino esse non possunt.

3 cepit PA ceperit L | integritas ⟨est⟩ *ed. pr.* || 6 diuitissimus PA ditissimus L | frequentis A frequentes LP || 8 magnae pecuniae PA pecunie magne L || 9 admonerent LP ammoneret A | facile LA facileque P || 11 inquit PA quidem L || 12 sin LA sui P || 14 Idem ς *aliquot* eidem PA quidem L | peruenisset] permansisset *Lambinus* peruixisset *Fleckeisen* || 16 quod LP *om.* A || 18 populi scito PA scito populi L | expulsi PA missi et expulsi L || 19 offenderat LA *om.* P || 26 Atheniensium *post* populi (*l. 25*) *transposuit Guillemin, del. Fleckeisen* Atheniensium ⟨portui⟩ *e meis unus (cod. Vratislau. Rehdig. 51), ut coni. Lambinus* || 27 Dercylo LP clercylo A | idemque *u* eidemque LPA || 30 *uerba* sine quo ... non possunt *huc transposuit Krafiert, post* praeesse uoluit (*p. 73,2*) *habent* LPA, *post* Piraeo *Döderlein, del. Fleckeisen*

ad quem recuperandum cum populus armatus concurrisset, illo non
modo neminem ad arma uocauit, sed ne armatis quidem praeesse
uoluit.

Erant eo tempore Athenis duae factiones, quarum una populi cau- 3
sam agebat, altera optimatium. in hac erat Phocion et Demetrius
Phalereus. harum utraque Macedonum patrociniis utebatur: nam po-
pulares Polyperchonti fauebant, optimates cum Cassandro sentiebant.
interim a Polyperchonte Cassandrus Macedonia pulsus est. quo facto 2
populus superior factus statim duces aduersariae factionis capitis dam-
natos patria propulit, in his Phocionem et Demetrium Phalereum,
deque ea re legatos ad Polyperchontem misit, qui ab eo peterent ut
sua decreta confirmaret. huc eodem profectus est Phocion. quo ut 3
uenit, causam apud Philippum regem uerbo, re ipsa quidem apud
Polyperchontem iussus est dicere: namque is tum regis rebus praeerat.
hic ab Agnone accusatus, quod Piraeum Nicanori prodidisset, ex con- 4
silii sententia in custodiam coniectus Athenas deductus est, ut ibi de
eo legibus fieret iudicium.

Huc ut peruentum est, cum propter aetatem pedibus iam non uale- 4
ret uehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti, cum alii, re-
miniscentes ueteris famae, aetatis misererentur, plurimi uero ira ex-
acuerentur propter proditionis suspicionem Piraei maximeque quod
aduersus populi commoda in senectute steterat. quare ne perorandi 2
quidem ei data est facultas et dicendi causam. inde iudicio legitimis
quibusdam confectis damnatus traditus est undecimuiris, quibus ad
supplicium more Atheniensium publice damnati tradi solent. hic cum 3
ad mortem duceretur, obuius ei fuit Euphiletus, quo familiariter fue-
rat usus. is cum lacrimans dixisset: 'o quam indigna perpeteris, Pho-
cion!', huic ille 'at non inopinata' inquit: 'hunc enim exitum plerique
clari uiri habuerunt Athenienses.' in hoc tantum fuit odium multitu- 4
dinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. itaque a seruis sepultus
est.

1 quem recuperandum **LA** quam recuperandam **P** || 12 huc *e meis unus (cod. Vat. lat. 5262 in mg.), ut coni. Lambinus* hoc **LPA**, *quod defendere conatur Wölflin, ALL 7, 1892, p. 332* | quo **PA** quo facto **L** (*e u. 8?*) || 14 regis rebus **PA** rebus regis *(corr. e* regiis, *ut uid.)* **L** || 15 hic **LP** hic cum **A** | consilii **LP** consilmili **A**^{1} consimili **A**^{2} || 16 deductus est **PA** est deductus **L** || 18 ut **LP** *om.* **A** || 21 Piraei *del. Pluygers* || 22 steterat **LA** staterat **P** | quare ne *e meis unus (cod. Vat. lat. 1916)* quo harene (-nę **A**) **LPA** qua de re ne ς quam ob rem ne *Malcovati* || 23 et dicendi causam *del. u (u. Lupus p. 185*)* dicenti causam in iudicio legitimisque *Freudenberg* || 24 quibusdam **LA** cuiusdam **P**

TIMOLEON

1 Timoleon Corinthius. sine dubio magnus omnium iudicio hic uir
exstitit. namque huic uni contigit, quod nescio an nulli, ut et patriam,
in qua erat natus, oppressam a tyranno liberaret, et a Syracusanis,
quibus auxilio erat missus, iam inueteratam seruitutem depelleret
totamque Siciliam, multos annos bello uexatam a barbarisque oppres-
2 sam, suo aduentu in pristinum restitueret. sed in his rebus non sim-
plici fortuna conflictatus est et, id quod difficilius putatur, multo sa-
3 pientius tulit secundam quam aduersam fortunam. nam cum frater
eius Timophanes, dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites
mercennarios occupasset particepsque regni posset esse, tantum afuit
a societate sceleris, ut antetulerit ciuium suorum libertatem fratris
4 saluti et parere legibus quam imperare patriae satius duxerit. hac
mente per haruspicem communemque affinem, cui soror ex eisdem
parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum interficiundum curauit.
ipse non modo manus non attulit, sed ne aspicere quidem fraternum
sanguinem uoluit. nam dum res conficeretur, procul in praesidio fuit,
5 ne quis satelles posset succurrere. hoc praeclarissimum eius factum
non pari modo probatum est ab omnibus: nonnulli enim laesam ab eo
pietatem putabant et inuidia laudem uirtutis obterebant. mater uero
post id factum neque domum ad se filium admisit neque aspexit, quin
6 eum fratricidam impiumque detestans compellaret. quibus rebus ille
adeo est commotus, ut nonnumquam uitae finem facere uoluerit atque
ex ingratorum hominum conspectu morte decedere.

2 Interim Dione Syracusis interfecto Dionysius rursus Syracusarum
potitus est. cuius aduersarii opem a Corinthiis petierunt ducemque,
quo in bello uterentur, postularunt. huc Timoleon missus incredibili
2 felicitate Dionysium tota Sicilia depulit. cum interficere posset, noluit,
tutoque ut Corinthum perueniret effecit, quod utrorumque Dionysio-
rum opibus Corinthii saepe adiuti fuerant, cuius benignitatis memoriam
uolebat exstare, eamque praeclaram uictoriam ducebat, in qua plus
esset clementiae quam crudelitatis, postremo ut non solum auribus
acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem ex quanto regno ad

3 contigit **LP** contingit **A** | nulli ς *aliquot* ulli **LPA** || 4 Syracusanis **P** syracusis **LA** || 6 barbarisque **LA** barbaris **P** || 9 secundam **PA** sedandum **L** || 11 occupasset **LA** accupasset **P** | particepsque ⟨ipse⟩ *Castiglioni* (*post* regni *iam addiderat* ⟨ipse⟩ *Fleckeisen*) | abfuit **LPA** || 16 manus non **PA** non manus **L** || 20 laudem uirtutis **PA** uirtutis laudem **L** || 22 impiumque **LP** imperiumque **A** | compellaret **PA** appellaret **L** || 27 huc ς hac **L** hunc **PA** || 29 quod **LP** quid **A** || 33 ex ς *aliquot* et ex **LPA**

quam fortunam detulisset. post Dionysii decessum cum Hiceta bellauit, 3
qui aduersatus erat Dionysio: quem non odio tyrannidis dissensisse,
sed cupiditate indicio fuit, quod ipse expulso Dionysio imperium di-
mittere noluit. hoc superato Timoleon maximas copias Karthaginien- 4
sium apud Crinissum flumen fugauit ac satis habere coegit, si liceret
Africam obtinere, qui iam complures annos possessionem Siciliae tene-
bant. cepit etiam Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum
et potentem, qui tyrannos adiutum in Siciliam uenerat.

Quibus rebus confectis cum propter diuturnitatem belli non solum 3
regiones, sed etiam urbes desertas uideret, conquisiuit quos potuit,
primum Siculos, dein Corintho arcessiuit colonos, quod ab iis initio
Syracusae erant conditae. ciuibus ueteribus sua restituit, nouis bello 2
uacuefactas possessiones diuisit, urbium moenia disiecta fanaque de-
serta refecit, ciuitatibus leges libertatemque reddidit: ex maximo bello
tantum otium totae insulae conciliauit, ut hic conditor urbium earum,
non illi qui initio deduxerant, uideretur. arcem Syracusis, quam muni- 3
erat Dionysius ad urbem obsidendam, a fundamentis disiecit, cetera ty-
rannidis propugnacula demolitus est deditque operam, ut quam minime
multa uestigia seruitutis manerent. cum tantis esset opibus, ut etiam 4
inuitis imperare posset, tantum autem amorem haberet omnium Sicu-
lorum, ut nullo recusante regnum obtinere, maluit se diligi quam me-
tui. itaque, cum primum potuit, imperium deposuit ac priuatus Syra-
cusis, quod reliquum uitae fuit, uixit. neque uero id imperite fecit: 5
nam quod ceteri reges imperio potuerunt, hic beneuolentia tenuit.
nullus honos huic defuit, neque postea res ulla Syracusis gesta est
publice, de qua prius sit decretum quam Timoleontis sententia co-
gnita. nullius umquam consilium non modo antelatum, sed ne com- 6
paratum quidem est. neque id magis beneuolentia factum est quam
prudentia.

Hic cum aetate iam prouectus esset, sine ullo morbo lumina oculo- 4
rum amisit. quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum que-
rentem quisquam audierit neque eo minus priuatis publicisque rebus
interfuerit. ueniebat autem in theatrum, cum ibi concilium populi 2
haberetur, propter ualetudinem uectus iumentis iunctis, atque ita de

1 decessum PA recessum L | Hiceta *Bosius* hecata LPA || 2 quem LP quoniam A || 3 ipse LA ipso P || 4 maximas copias PA copias maximas L | Kartaginensium PA atheniensium L || 5 Crinissum PA critussum L || 6 possessionem PA possessiones L || 11 dein PA deinde L || 13 deserta] deleta *Lambinus* || 15 earum PA erat L || 16 deduxerant PA deduxerunt L || 20 autem PA *om.* L || 21 obtinere *Freinsheim* obtineret LPA obtinere liceret *Heerwagen* || 22 potuit PA posuit L | priuatus L priuatis PA || 28 magis ⟨eius⟩ *Fleckeisen* || 33 concilium LA consilium P

uehiculo quae uidebantur dicebat. neque hoc illi quisquam tribuebat
superbiae: nihil enim umquam neque insolens neque gloriosum ex ore
3 eius exiit. qui quidem, cum suas laudes audiret praedicari, numquam
aliud dixit quam se in ea re maxime diis agere gratias atque habere,
quod, cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem
4 esse uoluissent. nihil enim rerum humanarum sine deorum numine
geri putabat; itaque suae domi sacellum Automatias constituerat
idque sanctissime colebat.

5 Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserant casus.
nam proelia maxima natali suo die fecit omnia, quo factum est ut
2 eius diem natalem festum haberet uniuersa Sicilia. huic quidam La-
phystius, homo petulans et ingratus, uadimonium cum uellet impo-
nere, quod cum illo se lege agere diceret, et complures concurrissent,
qui procacitatem hominis manibus coercere conarentur, Timoleon
orauit omnes, ne id facerent. namque id ut Laphystio et cuiuis liceret,
se maximos labores summaque adiisse pericula. hanc enim speciem
libertatis esse, si omnibus, quod quisque uellet, legibus experiri lice-
3 ret. idem, cum quidam Laphystii similis, nomine Demaenetus, in con-
tione populi de rebus gestis eius detrahere coepisset ac nonnulla inue-
heretur in Timoleonta, dixit nunc demum se uoti esse damnatum:
namque hoc a diis immortalibus semper precatum, ut talem liber-
tatem restitueret Syracusanis, in qua cuiuis liceret de quo uellet im-
pune dicere.

4 Hic cum diem supremum obisset, publice a Syracusanis in gymna-
sio, quod Timoleonteum appellatur, tota celebrante Sicilia sepultus
est.

REGES

1 Hi fere fuerunt Graecae gentis duces, qui memoria digni uideantur,
praeter reges: namque eos attingere noluimus, quod omnium res
2 gestae separatim sunt relatae. neque tamen ii admodum sunt multi.
Lacedaemonius autem Agesilaus nomine, non potestate fuit rex, sicut

4 dixit LA duxit P | maximas ς *aliquot* || 5 constituissent ς constituerunt uel constituissent LPA || 7 Authomathias P anthomathias LA || 11 quidam LA quidem P | Laphistius *Longolius* lamistius LPA *(et sic uel* lamystius *etiam infra)* || 16 adiisse LA adisse P | speciem A spem LP || 27 *hoc cap. dist.* ς *aliquot; sine titulo praecedenti adnexum est in* LPA; *titulum* De regibus *praebet ed. Colon. (1543);* Reges externi *habet cod. Haruardiensis lat. 41, unde* Reges *ipse hausi* || 28 Graecae ς graeciae LPA | uidebantur ς || 29 noluimus LA nolumus P

ceteri Spartani. ex iis uero, qui dominatum imperio tenuerunt, ex-
cellentissimi fuerunt, ut nos iudicamus, Persarum Cyrus et Darius,
Hystaspi filius, quorum uterque priuatus uirtute regnum est adeptus.
prior horum apud Massagetas in proelio cecidit, Darius senectute diem
obiit supremum. tres sunt praeterea eiusdem gentis: Xerxes et duo 3
Artaxerxae, Macrochir cognomine et Mnemon. Xerxi maxime est
illustre, quod maximis post hominum memoriam exercitibus terra
marique bellum intulit Graeciae. at Macrochir praecipuam habet lau- 4
dem amplissimae pulcherrimaeque corporis formae, quam incredi-
bili ornauit uirtute belli: namque illo Perses nemo manu fuit fortior.
Mnemon autem iustitiae fama floruit. nam cum matris suae scelere
amisisset uxorem, tantum indulsit dolori, ut eum pietas uinceret. ex 5
his duo eodem nomine morbo naturae debitum reddiderunt, tertius
ab Artabano praefecto ferro interemptus est.

Ex Macedonum autem gente duo multo ceteros antecesserunt rerum 2
gestarum gloria: Philippus, Amyntae filius, et Alexander Magnus.
horum alter Babylone morbo consumptus est, Philippus Aegiis a Pau-
sania, cum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est. unus 2
Epirotes, Pyrrhus, qui cum populo Romano bellauit. is cum Argos
oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. unus item
Siculus, Dionysius prior. nam et manu fortis et belli peritus fuit et,
id quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinosus, non luxu-
riosus, non auarus, nullius denique rei cupidus nisi singularis perpetui-
que imperii ob eamque rem crudelis: nam dum id studuit munire,
nullius pepercit uitae, quem eius insidiatorem putaret. hic cum uir- 3
tute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate: maior enim
annos sexaginta natus decessit florente regno. neque in tam multis
annis cuiusquam ex sua stirpe funus uidit, cum ex tribus uxoribus
liberos procreasset multique ei nati essent nepotes.

Fuerunt praeterea magni reges ex amicis Alexandri Magni, qui 3
post obitum eius imperia ceperunt, in his Antigonus et huius filius
Demetrius, Lysimachus, Seleucus, Ptolemaeus. ex his Antigonus in 2
proelio, cum aduersus Seleucum et Lysimachum dimicaret, occisus
est. pari leto affectus est Lysimachus ab Seleuco: namque societate dis-
soluta bellum inter se gesserunt. at Demetrius, cum filiam suam Se- 3

1 ⟨cum⟩ imperio *Gemss* || 3 Histaspi *ed. pr.* hirtapsi LP hyrtapsi A || 5 gen-tis *e meis unus (cod. Vat. Barb. lat. 42), ut coni. Fr. Richter* generis LPA || 6 Macrochir PA macrochie L | cognomine *Nipperdey* quoque LPA | Mnemon *u* mennon LPA *(ut etiam infra)* || 17 Aegiis *Fleckeisen* egys LPA || 30 magni] multi *ed. pr.* || 34 namque ⟨hi⟩ *Halm* namque ⟨ei⟩ *Guillemin*

leuco in matrimonium dedisset neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello in custodia socer generi periit a morbo.
4 neque ita multo post Seleucus a Ptolemaeo Ceranno dolo interfectus est, quem ille a patre expulsum Alexandrea alienarum opum indigentem receperat. ipse autem Ptolemaeus, cum uiuus filio regnum tradidisset, ab illo eodem uita priuatus dicitur.
5 De quibus quoniam satis dictum putamus, non incommodum uidetur non praeterire Hamilcarem et Hannibalem, quos et animi magnitudine et calliditate omnes in Africa natos praestitisse constat.

HAMILCAR

1 Hamilcar, Hannibalis filius, cognomine Barca, Karthaginiensis, primo Poenico bello, sed temporibus extremis, admodum adulescen-
2 tulus in Sicilia praeesse coepit exercitui. cum ante eius aduentum et mari et terra male res gererentur Karthaginiensium, ipse ubi adfuit, numquam hosti cessit neque locum nocendi dedit, saepeque e contrario occasione data lacessiuit semperque superior discessit. quo facto, cum paene omnia in Sicilia Poeni amisissent, ille Erycem sic defendit,
3 ut bellum eo loco gestum non uideretur. interim Karthaginienses classe apud insulas Aegatis a C. Lutatio, consule Romanorum, superati statuerunt belli facere finem eamque rem arbitrio permiserunt Hamilcaris. ille etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci seruiundum putauit, quod patriam exhaustam sumptibus diutius calamitates belli
4 ferre non posse intellegebat, sed ita ut statim mente agitaret, si paulum modo res essent refectae, bellum renouare Romanosque armis persequi, donicum aut uirtute uicissent aut uicti manus dedissent.
5 hoc consilio pacem conciliauit, in quo tanta fuit ferocia, cum Catulus negaret bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerunt, armis relictis Sicilia decederent, ut succumbente patria ipse periturum se potius dixerit, quam cum tanto flagitio domum rediret: non enim suae esse uirtutis arma a patria accepta aduersus hostis aduersariis tradere. huius pertinaciae cessit Catulus.

2 a *om.* ς *(sed u. Lupus p. 66)* || 3 Ceranno PA ceraulio L || 3.4 interfectus est PA est interfectus L || 4 expulsum PA expulsus L || 11 Karthaginensis P *(ut etiam* L *infra)* carthaginensis L carthaginiensis A || 13 ante L^2 *(man. pr.)* P autem L^1A || 14 male res PA res male L || 19 C. ς g LPA | superata *uir doctus (John Taylor) in cod. Oxon. Bodl. 964, f. 197^r, saec. 18* || 25 uirtute LP utrte A || 26 conciliauit A consiliauit LP | quo ς *perpauci* qua LPA || 27 ille PA illi L | tenuerant *Lambinus* tenerent *Pluygers* tenebant *Weidner* || 30 hostis PA hostes L || 31 Catulus LP *om.* A

At ille ut Karthaginem uenit, multo aliter ac sperarat rem publicam 2
se habentem cognouit. namque diuturnitate externi mali tantum ex-
arsit intestinum bellum, ut numquam pari periculo fuerit Karthago
nisi cum deleta est. primo mercennarii milites, qui⟨bus usi⟩ aduersus 2
Romanos fuerant, desciuerunt, quorum numerus erat uiginti milium.
hi totam abalienarunt Africam, ipsam Karthaginem oppugnarunt. qui- 3
bus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut etiam auxilia ab Romanis
petierint eaque impetrarint. sed extremo, cum prope iam ad despera-
tionem peruenissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. is non solum 4
hostis a muris Karthaginis remouit, cum amplius centum milia facta
essent armatorum, sed etiam eo compulit, ut locorum angustiis clausi
plures fame quam ferro interirent. omnia oppida abalienata, in his
Vticam atque Hipponem, ualentissima totius Africae, restituit pa-
triae. neque eo fuit contentus, sed etiam finis imperii propagauit, tota 5
Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum uideretur mul-
tis annis fuisse.

Rebus his ex sententia peractis fidenti animo atque infesto Roma- 3
nis, quo facilius causam bellandi reperiret, effecit ut imperator cum
exercitu in Hispaniam mitteretur, eoque secum duxit filium Hanni-
balem annorum nouem. erat praeterea cum eo adulescens illustris, for- 2
mosus, Hasdrubal, quem nonnulli diligi turpius, quam par erat, ab
Hamilcare loquebantur: non enim maledici tanto uiro deesse pot-
erant. quo factum est ut a praefecto morum Hasdrubal cum eo ueta-
retur esse. huic ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus
eorum non poterat interdici socero genero. de hoc ideo mentionem 3
fecimus, quod Hamilcare occiso ille exercitui praefuit resque magnas
gessit et princeps largitione uetustos peruertit mores Karthaginien-
sium eiusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

At Hamilcar, posteaquam mare transiit in Hispaniamque uenit, 4
magnas res secunda gessit fortuna: maximas bellicosissimasque gentes
subegit, equis, armis, uiris, pecunia totam locupletauit Africam. hic 2
cum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno postquam in
Hispaniam uenerat, in proelio pugnans aduersus Vettones occisus est.

3 pari ⟨in⟩ *Lambinus* || 4 quibus usi *Guillemin* (*praeeunte Halm, qui legit* quibus ad. R. usi erant) qui **LPA** || 5 erat **PA** fuit **L** || 10 hostis **A** hostes **LP** || 13 ualentissima **PA** ualidissima **L** || 14 finis **PA** fines **L** || 15 ea **LA** eo **P** || 19 exercitu **LA** exercitum **P** || 21 quem **PA** quod **L** || 25 socero genero **LPA** *(falsa de* **L** *credunt editores)* || 27 peruertit **LP** praeuertit **A** || 28 ab exercitu accepit **PA** accepit ab exercitu **L** || 33 Vettones *e meis unus (cod. Vat. Vrb. lat. 436 e corr.)* ueteones **LA** uectones **P**

3 huius perpetuum odium erga Romanos maxime concitasse uidetur
secundum bellum Poenicum. namque Hannibal, filius eius, assiduis
patris obtestationibus eo est perductus, ut interire quam Romanos non
experiri mallet.

HANNIBAL

1 Hannibal, Hamilcaris filius, Karthaginiensis. si uerum est, quod
nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes uirtute superarit,
non est infitiandum Hannibalem tanto praestitisse ceteros impera-
tores prudentia, quanto populus Romanus antecedat fortitudine cunc-
2 tas nationes. nam quotienscumque cum eo congressus est in Italia,
semper discessit superior. quod nisi domi ciuium suorum inuidia debi-
litatus esset, Romanos uidetur superare potuisse. sed multorum ob-
trectatio deuicit unius uirtutem.
3 Hic autem uelut hereditate relictum odium paternum erga Romanos
sic conseruauit, ut prius animam quam id deposuerit, qui quidem, cum
patria pulsus esset et alienarum opum indigeret, numquam destiterit
2 animo bellare cum Romanis. nam ut omittam Philippum, quem absens
hostem reddidit Romanis, omnium iis temporibus potentissimus rex
Antiochus fuit. hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque a
2 rubro mari arma conatus sit inferre Italiae. ad quem cum legati uenis-
sent Romani, qui de eius uoluntate explorarent darentque operam
consiliis clandestinis ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent,
tamquam ab ipsis corruptum alia atque antea sentire, neque id frustra
fecissent idque Hannibal comperisset seque ab interioribus consiliis
3 segregari uidisset, tempore dato adiit ad regem, eique cum multa de
fide sua et odio in Romanos commemorasset, hoc adiunxit: 'pater
meus' inquit 'Hamilcar puerulo me, utpote non amplius nouem annos
nato, in Hispaniam imperator proficiscens Karthagine Ioui optimo
4 maximo hostias immolauit. quae diuina res dum conficiebatur, quae-
siuit a me uellemne secum in castra proficisci. id cum libenter acce-
pissem atque ab eo petere coepissem ne dubitaret ducere, tum ille
„faciam" inquit, „si mihi fidem quam postulo dederis." simul me ad
aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat, eamque ceteris re-

7 ut ... superarit *del. Havet* || 9 antecedebat ς *pauci* antecedit *Halm* || 10 Italia LA ytaliam P || 11 superior LP superbior A || 13 deuicit LP deuincit A || 14 paternum PA parentum L | erga LA ergo P || 19 a LA in P || 23 ipsis LA eis P || 29 hostias PA hostiam L || 32 mihi LA in P

motis tenentem iurare iussit numquam me in amicitia cum Romanis
fore. id ego iusiurandum patri datum usque ad hanc aetatem ita 5
conseruaui, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore eadem
mente sim futurus. quare si quid amice de Romanis cogitabis, non 6
imprudenter feceris, si me celaris; cum quidem bellum parabis, te
ipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris.'

Hac ergo qua diximus aetate cum patre in Hispaniam profectus est, 3
cuius post obitum, Hasdrubale imperatore suffecto, equitatui omni
praefuit. hoc quoque interfecto exercitus summam imperii ad eum
detulit. id Karthaginem delatum publice comprobatum est. sic Hanni- 2
bal minor quinque et uiginti annis natus imperator factus proximo
triennio omnes gentes Hispaniae bello subegit, Saguntum, foederatam
ciuitatem, ui expugnauit, tres exercitus maximos comparauit. ex his 3
unum in Africam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania
reliquit, tertium in Italiam secum duxit. saltum Pyrenaeum transiit.
quacumque iter fecit, cum omnibus incolis conflixit: neminem nisi
uictum dimisit. ad Alpes posteaquam uenit, quae Italiam ab Gallia 4
seiungunt, quas nemo umquam cum exercitu ante eum praeter Hercu-
lem Graium transierat (quo facto is hodie saltus Graius appellatur), Al-
picos conantes prohibere transitu concidit, loca patefecit, itinera mu-
niit, effecit ut ea elephantus ornatus ire posset, qua antea unus homo
inermis uix poterat repere. hac copias traduxit in Italiamque peruenit.

Conflixerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione consule eum- 4
que pepulerat. cum hoc eodem Clastidii apud Padum decernit sau-
ciumque inde ac fugatum dimittit. tertio idem Scipio cum collega 2
Tiberio Longo apud Trebiam aduersus eum uenit. cum his manum
conseruit, utrosque profligauit. inde per Ligures Appenninum transiit,
petens Etruriam. hoc itinere adeo graui morbo adficitur oculorum, ut 3
postea numquam dextro aeque bene usus sit. qua ualetudine cum
etiamnum premeretur lecticaque ferretur, C. Flaminium consulem
apud Trasumenum cum exercitu insidiis circumuentum occidit, neque
multo post C. Centenium praetorem cum delecta manu saltus occu-
pantem. hinc in Apuliam peruenit. ibi obuiam ei uenerunt duo con- 4

3 ut LA et P || 4 sim LP sin A || 5 imprudenter PA prudenter L || 7 ergo LP igitur A || 8 omni ς omnium LPA || 10 delatum] relatum *Dietsch* || 11 natus *om. unus e meis (cod. Bonon. Bibl. Vniu. 2050), quod malunt Cobet et Wölfflin (ALL 7, 1892, 119)* natu *Dietsch* || 14 unum LA unam P || 16 nisi PA non L || 19 Alpinos *Lambinus, erat cum* Albicos *scriberem* || 21 ornatus uel oneratus L oneratus PA || 21—22 qua ... uix PA qua uix antea unus homo inhermis L || 22 Italiamque LA italiam P || 24 Clastidii ς clastidia LPA || 27 profligauit LA confligauit P || 30 etiamnum A nimium LP || 32 Centenium LA contenium P

sules, C. Terentius et L. Aemilius. utriusque exercitus uno proelio
fugauit, Paulum consulem occidit et aliquot praeterea consulares, in
his Cn. Seruilium Geminum, qui superiore anno fuerat consul.
5 Hac pugna pugnata Romam profectus est nullo resistente. in pro-
pinquis urbi montibus moratus est. cum aliquot ibi dies castra habuis-
set et Capuam reuerteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus,
2 in agro Falerno ei se obiecit. hic clausus locorum angustiis noctu sine
ullo detrimento exercitus se expediuit Fabioque, callidissimo impera-
tori, dedit uerba. namque obducta nocte sarmenta in cornibus iuuen-
corum deligata incendit eiusque generis multitudinem magnam dis-
palatam immisit. quo repentino obiecto uisu tantum terrorem iniecit
3 exercitui Romanorum, ut egredi extra uallum nemo sit ausus. hanc
post rem gestam non ita multis diebus M. Minucium Rufum, magi-
strum equitum pari ac dictatorem imperio, dolo productum in proelium
fugauit. Tiberium Sempronium Gracchum, iterum consulem, in Lu-
canis absens in insidias inductum sustulit. M. Claudium Marcellum,
4 quinquies consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. longum est
omnia enumerare proelia. quare unum hoc satis erit dictum, ex quo
intellegi possit, quantus ille fuerit: quamdiu in Italia fuit, nemo ei in
acie restitit, nemo aduersus eum post Cannensem pugnam in campo
castra posuit.
6 Hinc inuictus patriam defensum reuocatus bellum gessit aduersus
P. Scipionem ⟨filium eius Scipionis⟩, quem ipse primo apud Rhoda-
2 num, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugarat. cum hoc
exhaustis iam patriae facultatibus cupiuit impraesentiarum bellum
componere, quo ualentior postea congrederetur. in colloquium conue-
3 nit, condiciones non conuenerunt. post id factum paucis diebus apud
Zamam cum eodem conflixit; pulsus (incredibile dictu) biduo et dua-
bus noctibus Hadrumetum peruenit, quod abest ab Zama circiter milia
4 passuum trecenta. in hac fuga Numidae, qui simul cum eo ex acie
excesserant, insidiati sunt ei, quos non solum effugit, sed etiam ipsos
oppressit. Hadrumeti reliquos e fuga collegit, nouis dilectibus paucis
diebus multos contraxit.

3 Cn. *Lambinus* P. LPA || 4 pugna PA *om.* L || 5 urbi *Fleckeisen (u. Lupus p. 31)* urbis LPA || 6 Capuam reuerteretur LP reuerteretur Capuam A | Maximus LA maxius P || 8 Fabioque LP fabio A || 11 obiecto uisu *e meis unus (cod. Vindobon. 3155 ante corr.)* obiectu uiso LPA || 13 M. A a L *om.* P | Minucium LP mimicum A || 18 omnia LP *om.* A | unum hoc LP hoc unum A || 23 ⟨filium eius Scipionis⟩ *add. Nipperdey* ⟨filium eius⟩ ς *aliquot* || 23–24 apud Rhodanum iterum LA *om.* P || 26 congrederetur LA egrederetur P || 30 passuum ς passus LPA || 32 dilectibus ς delectibus LPA

Cum in apparando acerrime esset occupatus, Karthaginienses bel- 7
lum cum Romanis composuerunt. ille nihilo setius exercitui postea
praefuit resque in Africa gessit usque ad P. Sulpicium C. Aurelium
consules. his enim magistratibus legati Karthaginienses Romam uene- 2
runt, qui senatui populoque Romano gratias agerent, quod cum iis
pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea eos donarent simulque
peterent, ut obsides eorum Fregellis essent captiuique redderentur.
his ex senatus consulto responsum est: munus eorum gratum accep- 3
tumque esse; obsides, quo loco rogarent, futuros; captiuos non re-
missuros, quod Hannibalem, cuius opera susceptum bellum foret,
inimicissimum nomini Romano, etiamnunc cum imperio apud exer-
citum haberent itemque fratrem eius Magonem. hoc responso Kartha- 4
ginienses cognito Hannibalem domum et Magonem reuocarunt. huc
ut rediit, rex factus est, postquam praetor fuerat, anno secundo et
uicesimo: ut enim Romae consules, sic Karthagine quotannis annui
bini reges creabantur. in eo magistratu pari diligentia se Hannibal 5
praebuit, ac fuerat in bello. namque effecit ex nouis uectigalibus non
solum ut esset pecunia, quae Romanis ex foedere penderetur, sed
etiam superesset, quae in aerario reponeretur. deinde anno post M. Clau- 6
dio L. Furio consulibus Roma legati Karthaginem uenerunt. hos Han-
nibal ratus sui exposcendi gratia missos, priusquam iis senatus daretur,
nauem ascendit clam atque in Syriam ad Antiochum profugit. hac 7
re palam facta Poeni naues duas, quae eum comprehenderent, si pos-
sent consequi, miserunt, bona eius publicarunt, domum a fundamen-
tis disiecerunt, ipsum exulem iudicarunt.

At Hannibal anno tertio, postquam domo profugerat, L. Cornelio 8
Q. Minucio consulibus, cum quinque nauibus Africam accessit in fini-
bus Cyrenaeorum, si forte Karthaginienses ad bellum Antiochi spe
fiduciaque ⟨incitarentur⟩, cui iam persuaserat ut cum exercitibus in
Italiam proficisceretur. huc Magonem fratrem exciuit. id ubi Poeni re- 2
sciuerunt, Magonem eadem, qua fratrem, absentem adfecerunt poena.

1 Cum **PA** cumque **L** || 3 gessit *Bosius* gessit itemque Mago (magno **A**) frater eius **LPA** (*e u. 12*) || 7 obsides **LA** osides **P** | Fregellis **LA** fregelles **P** | captiuique **PA** captiui **L** || 9 loco **LA** loco loco **P** || 14 rex ... praetor *Heusinger* praetor ... rex **LPA**, *quod defendunt S. Gsell (Hist. anc. de l'Afrique du Nord, ed. 3, II p. 193 adn. 5) et G. Ch. Picard (REL 41, 1963, p. 275), qui etiam uerbis* post praeturam (*u. 19*) *seruatis ut glossema* ut enim ... creabantur *eiecit* || 15 quotannis **LA** quot annos **P** || 19 post *Heusinger* post praeturam **LPA** || 25 iudicarunt ς dicarunt **LPA** || 26 tertio] quarto *Nipperdey* | postquam **PA** priusquam **L** || 29 ⟨incitarentur⟩ *add. Gitlbauer om.* **LPA** ⟨inducere posset⟩ ς *aliquot* ⟨inducerentur⟩ *Halm, alii alia* || 30 exciuit **PA** exerciuit **L** || 31 adfecerunt (*uel* aff-) pena **LPA**[2] pena affecerunt **A**[1]

illi desperatis rebus cum soluissent naues ac uela uentis dedissent,
Hannibal ad Antiochum peruenit. de Magonis interitu duplex memo-
ria prodita est: namque alii naufragio, alii a seruulis ipsius interfectum
3 eum scriptum reliquerunt. Antiochus autem si tam in agendo bello
consiliis eius parere uoluisset, quam in suscipiendo instituerat, pro-
pius Tiberi quam Thermopylis de summa imperii dimicasset. quem
4 etsi multa stulte conari uidebat, tamen nulla deseruit in re. praefuit
paucis nauibus, quas ex Syria iussus erat in Asiam ducere, iisque
aduersus Rhodiorum classem in Pamphylio mari conflixit. cum multi-
tudine aduersariorum sui superarentur, ipse quo cornu rem gessit fuit
superior.

9 Antiocho fugato uerens ne dederetur, quod sine dubio accidisset, si
sui fecisset potestatem, Cretam ad Gortynios uenit, ut ibi, quo se con-
2 ferret, consideraret. uidit autem uir omnium callidissimus magno se
fore periculo, nisi quid prouidisset, propter auaritiam Cretensium:
magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse fa-
3 mam. itaque capit tale consilium. amphoras complures complet
plumbo, summas operit auro et argento. has praesentibus principibus
deponit in templo Dianae, simulans se suas fortunas illorum fidei cre-
dere. his in errorem inductis statuas aeneas, quas secum portabat,
4 omnes sua pecunia complet easque in propatulo domi abicit. Gortynii
templum magna cura custodiunt, non tam a ceteris quam ab Hanni-
bale, ne ille inscientibus iis tolleret secumque duceret.

10 Sic conseruatis suis rebus Poenus illusis Cretensibus omnibus ad
Prusiam in Pontum peruenit. apud quem eodem animo fuit erga Ita-
liam neque aliud quicquam egit quam regem armauit et exercuit
2 aduersus Romanos. quem cum uideret domesticis opibus minus esse
robustum, conciliabat ceteros reges, adiungebat bellicosas nationes.
dissidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes, Romanis amicissimus,
3 bellumque inter eos gerebatur et mari et terra. sed utrobique Eumenes
plus ualebat propter Romanorum societatem; quo magis cupiebat
eum Hannibal opprimi. quem si remouisset, faciliora sibi cetera fore

1 soluissent **LA** soluisset **P** || 4 agendo] gerendo „*fortasse*" *Lambinus* || 6 Thermopilis **A** cismopilis **L** thermopili **P** || 8 iussus L^2**PA** missus L^1 || 9 cum ς *pauci* quo cum **LPA** quo ⟨proelio⟩ cum *Bremi* quo ⟨certamine⟩ cum *Guillemin* || 10 fuit **LA** *om.* **P** || 13 Gortynios *ed. Aldina* cortinios **LPA** *(ut etiam infra)* | ibi **PA** in **L** || 14 ⟨in⟩ magno *Fleckeisen (Lambinum secutus qui* ⟨in⟩ periculo *legit)* || 21 omni *Nipperdey* || 22 ab **L** a **PA** || 23 tolleret ⟨sua⟩ *Fleckeisen* || 24 omnibus *post* rebus *transposuit Arnoldt* || 26—27 et ... Romanos **LA** *om.* **P** || 26 exercuit] exacuit *Heinrich* || 27 opibus **PA** rebus **L** || 31—32 *uerba* quo ... opprimi *huc transposuit Fleckeisen, post* terra *(l. 30) habent* **LPA**

arbitrabatur. ad hunc interficiundum talem iniit rationem. classe pau- 4
cis diebus erant decreturi. superabatur nauium multitudine: dolo erat
pugnandum, cum par non esset armis. imperauit quam plurimas uene-
natas serpentes uiuas colligi easque in uasa fictilia conici. harum cum 5
effecisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat nauale
proelium, classiarios conuocat iisque praecipit, omnes ut in unam Eu-
menis regis concurrant nauem, a ceteris tantum satis habeant se de-
fendere. id illos facile serpentium multitudine consecuturos. rex autem 6
in qua naue ueheretur, ut scirent, se facturum: quem si aut cepissent
aut interfecissent, magno iis pollicetur praemio fore. tali cohortatione 11
militum facta classis ab utrisque in proelium deducitur. quarum acie
constituta, priusquam signum pugnae daretur, Hannibal, ut palam
faceret suis, quo loco Eumenes esset, tabellarium in scapha cum ca-
duceo mittit. qui ubi ad naues aduersariorum peruenit epistulamque 2
ostendens se regem professus est quaerere, statim ad Eumenem de-
ductus est, quod nemo dubitabat quin aliquid de pace esset scriptum.
tabellarius ducis naue declarata suis eodem, unde erat egressus, se
recepit. at Eumenes soluta epistula nihil in ea repperit nisi quae ad 3
irridendum eum pertinerent. cuius etsi causam mirabatur neque re-
periebat, tamen proelium statim committere non dubitauit. horum 4
in concursu Bithynii Hannibalis praecepto uniuersi nauem Eumenis
adoriuntur. quorum uim rex cum sustinere non posset, fuga salutem
petit, quam consecutus non esset, nisi intra sua praesidia se recepisset,
quae in proximo litore erant collocata. reliquae Pergamenae naues cum 5
aduersarios premerent acrius, repente in eas uasa fictilia, de quibus
supra mentionem fecimus, conici coepta sunt. quae iacta initio risum
pugnantibus concitarunt, neque quare id fieret poterat intellegi. post- 6
quam autem naues suas oppletas conspexerunt serpentibus, noua re
perterriti, cum, quid potissimum uitarent, non uiderent, puppes
auerterunt seque ad sua castra nautica rettulerunt. sic Hannibal con- 7
silio arma Pergamenorum superauit, neque tum solum, sed saepe alias
pedestribus copiis pari prudentia pepulit aduersarios.
Quae dum in Asia geruntur, accidit casu ut legati Prusiae Romae 12

1 interficiundum **LP** interficiendum **A** || 6 praecipit **LP** praecepit **A** || 7 concurrant **LA** concurrunt **P** || 13 tabellarium **PA** tabularium **L** || 18 quae **LP** quod **A** || 19 eum **LA** *om.* **P** | cuius ⟨rei⟩ *Cobet* | reperiebat *unus e meis (cod. Bonon. 2050), ut coni. Lambinus* reperiebatur **LPA** || 22 quorum **PA** quarum **L** || 25 premerent acrius **PA** acrius premerent **L** || 28 suas oppletas **LP** completas **A** || 30 uerterunt *Nipperdey* conuerterunt *Buchner (sed u. TLL s. u. auerto 1319.50)*

apud T. Quintium Flamininum consularem cenarent, atque ibi de
Hannibale mentione facta ex iis unus diceret eum in Prusiae regno
2 esse. id postero die Flamininus senatui detulit. patres conscripti, qui
Hannibale uiuo numquam se sine insidiis futuros existimarent, lega-
tos in Bithyniam miserunt, in his Flamininum, qui ab rege peterent,
3 ne inimicissimum suum secum haberet sibique dederet. his Prusia
negare ausus non est; illud recusauit, ne id a se fieri postularent, quod
aduersus ius hospitii esset: ipsi, si possent, comprehenderent: locum,
ubi esset, facile inuenturos. Hannibal enim uno loco se tenebat, in
castello quod ei a rege datum erat muneri, idque sic aedificarat, ut
in omnibus partibus aedificii exitus haberet, scilicet uerens ne usu
4 ueniret, quod accidit. huc cum legati Romanorum uenissent ac multi-
tudine domum eius circumdedissent, puer ab ianua prospiciens Hanni-
bali dixit plures praeter consuetudinem armatos apparere. qui impe-
rauit ei, ut omnes fores aedificii circumiret ac propere sibi nuntiaret,
5 num eodem modo undique obsideretur. puer cum celeriter, quid esset,
renuntiasset omnisque exitus occupatos ostendisset, sensit id non for-
tuito factum, sed se peti neque sibi diutius uitam esse retinendam.
quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum uirtutum uene-
num, quod semper secum habere consuerat, sumpsit.

13 Sic uir fortissimus, multis uariisque perfunctus laboribus, anno
acquieuit septuagesimo. quibus consulibus interierit, non conuenit.
namque Atticus M. Claudio Marcello Q. Fabio Labeone consulibus
mortuum in annali suo scriptum reliquit, at Polybius L. Aemilio Paulo
Cn. Baebio Tamphilo, Sulpicius autem Blitho P. Cornelio Cethego
2 M. Baebio Tamphilo. atque hic tantus uir tantisque bellis districtus
nonnihil temporis tribuit litteris. namque aliquot eius libri sunt,
Graeco sermone confecti, in eis ad Rhodios de Cn. Manlii Volsonis in
3 Asia rebus gestis. huius belli gesta multi memoriae prodiderunt, sed
ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque uixerunt, quamdiu
fortuna passa est, Silenus et Sosylus Lacedaemonius. atque hoc Sosylo
Hannibal litterarum Graecarum usus est doctore.

23 Att. fr. 7 Peter[2] || 24 Polyb. 23. 13 (u. Büttner-Wobst ad loc.) || 25 Sulp. Blitho] Peter[2] uol. i p. 316

1 T. *Magius* L. LPA | Flamininum P *(ut etiam infra, teste Roersch p. 248, sed* Flāminum *et* Flāminus *uidit Roth)* flamminium LA *(ut etiam infra, quamquam* A flaminius *l. 3 scribit)* || 9 ubi PA si L || 13 ab PA ad L || 15 propere PA ipse L || 17 omnisque PA omnesque L || 18 retinendam LA retinenda P || 20 consuerat LP consueuerat A || 25 Cn. Bebio PA Ca lelio L || 26 Bcbio PA debio L || 28 Volsonis *u* uolonis LPA

Sed nos tempus est huius libri facere finem et Romanorum explicare 4
imperatores, quo facilius collatis utrorumque factis, qui uiri praeferendi sint, possit iudicari.

EXCERPTVM E LIBRO CORNELII NEPOTIS DE LATINIS HISTORICIS

M. CATO

M. Cato, ortus municipio Tusculo, adulescentulus, priusquam hono- 1
ribus operam daret, uersatus est in Sabinis, quod ibi heredium a patre
relictum habebat. inde hortatu L. Valerii Flacci, quem in consulatu
censuraque habuit collegam, ut M. Perpenna censorius narrare solitus
est, Romam demigrauit in foroque esse coepit. primum stipendium 2
meruit annorum decem septemque. Q. Fabio M. Claudio consulibus
tribunus militum in Sicilia fuit. inde ut rediit, castra secutus est
C. Claudii Neronis, magnique opera eius existimata est in proelio
apud Senam, quo cecidit Hasdrubal, frater Hannibalis. quaestor ob- 3
tigit P. Africano consuli, cum quo non pro sortis necessitudine uixit:
namque ab eo perpetua dissensit uita. aedilis plebi factus est cum
C. Heluio. praetor prouinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quaestor 4

3 *post uitam Hannibalis adiecti sunt in* LPA *hi uersus (de quibus uide quae scripsi in 'Tradition' p. 1):*

Vade liber nostri (noster A) fato meliore memento,
  cum leget haec dominus, te sciat esse meum.
nec metuas fuluo strictos diademate crines,
  ridentes blandum uel pietate oculos.
communis cunctis hominem, sed (se P) regna tenere
  se meminit: uincit hinc magis ille homines.
ornentur steriles fragili tectura libelli:
  Theodosio et doctis carmina nuda placent.
si rogat auctorem, paulatim detege nostrum
  tunc domino nomen: me sciat esse Probum.
corpore in hoc manus est genitoris auique meaque (*om.* meaque P)
  felices dominum quae meruere manus.

Tum Emilii probi de excellentibus ducibus exterarum gentium (-cium L) liber explicit LPA || 4 *deest haec uita in* L Excerptum e libro Cornelii Nepotis de latinis historicis PA || 7 M. A *om.* P || 10 censorius *e meis unus (cod. Vat. lat. 1916 e corr.)* censorinus PA || 12 septemque] septem *Lupus p. 120** || 14 C. *Lambinus* P. PA || 17 plebi P^1A plebis P^2 *(man. recentiore)*

superiore tempore ex Africa decedens Q. Ennium poetam deduxerat,
quod non minoris aestimamus quam quemlibet amplissimum Sar-
diniensem triumphum.
2 Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco, sorte prouinciam nactus
2 Hispaniam citeriorem, exque ea triumphum deportauit. ibi cum di-
utius moraretur, P. Scipio Africanus consul iterum, cuius in priori
consulatu quaestor fuerat, uoluit eum de prouincia depellere et ipse
ei succedere, neque hoc per senatum efficere potuit, cum quidem
Scipio principatum in ciuitate obtineret, quod tum non potentia, sed
iure res publica administrabatur. qua ex re iratus senatui ⟨consulatu⟩
3 peracto priuatus in urbe mansit. at Cato, censor cum eodem Flacco
factus, seuere praefuit ei potestati. nam et in complurès nobiles anim-
aduertit et multas res nouas in edictum addidit, qua re luxuria
4 reprimeretur, quae iam tum incipiebat pullulare. circiter annos octo-
ginta, usque ad extremam aetatem ab adulescentia, rei publicae causa
suscipere inimicitias non destitit. a multis tentatus non modo nullum
detrimentum existimationis fecit, sed, quoad uixit, uirtutum laude
creuit.
3 In omnibus rebus singulari fuit industria: nam et agricola sollers
et peritus iuris consultus et magnus imperator et probabilis orator et
2 cupidissimus litterarum fuit. quarum studium etsi senior arripuerat,
tamen tantum progressum fecit, ut non facile reperiri possit neque de
Graecis neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. ab adules-
3 centia confecit orationes. senex historias scribere instituit. earum sunt
libri septem. primus continet res gestas regum populi Romani, secun-
dus et tertius unde quaeque ciuitas orta sit Italica, ob quam rem omnes
Origines uidetur appellasse. in quarto autem bellum Poenicum est
4 primum, in quinto secundum. atque haec omnia capitulatim sunt
dicta. reliquaque bella pari modo persecutus est usque ad praeturam
Serui Galbae, qui diripuit Lusitanos: atque horum bellorum duces
non nominauit, sed sine nominibus res notauit. in eisdem exposuit,
quae in Italia Hispaniisque aut fierent aut uiderentur admi-
randa: in quibus multa industria et diligentia comparet, nulla
doctrina.

2 aestimamus **P** extimamus **A** | Sardiniensem ς sardinensem **PA** || 10 senatui ς senatu **PA** | ⟨consulatu⟩ *add. Bosius* || 13 nouas **A** *om.* **P** || 16 inimicitias **A** inimicitiam **P** || 20 peritus *Klotz* rei p. peritus **PA** rei p. peritus, ⟨bonus⟩ *Guillemin* || 21 etsi **A** et **P** || 29 reliquaque] reliqua quoque *Wölflin* || 31 sine **A** *om.* **P**

Huius de uita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem 5
separatim de eo fecimus rogatu T. Pomponii Attici. quare studiosos
Catonis ad illud uolumen delegamus.

ATTICVS

T. Pomponius Atticus, ab origine ultima stirpis Romanae generatus, 1
perpetuo a maioribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. patre 2
usus est diligente et, ut tum erant tempora, diti inprimisque studioso
litterarum. hic, prout ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus
puerilis aetas impertiri debet, filium erudiuit. erat autem in puero 3
praeter docilitatem ingenii summa suauitas oris atque uocis, ut non
solum celeriter acciperet quae tradebantur, sed etiam excellenter pro-
nuntiaret. qua ex re in pueritia nobilis inter aequales ferebatur clarius-
que exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo aequo ferre
possent. itaque incitabat omnes studio suo, quo in numero fuerunt 4
L. Torquatus, C. Marius filius, M. Cicero: quos consuetudine sua sic
deuinxit, ut nemo iis perpetua ⟨uita⟩ fuerit carior.

Pater mature decessit. ipse adulescentulus propter affinitatem P. 2
Sulpicii, qui tribunus pl. interfectus est, non expers fuit illius periculi:
namque Anicia, Pomponii consobrina, nupserat Seruio, fratri Sulpicii.
itaque interfecto Sulpicio posteaquam uidit Cinnano tumultu ciuita- 2
tem esse perturbatam neque sibi dari facultatem pro dignitate uiuendi,
quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis ciuium, cum
alii Sullanis, alii Cinnanis fauerent partibus, idoneum tempus ratus 2
studiis obsequendi suis Athenas se contulit. neque eo setius adulescen-
tem Marium hostem iudicatum iuuit opibus suis, cuius fugam pecu-
nia subleuauit. ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret 3
rei familiari, eodem magnam partem fortunarum traiecit suarum. hic
ita uixit, ut uniuersis Atheniensibus merito esset carissimus. nam 4
praeter gratiam, quae iam in adulescentulo magna erat, saepe suis
opibus inopiam eorum publicam leuauit. cum enim uersuram facere

1–3 Huius ... delegamus A Plura de uita et moribus huius persecuti sumus in libro quem separatim de eo fecimus P *(qui in haec uerba desinit)* || 4 *titulum habent* LA: ex libro Cornelii Nepotis de latinis historicis. Incipit uita attici *deest haec uita in* P || 5 T. A *om.* L || 7 diligente *Ernst* diligente indulgente LA *(u. Nipperdey Spic. 1, 30)* || 10 atque L *et Gif. (teste Manutio)* ac A || 15 C. A Q. L || 16 perpetua ⟨uita⟩ *Fleckeisen* perpetua LA perpetuo ς || 19 Seruio *Lambinus (testibus edd.; ipse non inueni)* M. Seruio A M. Serilio L || 21 esse perturbatam A perturbatam esse L *(f. recte, sed cum* L *totiens in uerborum ordine peccet, in textum recipere nolo)* || 29 iam in adulescentulo A in adulescentulo iam L || 30 uersuram *Gif. (teste Manutio)* A usuram L

publice necesse esset neque eius condicionem aequam haberent, sem-
per se interposuit, atque ita ut neque usuram umquam ab iis acceperit
5 neque longius, quam dictum esset, debere passus sit. quod utrumque
erat iis salutare: nam neque indulgendo inueterascere eorum aes alie-
6 num patiebatur neque multiplicandis usuris crescere. auxit hoc offi-
cium alia quoque liberalitate: nam uniuersos frumento donauit, ita
ut singulis seni modii tritici darentur, qui modus mensurae medim-
nus Athenis appellatur.
3 Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus uide-
retur. quo factum est ut huic omnes honores, quos possent, publice
2 haberent ciuemque facere studerent: quo beneficio ille uti noluit. quam-
diu adfuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit, absens prohibere non
potuit. itaque aliquot ipsi effigies locis sanctissimis posuerunt: hunc
enim in omni procuratione rei publicae actorem auctoremque habe-
3 bant: qui primum illud munus fortunae ⟨***⟩ quod in ea potissimum
urbe natus esset, in qua domicilium orbis terrarum esset imperii, ut
eandem et patriam haberet et domum; hoc specimen prudentiae,
quod, cum in eam se ciuitatem contulisset, quae antiquitate, humani-
tate doctrinaque praestaret omnes, unus ei fuerit carissimus.
4 Huc ex Asia Sulla decedens cum uenisset, quamdiu ibi fuit, secum
habuit Pomponium, captus adulescentis et humanitate et doctrina.
sic enim Graece loquebatur, ut Athenis natus uideretur; tanta autem
suauitas erat sermonis Latini, ut appareret in eo natiuum quendam
leporem esse, non ascitum. idem poemata pronuntiabat et Graece et
2 Latine sic, ut supra nihil posset addi. quibus rebus factum est ut Sulla
nusquam ab se dimitteret cuperetque secum deducere. qui cum persua-
dere tentaret, 'noli, oro te,' inquit Pomponius 'aduersum eos me uelle
ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui.' at
Sulla adulescentis officio collaudato omnia munera ei, quae Athenis
acceperat, proficiscens iussit deferri.
3 Hic complures annos moratus, cum et rei familiari tantum operae
daret, quantum non indiligens deberet pater familias, et omnia reli-
qua tempora aut litteris aut Atheniensium rei publicae tribueret, ni-

2 umquam] iniquam *Gottschalk (sed u. Bergk, Philol. 16, 1860, 625)* || 7 seni *Fleckeisen* septem LA sex *Georg. Agricola* septem semodii *Viedebantt* || 11 noluit *Gesner* noluit quod nonnulli (consulti *Wagner*) ita interpretantur amitti ciuitatem Romanam alia ascita LA *(quod defendit Madvig adu. crit. 3, 207)* || 13 effigies *Wagner* et fidie (fidię A) LA et Piliae *Lambinus* et filiae *Weidner* || 15 qui *(per compendium)* L igitur A *(i. e. g pro q)* | *lacunam hic statui (ubi desideratur uerbum iudicandi)* || 15. 16 potissimum urbe A urbe potissimum L || 16 esset^{1} *scripsi* est LA || 26 qui LA^{2} *(man. pr.)* cui A^{1} || 27 temptaret L temperaret A *(in mg.* tentaret *man. alt.)*

hilo minus amicis urbana officia praestitit. nam et ad comitia eorum 4
uentitauit et, si qua res maior acta est, non defuit. sicut Ciceroni in
omnibus eius periculis singularem fidem praebuit: cui ex patria fu-
gienti HS ducenta et quinquaginta milia donauit. tranquillatis autem 5
rebus Romanis remigrauit Romam, ut opinor L. Cotta et L. Torquato
consulibus: quem digredientem sic uniuersa ciuitas Atheniensium pro-
secuta est, ut lacrimis desiderii futuri dolorem indicaret.

Habebat auunculum Q. Caecilium, equitem Romanum, familiarem 5
L. Luculli, diuitem, difficillima natura: cuius sic asperitatem ueritus
est, ut, quem nemo ferre posset, huius sine offensione ad summam
senectutem retinuerit beneuolentiam. quo facto tulit pietatis fructum.
Caecilius enim moriens testamento adoptauit eum heredemque fecit 2
ex dodrante: ex qua hereditate accepit circiter centies sestertium.
erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni, easque nuptias M. Cicero 3
conciliarat, cum quo a condiscipulatu uiuebat coniunctissime, multo
etiam familiarius quam cum Quinto, ut iudicari possit plus in ami-
citia ualere similitudinem morum quam affinitatem. utebatur autem 4
intime Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum eloquentiae tene-
bat, ut intellegi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero an Hor-
tensius: et, id quod erat difficillimum, efficiebat ut, inter quos tanta
laudis esset aemulatio, nulla intercederet obtrectatio essetque talium
uirorum copula.

In re publica ita est uersatus, ut semper optimarum partium et esset 6
et existimaretur, neque tamen se ciuilibus fluctibus committeret, quod
non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent,
quam qui maritimis iactarentur. honores non petiit, cum ei paterent 2
propter uel gratiam uel dignitatem: quod neque peti more maiorum
neque capi possent conseruatis legibus in tam effusi ambitus largitio-
nibus neque ⟨geri⟩ e re publica sine periculo corruptis ciuitatis mori-
bus. ad hastam publicam numquam accessit. nullius rei neque praes 3
neque manceps factus est. neminem neque suo nomine neque sub-
scribens accusauit, in ius de sua re numquam iit, iudicium nullum
habuit. multorum consulum praetorumque praefecturas delatas sic 4
accepit, ut neminem in prouinciam sit secutus, honore fuerit conten-

4 HS *Lambinus* sextertia (-cia A) LA *(ut infra 8. 6)* || 5 et *del. Fleckeisen (sed u. Lupus p. 184* et Merone p. 57)* || 6 digredientem *scripsi* diem LA *(quod male defendere conatur Merone p. 58)* discedentem *Manutius* quidem *Scioppius (uerisim. 3. 8)* || 20 tanta *e meis unus (cod. Leid. B. P. L. 19, unde hausit Bosius)* tantae LA || 26 maritimis A maximus L || 28 possent A posset L | effusis *ς aliquot* || 29 ⟨geri⟩ *add. Lambinus* | corruptis L corptis A || 32 ius A rus L || 34 – p. 92, 1 fuerit ... despexerit A fuit ... despexit L

tus, rei familiaris despexerit fructum: qui ne cum Quinto quidem Cice-
rone uoluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere pos-
set. non enim decere se arbitrabatur, cum praeturam gerere noluisset,
5 asseclam esse praetoris. qua in re non solum dignitati seruiebat, sed
etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque uitaret criminum. quo
fiebat ut eius obseruantia omnibus esset carior, cum eam officio, non
timori neque spei attribui uiderent.

7 Incidit Caesarianum ciuile bellum, cum haberet annos circiter sexa-
ginta. usus est aetatis uacatione neque se quoquam mouit ex urbe.
quae amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia
ex sua re familiari dedit, ipsum Pompeium coniunctum non offendit.
2 nullum ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores
aut diuitias ceperant: quorum partim inuitissimi castra sunt secuti,
3 partim summa cum eius offensione domi remanserunt. Attici autem
quies tantopere Caesari fuit grata, ut uictor, cum priuatis pecunias
per epistulas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam
sororis filium et Q Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. sic uetere
instituto uitae effugit noua pericula.

8 Occiso Caesare cum res publica penes Brutos uideretur esse et Cas-
2 sium ac tota ciuitas se ad eos conuertisse, sic M. Bruto usus est, ut
nullo ille adulescens aequali familiarius quam hoc sene, neque solum
3 eum principem consilii haberet, sed etiam in conuictu. excogitatum
est a quibusdam, ut priuatum aerarium Caesaris interfectoribus ab
equitibus Romanis constitueretur. id facile effici posse arbitrati sunt,
si principes eius ordinis pecunias contulissent. itaque appellatus est
a C. Flauio, Bruti familiari, Atticus ut eius rei princeps esse uellet.
4 at ille, qui officia amicis praestanda sine factione existimaret semper-
que a talibus se consiliis remouisset, respondit: si quid Brutus de suis
facultatibus uti uoluisset, usurum, quantum eae paterentur, se neque
cum quoquam de ea re collocuturum neque coiturum. sic ille consen-
5 sionis globus huius unius dissensione disiectus est. neque multo post

7 attribui L tribui A || 8 Caesarianum ς cesareanum LA || 10 ⟨coniunctim⟩ proficiscentibus *(tum* coniunctum *del.) L. Havet* || 16 etiam A et L || 19 *ante* occiso Caesare (cesare occiso L) *uerba* secutum est illud *addunt* LA *ex initio cap. sequentis, unde* secutum est illud ⟨tempus⟩ *legunt* ς *(quod defendit Merone p. 58, male, ut opinor) del. Gitlbauer* | cum *Lambinus* quo LA || 20 eos L *et Gif. (teste Manutio)* eum A | conuertisse ς *aliquot* conuertisse uideretur LA conuertisset *Fleckeisen* || 21 ille A die L || 25 si *Nipperdey* si et LA *(cf. 17.3 ubi* et *abundat ante* principum *in codd.)* | pecunias contulissent A contulissent pecunias L || 26 C. ς G. LA || 29 se L *(ut iam coniecerant Arnoldt, Gemss, Fleckeisen)* sed A

superior esse coepit Antonius, ita ut Brutus et Cassius ⟨destituta tu-
tela⟩ prouinciarum, quae iis dicis causa datae erant a consule, despera-
tis rebus in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum 6
ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abiecto Bruto Italiaque ce-
denti HS centum milia muneri misit. eidem in Epiro absens trecenta
iussit dari, neque eo magis potenti adulatus est Antonio neque despe-
ratos reliquit.

Secutum est bellum gestum apud Mutinam. in quo si tantum eum 9
prudentem dicam, minus quam debeam praedicem, cum ille potius
diuinus fuerit, si diuinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas,
quae nullis casibus agitur neque minuitur. hostis Antonius iudicatus 2
Italia cesserat: spes restituendi nulla erat. non solum inimici, qui tum
erant potentissimi et plurimi, sed etiam qui aduersariis eius se dabant
et in eo laedendo aliquam consecuturos sperabant commoditatem,
Antonii familiares insequebantur, uxorem Fuluiam omnibus rebus
spoliare cupiebant, liberos etiam exstinguere parabant. Atticus, cum 3
Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non
modo nihil iis indulsit ad Antonium uiolandum, sed e contrario fami-
liares eius ex urbe profugientes, quantum potuit, texit, quibus rebus
indiguerunt, adiuuit. P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente 4
proficisci non potuerint. ipsi autem Fuluiae, cum litibus distineretur
magnisque terroribus uexaretur, tanta diligentia officium suum prae-
stitit, ut nullum illa stiterit uadimonium sine Attico, ⟨Atticus⟩ spon-
sor omnium rerum fuerit. quin etiam, cum illa fundum secunda for- 5
tuna emisset in diem neque post calamitatem uersuram facere potuis-
set, ille se interposuit pecuniamque sine faenore sineque ulla stipula-
tione credidit, maximum existimans quaestum, memorem gratumque
cognosci, simulque aperire se non fortunae, sed hominibus solere esse
amicum. quae cum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat 6
existimare; nemini enim in opinionem ueniebat Antonium rerum poti-
turum. sed saeuissime a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod 7

1 ⟨destituta tutela⟩ *suppl.* ς *perpauci* ⟨omissa cura⟩ *Halm* || 2 dicis *Cuiacius (teste Lambino)* necis **LA** uicis *Fr. Richter* || 8 Mutinam ς numidiam **LA** || 11 agitur] agitatur *codex Ernstii* frangitur *'quidam' apud Lambinum* || 13 dabant] uenditabant *Eussner* || 14 commoditatem **A** commendationem uel commoditatem **L** *et Gif. (teste Manutio)* || 21 distineretur ς destineretur **LA** distraheretur *Weidner* || 23 ⟨Atticus⟩ *suppl. Bosius* ⟨hic⟩ *Lambinus* || 24 quin **L** quid **A** | fundum **A** *om.* **L** || 28 aperire] aperiens *Hofmann-Peerlkamp* apparere *Madvig cum Schotto* || 31 saeuissime *scripsi* sensim is **LA** *(uerbo* se^{ls}usime *male intellecto)* sensus eius *Bosius* seuerius *Malcovati* | optimatibus ς *aliquot* optimatibus eius **LA** opt. eius ⟨rei⟩ ς *alii* opt. ⟨familiaribus⟩ eius *Roth*

parum odisse malos ciues uideretur. ille autem, sui iudicii, po-
tius quid se facere par esset intuebatur quam quid alii laudaturi
forent.
10 Conuersa subito fortuna est. ut Antonius rediit in Italiam, nemo non
magno in periculo Atticum putarat propter intimam familiaritatem
2 Ciceronis et Bruti. itaque ad aduentum imperatorum de foro decesse-
rat, timens proscriptionem, latebatque apud P. Volumnium, cui, sic-
ut ostendimus, paulo ante opem tulerat (tanta uarietas iis temporibus
fuit fortunae, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio aut
periculo), habebatque secum Q. Gellium Canum, aequalem similli-
3 mumque sui. hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum
eo, quem puerum in ludo cognorat, adeo coniuncte uixit, ut ad ex-
4 tremam aetatem amicitia eorum creuerit. Antonius autem, etsi tanto
odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus
eius amicis esset inimicus eosque uellet proscribere multis hortantibus,
tamen Attici memor fuit officii et ei, cum requisisset, ubinam esset,
sua manu scripsit, ne timeret statimque ad se ueniret: se eum et
illius ⟨causa⟩ Canum de proscriptorum numero exemisse. ac ne quod
5 periculum incideret, quod noctu fiebat, praesidium ei misit. sic Atti-
cus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum
habebat, praesidio fuit. neque enim suae solum a quoquam auxilium
petit salutis, sed coniuncti, ut appareret nullam seiunctam sibi ab
6 eo uelle fortunam. quodsi gubernator praecipua laude fertur, qui
nauem ex hieme marique scopuloso seruat, cur non singularis eius
existimetur prudentia, qui ex tot tamque grauibus procellis ciuilibus
ad incolumitatem peruenit?
11 Quibus ex malis ut se emersit, nihil aliud egit quam ut plurimis,
quibus rebus posset, esset auxilio. cum proscriptos praemiis impera-
torum uulgus conquireret, nemo in Epirum uenit, cui res ulla defuerit:
2 nemini non ibi perpetuo manendi potestas facta est; quin etiam post
proelium Philippense interitumque C. Cassi et M. Bruti L. Iulium

1 sui iudicii LA (*quod defendit Halm coll. Suet. Tib. 18.1* sui arbitrii) ⟨uir⟩ sui iudicii *Rolfe, del. Schottus* || 4 subito A *om.* L || 7 sicut L ut A || 11 sit] est *Halm* || 15 esset inimicus A inimicus esset L || 17. 18 et illius ⟨causa⟩ *e meis unus (cod. Mon. lat. 433), cf. Thras. 4.1* et illius LA *(quod defendit Heräus ap. J. B. Hofmann, Lat. Umg.*[3]*, p. 204)* et Gellium ς *aliquot* || 18 quod ⟨in⟩ *Lambinus* || 21 praesidio A *et Gif. e corr. (teste Manutio)* presidium L *et Gif. ante corr.* || 22 sed coniuncti LA sed coniunctim ς *del. Vielhaber (sed u. R. Stark, Rhein. Mus. 107, 1964, p. 184 adn. 18)* | appareret L apparerent A || 23 effertur *Eussner (ut Lupus p. 73*)* || 27 emersit *e meis unus (cod. Vat. lat. 11464)* emerserit LA | quam ut ⟨quam⟩ *Grasberger* || 30 perpetuo manendi potestas A permanendi potestas perpetuo L

Mocillam praetorium et filium eius Aulumque Torquatum ceterosque
pari fortuna perculsos instituit tueri atque ex Epiro iis omnia Samo-
thraciam supportari iussit. difficile est omnia persequi et non neces-
sarium. illud unum intellegi uolumus, illius liberalitatem neque tem- 3
porariam neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus ac temporibus iudi- 4
cari potest, quod non florentibus se uenditauit, sed afflictis semper
succurrit: qui quidem Seruiliam, Bruti matrem, non minus post mor-
tem eius quam florentem coluerit. sic liberalitate utens nullas inimici- 5
tias gessit, quod neque laedebat quemquam neque, si quam iniuriam
acceperat, non malebat obliuisci quam ulcisci. idem immortali memo-
ria percepta retinebat beneficia; quae autem ipse tribuerat, tam diu
meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. itaque hic fecit ut 6
uere dictum uideatur:

sui cuique mores fingunt fortunam hominibus.

neque tamen ille prius fortunam quam se ipse finxit, qui cauit ne qua in re iure plecteretur.

His ergo rebus effecit ut M. Vipsanius Agrippa, intima familiari- 12
tate coniunctus adulescenti Caesari, cum propter suam gratiam et
Caesaris potentiam nullius condicionis non haberet potestatem, potissi-
mum eius deligeret affinitatem praeoptaretque equitis Romani filiam
generosarum nuptiis. atque harum nuptiarum conciliator fuit (non 2
est enim celandum) M. Antonius, triumuir rei publicae ⟨constituen-
dae⟩, cuius gratia cum augere possessiones posset suas, tantum afuit
a cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit ea nisi in deprecandis
amicorum aut periculis aut incommodis. quod quidem sub ipsa pro- 3
scriptione perillustre fuit. nam cum L. Saufei equitis Romani, aequalis
sui, qui complures annos studio ductus philosophiae habitabat ⟨Athe-
nis⟩ habebatque in Italia pretiosas possessiones, triumuiri bona uen-
didissent consuetudine ea, qua tum res gerebantur, Attici labore atque
industria factum est ut eodem nuntio Saufeius fieret certior se patri-
monium amisisse et recuperasse. idem L. Iulium Calidum, quem post 4

1 Mocillam LA *(cf. Broughton MRR II p. 464)* Motacillam *Bosius, Glandorpius* L. Liuium Ocellam *Cichorius (R. Stud. p. 254)* | filium eius LA *(errant Halm, Guillemin, Malcovati)* || 2–3 instituit ... iussit *Lambinus* instituerit ... iusserit LA || 3 necessarium ς *perpauci* necessaria LA || 7 quidem A *om.* L || 14 cuique] quique *Lachmann (sed u. 19. 1* suos cuique mores) || 15 ille prius L *et Gif. (teste Manutio)* prius ille A || 17 ergo L igitur A || 20 deligeret ς diligeret LA || 22 triumuirum *Dietsch (u. Bücheler, Rhein. Mus. 11, 1857, p. 527)* | ⟨constituendae⟩ *add. Puteanus (teste Lambino)* || 23 abfuit LA || 24 deprecandis A predandis L || 27 habitabat (habitarat *Tzschucke*) ⟨Athenis⟩ *Nipperdey* ⟨Athenis⟩ habitabat ς *aliquot* || 28 triumuiri] tresuiri *Dietsch* || 31 L. Iulium Callidum ς L. Iulium Calidium LA Licinium Caluum *Cichorius (R. Stud. p. 91)*

Lucreti Catullique mortem multo elegantissimum poetam nostram tu-
lisse aetatem uere uideor posse contendere, neque minus uirum bo-
num optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum prop-
ter magnas eius Africanas possessiones in proscriptorum numerum a
P. Volumnio, praefecto fabrum Antonii, absentem relatum expediuit.
5 quod in praesenti utrum ei laboriosius an gloriosius fuerit, difficile est
iudicare, quod in eorum periculis non secus absentes quam pracsentes
amicos Attico esse curae cognitum est.

13 Neque uero ille minus bonus pater familias habitus est quam ciuis.
nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus aedi-
ficator. neque tamen non in primis bene habitauit omnibusque opti-
2 mis rebus usus est. nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilia-
nam, ab auunculo hereditate relictam, cuius amoenitas non aedificio,
sed silua constabat: ipsum enim tectum antiquitus constitutum plus
salis quam sumptus habebat: in quo nihil commutauit, nisi si quid
3 uetustate coactus est. usus est familia, si utilitate iudicandum est,
optima, si forma, uix mediocri. namque in ea erant pueri litteratissimi,
anagnostae optimi et plurimi librarii, ut ne pedisequus quidem quis-
quam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset, pari modo
4 artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat, adprime boni. neque
tamen horum quemquam nisi domi natum domique factum habuit:
quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae. nam
et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis uideas, continentis
debet duci, et potius diligentia quam pretio parare non mediocris
5 est industriae. elegans, non magnificus, splendidus, non sumptuosus:
omnique diligentia munditiam, non affluentiam affectabat. supellex
6 modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. nec prae-
teribo, quamquam nonnullis leue uisum iri putem, cum in primis
lautus esset eques Romanus et non parum liberaliter domum suam
omnium ordinum homines inuitaret, non amplius quam terna milia
peraeque in singulos menses ex ephemeride eum expensum sumptui
7 ferre solitum. atque hoc non auditum, sed cognitum praedica-

3 post *ed. Veneta 1470* quem post LA || 6 est *e meis unus (cod. Vat. lat. 3412), ut coni. Halm* fuit LA *(quod defendit Merone p. 59)* || 9 minus *Halm* uir LA uir ⟨minus⟩ *ς aliquot* || 15 salis] salubritatis *Dietsch* laxitatis *Halm, alii alia (sed u. Gemss p. 365)* || 17 forma A fortuna L || 18 anagnostae *ς* anagoste LA || 23 et non intemperanter *ς* et non imperanter A etsi temperatum L || 24–25 diligentia ... industriae] industria ... diligentiae *Nipperdey* || 26 omnique *scripsi* omnisque L *et Gif. (teste Manutio)* omnis A[1] omni A[2] || 27 nec ⟨hoc⟩ *Lambinus (sed u. Lupus p. 127**)* || 30 non *Bosius* scimus non LA scilicet non *Klotz* | milia *Manutius* milia aeris LA *(quod frustra defendit Merone p. 59)*

mus: saepe enim propter familiaritatem domesticis rebus inter-
fuimus.

Nemo in conuiuio eius aliud acroama audiuit quam anagnosten, 14
quod nos quidem iucundissimum arbitramur; neque umquam sine
aliqua lectione apud eum cenatum est, ut non minus animo quam
uentre conuiuae delectarentur: namque eos uocabat, quorum mores 2
a suis non abhorrerent. cum tanta pecuniae facta esset accessio, nihil
de cotidiano cultu mutauit, nihil de uitae consuetudine, tantaque usus
est moderatione, ut neque in sestertio uicies, quod a patre acceperat,
parum se splendide gesserit neque in sestertio centies affluentius
uixerit, quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque fortuna.
nullos habuit hortos, nullam suburbanam aut maritimam sumptuo- 3
sam uillam, neque in Italia, praeter Arretinum et Nomentanum, rusti-
cum praedium, omnisque eius pecuniae reditus constabat in Epiro-
ticis et urbanis possessionibus. ex quo cognosci potest usum eum pecu-
niae non magnitudine, sed ratione metiri solitum.

Mendacium neque dicebat neque pati poterat. itaque eius comitas 15
non sine seueritate erat neque grauitas sine facilitate, ut difficile esset
intellectu, utrum eum amici magis uererentur an amarent. quidquid
rogabatur, religiose promittebat, quod non liberalis, sed leuis arbi-
trabatur polliceri quod praestare non posset. idem in tuendo, quod 2
semel annuisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem
uideretur agere. numquam suscepti negotii eum pertaesum est: suam
enim existimationem in ea re agi putabat, qua nihil habebat carius.
quo fiebat ut omnia Ciceronum, M. Catonis, Q. Hortensii, Auli Tor- 3
quati, multorum praeterea equitum Romanorum negotia procuraret.
ex quo iudicari poterat non inertia, sed iudicio fugisse rei publicae pro-
curationem.

Humanitatis uero nullum adferre maius testimonium possum, quam 16
quod adulescens idem seni Sullae fuit iucundissimus, senex adules-
centi M. Bruto, cum aequalibus autem suis Q. Hortensio et M. Cice-
rone sic uixit, ut iudicare difficile sit, cui aetati fuerit aptissimus.
quamquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei 2
Quintus carior fuerit aut familiarior. ei rei sunt indicio praeter eos 3
libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in uulgus sunt editi, unde-
cim uolumina epistularum, ab consulatu eius usque ad extremum

3 anagnosten ς anagostem LA || 13 Arretinum ς arrentinum L arentinum A^1 aretinum A^2 || 21 tuendo *Rutgers* nitendo LA *(quod defendere conatur Merone p. 60)* tenendo *Fleckeisen* || 25 M. Catonis ς Catonis Marci LA || 27 potest *Fleckeisen* || 30–32 fuit ... uixit *Fleckeisen* fuerit ... uixerit LA || 35 undecim] sedecim *Manutius (at u. J. Carcopino II pp. 353 sq.)*

tempus ad Atticum missarum: quae qui legat, non multum desideret
4 historiam contextam eorum temporum. sic enim omnia de studiis
principum, uitiis ducum, mutationibus rei publicae perscripta sunt,
ut nihil in eis non appareat et facile existimari possit, prudentiam
quodam modo esse diuinationem. non enim Cicero ea solum, quae uiuo
se acciderunt, futura praedixit, sed etiam, quae nunc usu ueniunt,
cecinit ut uates.

17 De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum
uere gloriantem audierim in funere matris suae, quam extulit anno-
rum nonaginta, cum ipse ⟨esset⟩ septem et sexaginta, se numquam
cum matre in gratiam redisse, numquam cum sorore fuisse in simul-
2 tate, quam prope aequalem habebat. quod est signum aut nullam um-
quam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos
3 indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis nefas duceret. neque id
fecit natura solum, quamquam omnes ei paremus, sed etiam doctrina:
nam principum philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut iis
ad uitam agendam, non ad ostentationem uteretur.

18 Moris etiam maiorum summus imitator fuit antiquitatisque ama-
tor, quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo uolu-
mine exposuerit, quo magistratus ordinauit. nulla enim lex neque pax
neque bellum neque res illustris est populi Romani, quae non in eo
suo tempore sit notata, et, quod difficillimum fuit, sic familiarum
originem subtexuit, ut ex eo clarorum uirorum propagines possimus
3 cognoscere. fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti ro-
gatu Iuniam familiam a stirpe ad hanc aetatem ordine enumerauerit,
notans, qui a quo ortus quos honores quibusque temporibus cepisset:
4 pari modo Marcelli Claudii de Marcellorum, Scipionis Cornelii et Fabii
Maximi Fabiorum et Aemiliorum. quibus libris nihil potest esse dul-
cius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum uirorum.
5 attigit poeticen quoque, credimus, ne eius expers esset suauitatis.
namque uersibus, qui honore rerumque gestarum amplitudine ceteros
6 Romani populi praestiterunt, exposuit ita, ut sub singulorum imagi-
nibus facta magistratusque eorum non amplius quaternis quinisque

1 desideret ς desiderat LA desiderabit *Halm* || 5 quodam modo L quomodo A || 10 nonaginta A XX^{ti} L | ipse L *om.* A | ⟨esset⟩ *suppl.* ς || 16 nam ς nam et LA *(cf. 8. 3)* || 18 summus L sumus A || 20 ordinauit *G. I. Vossius (de hist. lat. 1, 11)* ornauit LA *(quod frustra defendit Merone p. 60)* || 26 qui] quis *Wölfflin (sed u. Ages. 1. 3)* | quo ς *aliquot* quoquo L quoque A || 27 de *del. Bosius cum 'cod. Medicaeo 2'* || 30 poeticen quoque *Fleckeisen* quoque poetice LA^1 quoque poeticam A^2 quoque poeticen ς *pauci* | eius] cuius *Watt* || 31 namque uersibus] nam de uiris *Halm (probante Lupus p. 51)* || 32 populi Romani *Fleckeisen, f. recte* || 33 quinisue *citat Bosius ex 'Ed. Grut.' (u. Lupus p. 128)*

uersibus descripserit: quod uix credendum sit tantas res tam breuiter
potuisse declarari. est etiam unus liber Graece confectus, de consu-
latu Ciceronis.

⟨Haec⟩ hactenus Attico uiuo edita a nobis sunt. nunc, quoniam 19
fortuna nos superstites ei esse uoluit, reliqua persequemur et, quan-
tum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra signi-
ficauimus, suos cuique mores plerumque conciliare fortunam. nam- 2
que hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in adfinitatem perue-
nit imperatoris Diui filii, cum iam ante familiaritatem eius esset con-
secutus nulla alia re quam elegantia uitae, qua ceteros ceperat prin-
cipes ciuitatis dignitate pari, fortuna humiliores. tanta enim prospe- 3
ritas Caesarem est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod
cuiquam ante detulerit, et conciliarit, quod nemo adhuc ciuis Romanus
quiuit consequi. nata est autem Attico neptis ex Agrippa, cui uirgi- 4
nem filiam collocarat. hanc Caesar uix anniculam Ti. Claudio Neroni,
Drusilla nato, priuigno suo, despondit: quae coniunctio necessitudi-
nem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem. quamuis 20
ante haec sponsalia non solum, cum ab urbe abesset, numquam ad
suorum quemquam litteras misit, quin Attico mitteret, quid ageret,
in primis quid legeret quibusque in locis et quamdiu esset moraturus,
sed etiam, cum esset in urbe et propter infinitas suas occupationes 2
minus saepe, quam uellet, Attico frueretur, nullus dies temere inter-
cessit, quo non ad eum scriberet, cum modo aliquid de antiquitate ab
eo requireret, modo aliquam quaestionem poeticam ei proponeret,
interdum iocans eius uerbosiores eliceret epistulas. ex quo accidit, 3
cum aedis Iouis Feretrii in Capitolio, ab Romulo constituta, uetustate
atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Caesar eam
reficiendam curaret. neque uero a M. Antonio minus absens litteris 4
colebatur, adeo ut accurate ille ex ultumis terris, quid ageret, curae

6 supra = Att. 11. 6

4 ⟨Haec⟩ *hic suppl. Wölfflin, post* edita *supplent ς aliquot* | edita L edicta A || 6 poterimus ς potuerimus LA || 7 plerumque A plerisque L || 11.12 prosperitas Caesarem ς prosperitas cesarum eum A *et Gif. (teste Manutio) (fortasse e uar. lect.* cesarum (em) *?)* eum prosperitas cesarum L || 12 tribuerit ς tribueret LA || 13 quod L *et Gif. (teste Manutio)* quam A | nemo adhuc L *et Gif. (teste Manutio) om.* A || 16 Drusilla ς drusilia LA || 17 sanxit] auxit *Lambinus* | quamuis] quamquam *Fleckeisen (ut supra 16. 2)* || 18 abesset LA[2] *(man. alt.)* esset A[1] | ad L a A || 20 in primis A *om.* L *(in initio uersus)* || 21 infinitas suas L *et Gif. (teste Manutio)* suas infinitas A || 22 intercessit *Lambinus et cod. Schotti* intercesserit LA || 23 cum modo L quo mo A || 25 uerbosiores ς uerbosi oris L uerbosioris A || 29 ex ultimis *(in* ultumis *correxit Roth)* terris *Manutius* exul tum (cum L) his terris LA

5 sibi haberet certiorem facere Atticum. hoc quale sit, facilius existi-
mabit is, qui iudicare poterit, quantae sit sapientiae eorum retinere
usum beniuolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum
aemulatio, sed etiam obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit
incidere necesse inter Caesarem atque Antonium, cum se uterque prin-
cipem non solum urbis Romae, sed orbis terrarum esse cuperet.
21 Tali modo cum septem et septuaginta annos complesset atque ad
extremam senectutem non minus dignitate quam gratia fortunaque
creuisset (multas enim hereditates nulla alia re quam bonitate conse-
cutus ⟨est⟩) tantaque prosperitate usus esset ualetudinis, ut annis
2 triginta medicina non indiguisset, nactus est morbum, quem initio
et ipse et medici contempserunt: nam putarunt esse tenesmon, cui re-
3 media celeria faciliaque proponebantur. in hoc cum tres menses sine
ullis doloribus, praeterquam quos ex curatione capiebat, consumpsis-
set, subito tanta uis morbi in imum intestinum prorupit, ut extremo
4 tempore per lumbos fistulae puris eruperint. atque hoc priusquam ei
accideret, postquam in dies dolores accrescere febresque accessisse
sensit, Agrippam generum ad se accersi iussit et cum eo L. Cornelium
5 Balbum Sextumque Peducaeum. hos ut uenisse uidit, in cubitum
innixus 'quantam' inquit 'curam diligentiamque in ualetudine mea
tuenda hoc tempore adhibuerim, cum uos testes habeam, nihil necesse
est pluribus uerbis commemorare. quibus quoniam, ut spero, satis-
feci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret, reli-
quum est ut egomet mihi consulam. id uos ignorare nolui: nam mihi
6 stat alere morbum desinere. namque his diebus quidquid cibi sumpsi,
ita produxi uitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. quare a uobis
peto, primum ut consilium probetis meum, deinde ne frustra dehortan-
do impedire conemini.'
22 Hac oratione habita tanta constantia uocis atque uultus, ut non ex
2 uita, sed ex domo in domum uideretur migrare, cum quidem Agrippa
eum flens atque osculans oraret atque obsecraret, ne ad id quod natura
cogeret ipse quoque sibi accelararet letum, et, quoniam tum quoque
posset temporibus superesse, se sibi suisque reseruaret, preces eius
3 taciturna sua obstinatione depressit. sic cum biduum cibo se abstinuis-

4 etiam L *om.* A || 5 incidere] intercedere *Manutius, del. Bosius* | uterque L utraque A || 10 ⟨est⟩ *hic add. Fleckeisen, ante* consecutus *Lambinus* | esset *Lambinus* est LA || 15 imum *Ascensius* unum LA *(quem errorem inuenias etiam in Pseudo-Quint. Decl. Mai. 4.13, p. 79.25 Lehnert)* || 16 eruperint A eruperit L *et Gif. (teste Manutio)* || 28 impedire L *et Gif. (teste Manutio) om.* A || 31 osculans A obsecrans osculans L || 32 letum *scripsi* (*cf. Lucr. 6.772* mortem accelerare) luctum L *(i. e. uerbo* loetum *male intellecto) om.* A *(spatio uacuo relicto)*

set, subito febris decessit leuiorque morbus esse coepit. tamen propositum nihilo setius peregit. itaque die quinto, postquam id consilium inierat, pridie kal. Aprilis Cn. Domitio C. Sosio consulibus decessit. elatus est in lecticula, ut ipse praescripserat, sine ulla pompa 4
funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima uulgi frequentia. sepultus est iuxta uiam Appiam ad quintum lapidem in monumento Q. Caecilii, auunculi sui.

FRAGMENTA

I. CHRONICA

1 Apologos Titiani et Nepotis chronica quasi alios apologos (nam et ipsa instar sunt fabularum) ad nobilitatem tuam misi, gaudens atque etiam glorians fore aliquid, quod ad institutionem tuorum sedulitatis meae studio conferatur. *Auson. epist. 12. 1 (ed. R. Peiper)*

2

Cui dono lepidum nouum libellum
arido modo pumice expolitum?
Corneli, tibi: namque tu solebas
meas esse aliquid putare nugas
iam tum, cum ausus es unus Italorum
omne aeuum tribus explicare cartis
doctis, Iuppiter, et laboriosis.
Catull. 1. 1–7

3 Saturnum itaque, si quantum litterae docent, neque Diodorus Graecus aut Thallus, neque Cassius Seuerus aut Cornelius Nepos, neque ullus commentator eiusmodi antiquitatum aliud quam hominem promulgauerunt. *Tertull. apol. 10.7 (CSEL 69.29 ed. H. Hoppe); uide etiam ad nat. 2.12; Minuc. Fel. Octau. 21.4; Lact. diu. inst. 1.13.8*

4 ... de Homero et Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit aetatem eos egisse uel isdem fere temporibus uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrumque tamen ante Romam conditam uixisse Siluiis Albae regnantibus annis post bellum Troianum, ut Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta. *Gell. 17. 21. 3; u. etiam Hieron. chron. ad a. Abr. 1104 (p. 69 Schöne)*

2 id consilium A consilium id L *(contra Nepotis usum)* || 7 *ad finem Vitae* Explicit LA

5 Cincio Romam duodecima olympiade placet conditam, Pictori octaua, Nepoti et Lutatio opiniones Eratosthenis et Apollodori comprobantibus olympiadis septimae anno secundo. *Solin. 1. 27*

6 Milo Crotoniensis, athleta inlustris, quem in chronicis scriptum est olympiade ⟨LXII⟩ primum coronatum esse, exitum habuit e uita miserandum et mirandum. *Gell. 15. 16. 1 (Nepoti uindicauit Münzer, Beiträge, p. 336)*

7 Archilochum autem Nepos Cornelius tradit Tullo Hostilio Romae regnante iam tunc fuisse poematis clarum et nobilem. *Gell. 17. 21. 8*

8 Neque multo postea ... M. Manlius Romae, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentis per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupando inisse damnatusque capitis e saxo Tarpeio, ut M. Varro ait, praeceps datus, ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, uerberando necatus est. *Gell. 17. 21. 23*

9 Notatur ergo eadem die conflagrauisse templum Ephesi, qua Alexander Magnus Pellae natus est, qui oritur, ut Nepos edit, M. Fabio Ambusto T. Quintio Capitolino cos., post Romam conditam anno trecentesimo octogesimo quinto. *Solin. 40. 4, p. 220 Mommsen*

II. EXEMPLA

10 Vestale: Nepos exemplorum II 'a uirgine Vestale' inquit pro Vestali, quia non personam sed rem significat. *Charis. 1 p. 185.24 Barwick*

11 Scipio Africanus antiquior quanta uirtutum gloria praestiterit et quam fuerit altus animi atque magnificus et qua sui conscientia subnixus, plurimis rebus, quae dixit quaeque fecit, declaratum est. ex quibus sunt haec duo exempla eius fiduciae atque exuperantiae ingentis: cum M. Naeuius tribunus plebis accusaret eum ad populum diceretque accepisse a rege Antiocho pecuniam, ut condicionibus gratiosis et mollibus pax cum eo populi Romani nomine fieret et quaedam item alia crimini daret indigna tali uiro, tum Scipio pauca praefatus, quae dignitas uitae suae atque gloria postulabat, 'memoria' inquit, 'Quirites, repeto diem esse hodiernum, quo Hannibalem Poenum imperio uestro inimicissimum magno proelio uici in terra Africa pacemque et uictoriam uobis peperi inspectabilem. non igitur simus aduersum deos ingrati et, censeo, relinquamus nebulonem hunc, eamus hinc protinus Ioui optimo maximo gratulatum.' id cum dixisset, auertit et ire in Capitolium coepit. tum contio uniuersa, quae ad sententiam

de Scipione ferendam conuenerat, relicto tribuno Scipionem in Capitolium comitata atque inde ad aedes eius cum laetitia et gratulatione sollemni prosecuta est. fertur etiam oratio, quae uidetur habita eo die a Scipione, et qui dicunt eam non ueram, non eunt infitias, quin haec quidem uerba fuerint, quae dixi, Scipionis.

Item aliud est factum eius praeclarum. Petilii quidam tribuni plebis a M., ut aiunt, Catone, inimico Scipionis, comparati in eum atque inmissi desiderabant in senatu instantissime, ut pecuniae Antiochinae praedaeque in eo bello captae rationem redderet; fuerat enim L. Scipioni Asiatico, fratri suo, imperatori in ea prouincia legatus. ibi Scipio exsurgit et prolato e sinu togae libro rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniae omnisque praedae; illatum, ut palam recitaretur et ad aerarium deferretur. 'sed enim id iam non faciam' inquit 'nec me ipse afficiam contumelia', eumque librum statim coram discidit suis manibus et concerpsit, aegre passus, quod, cui salus imperii ac reipublicae accepta ferri deberet, rationem pecuniae praedaticiae posceretur. *Gell. 4. 18 (e multis qui haec uerba ad Nepotem rettulerunt u. auctores laudatos in Malcovati ORF² p. 7)*

12 ⟨Post⟩ proelium Cannense Hannibal, Carthaginiensium imperator, ex captiuis nostris electos decem Romam misit mandauitque eis pactusque est, ut, si populo Romano uideretur, permutatio fieret captiuorum et pro his, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram et selibram. hoc, priusquam proficiscerentur, iusiurandum eos adegit redituros esse in castra Poenica, si Romani captiuos non permutarent.

Veniunt Romam decem captiui. mandatum Poeni imperatoris in senatu exponunt. permutatio senatui non placita. parentes cognati adfinesque captiuorum amplexi eos postliminio in patriam redisse dicebant statumque eorum integrum incolumemque esse ac, ne ad hostes redire uellent, orabant. tum octo ex his postliminium iustum non esse sibi responderunt, quoniam deiurio uincti forent, statimque, uti iurati erant, ad Hannibalem profecti sunt. duo reliqui Romae manserunt solutosque esse se ac liberatos religione dicebant, quoniam, cum egressi castra hostium fuissent, commenticio consilio regressi eodem, tamquam si ob aliquam fortuitam causam, issent atque ita iureiurando satisfacto rursum iniurati abissent. haec eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis existimata est, ut contempti uulgo discerptique sint censoresque eos postea omnium notarum et damnis et ignominiis adfecerint, quoniam, quod facturos deierauerant, non fecissent.

Cornelius autem Nepos in libro exemplorum quinto id quoque litteris

mandauit, multis in senatu placuisse, ut hi, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur, sed eam sententiam numero plurium, quibus id non uideretur, superatam; eos tamen, qui ad Hannibalem non redissent, usque adeo intestabiles inuisosque fuisse, ut taedium uitae ceperint necemque sibi consciuerint. *Gell. 6. 18. 2sqq.*

13 Pulcrum atque liberale atque magnanimum factum Tiberii Sempronii Gracchi in exemplis repositum est. id exemplum huiuscemodi est: L. Scipioni Asiatico, P. Scipionis Africani superioris fratri, C. Minucius Augurinus tribunus plebi multam irrogauit eumque ob eam causam praedes poscebat. Scipio Africanus fratris nomine ad collegium tribunorum prouocabat petebatque, ut uirum consularem triumphalemque a collegae ui defenderent. octo tribuni cognita causa decreuerunt.

Eius decreti uerba, quae posui, ex annalium monumentis exscripta sunt: 'Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum contra leges contraque morem maiorum tribunus pl. hominibus accitis per uim inauspicato sententiam de eo tulerit multamque nullo exemplo irrogauerit praedesque eum ob eam rem dare cogat aut, si non det, in uincula duci iubeat, ut eum a collegae ui prohibeamus; et quod contra collega postulauit, ne sibi intercedamus, quominus suapte potestate uti liceat, de ea re nostrum sententia omnium ea est: si L. Cornelius Scipio Asiaticus collegae arbitratu praedes dabit, collegae, ne eum in uincula ducat, intercedemus; si eius arbitratu praedes non dabit, quominus collega sua potestate utatur, non intercedemus.'

Post hoc decretum cum Augurinus tribunus L. Scipionem praedes non dantem prendi et in carcerem duci iussisset, tunc Tiberius Sempronius Gracchus tr. pl., pater Tiberi atque C. Gracchorum, cum P. Scipioni Africano inimicus grauis ob plerasque in republica dissensiones esset, iurauit palam in amicitiam inque gratiam se cum P. Africano non redisse, atque ita decretum ex tabula recitauit.

Eius decreti uerba haec sunt: 'Cum L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphans hostium duces in carcerem coniectarit, alienum uidetur esse dignitate reipublicae in eum locum imperatorem populi Romani duci, in quem locum ab eo coniecti sunt duces hostium; itaque L. Cornelium Scipionem Asiaticum a collegae ui prohibeo.' *Gell. 6. 19 (u. auct. ad fr. 11 citatos)*

14 Amplexare factum illud Cratae Thebani, hominis locupletis et nobilis, cui adeo fuit cordi secta Cynicorum, ut relinquens paternas opes Athenas cum uxore migrauerit Hipparchia [*sic Wölfflin;* Hypar-

cide *Migne*], pari animo istius philosophiae sectatrice, cum qua cum concumbere in publico uellet, ut refert Cornelius Nepos, et illa occultandi gratia pallii uelamen obduceret, uerberata est a marito: 'tuis sensibus nimirum' inquit 'parum adhuc docta es, quae, quod te recte facere noueris, id aliis praesentibus exercere non audeas.' *Augustin. op. imperf. contra Iulianum 4. 43 (PL 45.1362 Migne)*

15 Vltra Caspium sinum quidnam esset ambiguum aliquamdiu fuit, idemne oceanus an tellus infesta frigoribus sine ambitu ac sine fine proiecta. sed praeter physicos Homerumque uniuersum orbem mari circumfusum esse disserit Cornelius Nepos, ut recentior, auctoritate sic certior; testem autem rei Quintum Metellum Celerem adicit, eumque ita rettulisse commemorat: cum Galliae pro consule praeesset, Indos quosdam a rege Botorum dono sibi datos; unde in eas terras deuenissent requirendo cognosse, ui tempestatium ex Indicis aequoribus abreptos, emensosque quae intererant, tandem in Germaniae litora exisse. *Pomp. Mela 3. 5. 44 (u. etiam Plin. N.H. 2. 170)*

16 Eudoxus quidam auorum nostrorum temporibus cum Lathyrum regem Alexandriae profugeret, Arabico sinu egressus per hoc pelagus [*sc. Aethiopicum*], ut Nepos adfirmat, Gades usque peruectus est: ideo eius orae notae sunt aliqua. *Pomp. Mela 3. 9. 90 (u. etiam Plin. N.H. 2. 169)*

17 T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis [*sc. freti Gaditani*] tradiderunt minus VII milia passuum, ubi uero plurumum, X milia. *Plin. N.H. 3. 4 (u. etiam Pomp. Mel. 1. 1. 6)*

18 Interiere et Caturiges, Insubrum exules, et Spina supra dicta, item Melpum opulentia praecipuum, quod ab Insubribus et Bois et Senonibus deletum eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit. *Plin. N.H. 3. 125*

19 Vltra quam [*sc. Aquileiam*] sex milia passuum Formio amnis, ab Rauenna CLXXXVIIII milia, anticus Italiae terminus, nunc uero Histriae. quam cognominatam a flumine Histro, in Hadriam effluente e Danuuio amne eodemque Histro exaduersum Padi fauces, contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente, plerique dixere falso, et Nepos etiam Padi accola. *Plin. N.H. 3. 127 (u. etiam Pomp. Mel. 2. 4. 63)*

20 Alpis ... patere ... tradit ... in latitudinem ... Cornelius Nepos C milia, T. Liuius III milia stadiorum, uterque diuersis in locis. *Plin. N.H. 3. 132*

21 Inter duos Bosporos Thracium et Cimmerium derecto cursu, ut auctor est Polybius, D milia intersunt. circuitus uero totius Ponti uiciens semel ⟨L⟩, ut auctor est Varro et fere ueteres. Nepos Cornelius CCCL milia adicit. *Plin. N. H. 4. 77*

22 Minus profecto mirentur portentosa Graeciae mendacia de his [*sc. oleastris auriferi nemoris*] et amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuperque paulo minus monstrifica quaedam de iisdem tradidisse, praeualidam hanc urbem [*sc. Lixon*] maioremque Magna Carthagine, praeterea ex aduerso eius sitam et prope immenso tractu ab Tingi, quaeque alia Cornelius Nepos auidissime credidit. *Plin. N. H. 5. 4*

23 Vltra quem [*sc. fluuium Billim*] gens Paphlagonia, quam Pylaemeniam aliqui dixerunt, inclusam a tergo Galatia, oppidum Mastya Milesiorum, dein Cromna, quo loco Enetos adicit Nepos Cornelius, a quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi debere putat. *Plin. N. H. 6. 5 (u. etiam Solinum 44. 1 et Mart. Cap. 6. 689)*

24 Aliqui inter Pontum et Caspium mare CCCLXXV milia passuum non amplius interesse tradiderunt, Cornelius Nepos CCL milia: tantis iterum angustiis infestatur Asia. *Plin. N. H. 6.31*

25 Polybius in extrema Mauretania contra montem Atlantem a terra stadia VIII abesse prodidit Cernen, Nepos Cornelius ex aduerso maxime Carthaginis a continente passus M, non ampliorem circuito II milibus. *Plin. N. H. 6. 199*

26 Apud antiquos piscium nobilissimus habitus acipenser ... postea praecipuam auctoritatem fuisse lupo et asellis Nepos Cornelius et Laberius poeta mimorum tradidere. *Plin. N. H. 9. 60*

27 Nepos Cornelius, qui diui Augusti principatu obiit, 'Me' inquit 'iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denariis centum uenibat, nec multo post rubra Tarentina. huic successit dibapha Tyria, quae in libras denariis mille non poterat emi. hac P. Lentulus Spinther aedilis curulis primus in praetexta usus inprobabatur. qua purpura quis non iam' inquit 'tricliniaria facit?' Spinther aedilis fuit urbis conditae anno DCXCI Cicerone consule. *Plin. N. H. 9. 137*

28 Cornelius Nepos, qui diui Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulo ante coeptos saginari, addidit ciconias magis placere quam grues, cum haec nunc ales inter primas expetatur, illam nemo uelit attigisse. *Plin. N. H. 10. 60*

29 Eadem Africa, qua uergit ad nos, insignem arborem loton gignit, quam uocat celthim, et ipsam Italiae familiarem, sed terra mutatam.

praecipua est circa Syrtis atque Nasamonas. magnitudo quae piro, quamquam Nepos Cornelius breuem tradit. incisurae folio crebriores, alioqui ilicis uiderentur. differentiae plures, eaeque maxime fructibus fiunt. magnitudo huic fabae, color croci, sed ante maturitatem alius atque alius, sicut uuis. nascitur densus in ramis myrti modo, non ut in Italia cerasis, tam dulcis ibi cibo, ut nomen etiam genti terraeque dederit nimis hospitali aduenarum obliuione patriae. ferunt uentris non sentire morbos qui eum mandant. melior sine interiore nucleo, qui in altero genere osseus uidetur. uinum quoque exprimitur illi simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos bacasque concisas cum alica ad cibos doliis condi. quin et exercitus pastos eo accipimus ultro citroque commeantes per Africam. *Plin. N. H. 13. 104*

30 Scandula e robore aptissima, mox e glandiferis aliis fagoque, facillima ex omnibus quae resinam ferunt, sed minime durans praeterquam e pino. scandula contectam fuisse Romam ad Pyrrhi usque bellum annis CCCCLXX Cornelius Nepos auctor est. *Plin. N. H. 16. 36*

31 Cornelius Nepos tradit ante Sullae uictoriam duo tantum triclinia Romae fuisse argentea. *Plin. N. H. 33. 146 (uerba sequentia* repositoriis argentum addi sua memoria coeptum *non Nepoti sed Fenestellae attribuenda esse demonstrauit Münzer, Beiträge, pp. 345 sqq.)*

32 Primus inleuit eas [*sc. linias*] colore testae, ut ferunt, tritae Ecphantus Corinthius. hunc eodem nomine alium fuisse quam tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Damaratum, Tarquinii Prisci regis Romani patrem, fugientem a Corintho tyranni iniurias Cypseli, mox docebimus. *Plin. N. H. 35. 16*

33 Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse totos domus suae in Caelio monte Cornelius Nepos tradit Mamurram, Formiis natum, equitem Romanum, praefectum fabrum C. Caesaris in Gallia, ne quid indignitati desit, tali auctore inuenta re. hic namque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, quem, ut res est, domus ipsius clarius quam Catullus dixit habere quidquid habuisset Comata Gallia. namque adicit idem Nepos primum totis aedibus nullam nisi e marmore columnam habuisse et omnes solidas e Carystio aut Luniensi. *Plin. N. H. 36. 48 (latius patere uerba Nepotis in hoc capitulo censuit Münzer, Beiträge, pp. 330 sqq.)*

34 Onychem in Arabiae tantum montibus nec usquam aliubi nasci putauere nostri ueteres, Sudines in Carmania. potoriis primum uasis inde factis, dein pedibus lectorum sellisque, Nepos Cornelius tradit magno fuisse miraculo, cum P. Lentulus Spinther amphoras ex eo

Chiorum magnitudine cadorum ostendisset, post quinquennium deinde XXXII pedum longitudinis columnas uidisse se. *Plin. N. H. 36. 59*

35 Nepos: 'Aedis Martis est in circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio.' 'architectata' passiue posuit, ἀρχιτεκτονευθεῖσα. *Prisc. 8. 17 (GLK 2. 383.4)*

III. DE VITA ET MORIBVS M. CATONIS

36 Huius de uita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu T. Pomponii Attici. quare studiosos Catonis ad illud uolumen delegamus. *Corn. Nep. Cat. 3. 5*

IV. DE VITA M. TVLLII CICERONIS

37 Cornelius Nepos et rerum memoriae non indiligens et M. Ciceronis ut qui maxime amicus familiaris fuit. atque is tamen in primo librorum, quos de uita illius composuit, errasse uidetur, cum eum scripsit tres et uiginti annos natum primam causam iudicii publici egisse Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. *Gell. 15. 28. 1 sq.*

38 Refert enim Cornelius Nepos se praesente iisdem paene uerbis, quibus edita est, eam pro Cornelio, seditioso tribuno, defensionem peroratam. *Hieron. contra Ioann. Ierosol. 12 (PL 23. 381 Migne)*

V. EPISTVLAE

39 Nepos quoque Cornelius ad eundem Ciceronem ita scribit: Tantum abest ut ego magistram putem esse uitae philosophiam beataeque uitae perfectricem, ut nullis magis existimem opus esse magistros uiuendi quam plerisque qui in ea disputanda uersantur. uideo enim magnam partem eorum, qui in schola de pudore ⟨et⟩ continentia praecipiant argutissime, eosdem in omnium libidinum cupiditatibus uiuere. *Lactant. diu. inst. 3. 15. 10*

VI. DE VIRIS ILLVSTRIBVS

40 Apud Latinos autem [*sc. de uiris illustribus scripserunt*] Varro, Santra, Nepos, Hyginus et, ad cuius nos exemplum prouocas, Tranquillus. *Hieron. de uir. ill. praef.*

41 'Subinde' Nepos de inlustribus uiris libro II. *Charis. II (p. 284.21 Barwick)*

42 Partum. Caesar in analogicis 'harum partum', Cornelius Nepos inlustrium XV ⟨***⟩. *Charis. I (p. 179.5 Barwick)*

43 Patruele, ab hoc patruele. Cornelius Nepos inlustrium uirorum libro XVI 'a fratre patruele' inquit. *Charis. I (p. 178.20 Barwick)*

44 Prope, prope me est ... sed et datiuo casui idem Cicero dixit ad Atticum 'Propius grammatico accessi'; Nepos inlustri ⟨***⟩; Sallustius 'Proxima Carthagini loca'. *Diomed. I (GLK 1.410.7)*

45 Hic autem, sicut ante saepe dictum est, quam inuisa sit singularis potentia et miseranda uita, qui se metui quam amari malunt, cuiuis facile intellectu fuit. *Corn. Nep. Dion. 9. 5*

46 Eos [*sc. reges*] attingere noluimus, quod omnium res gestae separatim sunt relatae. *Corn. Nep. Reg. 1. 1*

47 Sed nos tempus est huius libri facere finem et Romanorum explicare imperatores. *Corn. Nep. Hann. 13. 4*

48 *Ἀννίβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδ᾽ ἅπαξ ἐνίκησεν, ἀλλ᾽ ἀήττητος ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι Σκιπίωνος· ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ ⟨καὶ⟩ Καίσαρι καὶ Νέπωτι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἰόβᾳ τῷ βασιλεῖ πιστεύομεν ἥττας τινὰς καὶ τροπὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι· μεγάλην δ᾽ αὗται ῥοπὴν οὐδεμίαν ἐποίησαν, ἀλλ᾽ ἔοικε ψευδό⟨πτω⟩μά τι γενέσθαι περὶ τὸν Λίβυν ἐν ταῖς συμπλοκαῖς ἐκείναις. Plut. Pelop. et Marc. comp. 1*

49 *Ἀννίβᾳ δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάχιστος ἦν λόγος, Μάρκελλον δὲ πεπτωκέναι πυθόμενος, αὐτὸς ἐξέδραμεν ἐπὶ τὸν τόπον, καὶ τῷ νεκρῷ παραστάς, καὶ πολὺν χρόνον τήν τε ῥώμην τοῦ σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος, οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον, οὔτ᾽ ἀπ᾽ ὄψεως τὸ χαῖρον, ὡς ἄν τις ἐργώδη πολέμιον καὶ βαρὺν ἀπεκτονώς, ἐξέφηνεν, ἀλλ᾽ ἐπιθαυμάσας τὸ παράλογον τῆς τελευτῆς, τὸν μὲν δακτύλιον ἀφείλετο, τὸ δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ καὶ περιστείλας ἐντίμως ἔκαυσε, καὶ τὰ λείψανα συνθεὶς εἰς κάλπιν ἀργυρᾶν καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. τῶν δὲ Νομάδων τινὲς περιτυχόντες τοῖς κομίζουσιν ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος, ἀντιλαμβανομένων δ᾽ ἐκείνων ἐκβιαζόμενοι καὶ μαχόμενοι, διέρριψαν τὰ ὀστᾶ. πυθόμενος δ᾽ Ἀννίβας καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν 'οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ', τοῖς μὲν Νομάσιν ἐπέθηκε δίκην, οὐκέτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν, ὡς δή κατὰ θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς καὶ τῆς ἀταφίας παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκέλλῳ γενομένης. ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι· Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασι καὶ ταφῆναι λαμπρῶς. Plut. Marc. 30*

50 Carthago enim antea speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur; cuius interior pars Byrsa dicebatur, exterior Magalia. huius rei testis est Cornelius Nepos in eo libro qui uita illustrium inscribitur. *Seru. ad Verg. Aen. 1. 368 (tantum in codd. σ secundum ed. Haruardensem)*

51 *Λαβόντες δὲ τὰς ψήφους εἵλοντο Πόπλιον Κράσσον, οἰκεῖον ὄντα Γράγχῳ· θυγάτηρ γὰρ αὐτοῦ Λικιννία Γαΐῳ Γράγχῳ συνῴκει. καίτοι Νέπως ὁ Κορνήλιός φησιν οὐ Κράσσου, Βρούτου δὲ τοῦ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λυσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάιον· ἀλλ' οἱ πλείους ὡς ἡμεῖς γράφομεν ἱστοροῦσιν. Plut. Tib. Gracch. 21*

52 *Καὶ πρό γε τῆς τελευτῆς λέγεται νοσῆσαι τὴν διάνοιαν αὐτῷ, κατὰ μικρὸν ἀπομαραινομένην. Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φησὶν οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λεύκολλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα· τὰ δὲ φάρμακα δοθῆναι μὲν ὡς ἀγαπῷτο μᾶλλον ὁ Καλλισθένης ὑπ' αὐτοῦ, τοιαύτην ἔχειν δοκοῦντα τὴν δύναμιν, ἐκστῆσαι δὲ καὶ κατακλύσαι τὸν λογισμόν, ὥστ' ἔτι ζῶντος αὐτοῦ τὴν οὐσίαν διοικεῖν τὸν ἀδελφόν. Plut. Luc. 43*

53 Hic [*sc. Terentius*] cum multis nobilibus familiariter uixit, sed maxime cum Scipione Africano et C. Laelio. quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur, quod et ipsum Fenestella arguit, contendens utroque maiorem natu fuisse, quamuis et Nepos aequales omnes fuisse tradat. *Suet. de poetis 6. 1 (p. 27.2 Reiff.)*

54 Nepos auctore certo comperisse se ait C. Laelium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore temperius ut discumberet, petisse ab ea ne ⟨se⟩ interpellaret, seroque tandem ingressum triclinium dixisse non saepe in scribendo magis sibi successisse; deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronuntiasse uersus qui sunt in Heautontimorumeno *(u. 723):*

satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.

Suet. de poetis 6. 3 (p. 31.2 Reiff.)

55 Eodemque tempore Philistum historicum Syracusas reduxit [*sc. Dionysius*], hominem amicum non magis tyranno quam tyrannis. sed de hoc in eo libro plura sunt exposita qui de historicis Graecis conscriptus est. *Corn. Nep. Dion. 3. 2*

56 Iuste uenusteque admodum reprehendisse dicitur Aulum Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas ora-

tione Graeca scriptitauit. in eius historiae principio scriptum est ad hanc sententiam: neminem suscensere sibi conuenire, si quid in his libris parum composite aut minus eleganter scriptum foret; 'nam sum' inquit 'homo Romanus natus in Latio, Graeca oratio a nobis alienissima est', ideoque ueniam gratiamque malae existimationis, si quid esset erratum, postulauit. ea cum legisset M. Cato 'ne tu' inquit, 'Aule, nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari, quam culpa uacare. nam petere ueniam solemus, aut cum inprudentes errauimus aut cum compulsi peccauimus. tibi', inquit, 'oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod, priusquam faceres, peteres ut ignosceretur?' scriptum hoc est in libro Corneli Nepotis de inlustribus uiris XIII. *Gell. 11. 8; u. etiam Macrob. Sat. praef. 14*

57 Cn. Pompeium Magnum docuit [*sc. L. Voltacilius Pitholaus*], patrisque eius res gestas, nec minus ipsius, compluribus libris exposuit; primus omnium libertinorum, ut Cornelius Nepos opinatur, scribere historiam orsus, nonnisi ab honestissimo quoque scribi solitam ad id tempus. *Suet. de rhet. 27*

58 Cornelius Nepos in libro de historicis Latinis de laude Ciceronis: Non ignorare debes unum hoc genus Latinarum litterarum adhuc non modo non respondere Graeciae, sed omnino rude atque inchoatum morte Ciceronis relictum. ille enim fuit unus qui potuerit et etiam debuerit historiam digna uoce pronuntiare, quippe qui oratoriam eloquentiam rudem a maioribus acceptam perpoliuerit, philosophiam ante eum incomptam Latinam sua conformarit oratione. ex quo dubito, interitu eius utrum res publica an historia magis doleat.

Idem: Locuples ac diuina natura, quo maiorem sui pareret admirationem ponderatioraque sua essent beneficia, neque uni omnia dare nec rursus cuiquam omnia uoluit negare. *cod. Guelf. Gud. lat. 278 (saec. 13)*

59 Verba ex epistula Corneliae Gracchorum matris ex libro Cornelii Nepotis de Latinis historicis excerpta: Dices pulchrum esse inimicos ulcisci. id neque maius neque pulchrius cuiquam atque mihi esse uidetur, sed si liceat re publica salua ea persequi. sed quatenus id fieri non

fr. 58. *Haec uerba primus in lucem protulit J. F. Heusinger anno 1759 (u. quae scripsi in 'Tradition' p. 8)* 7 Latina *H. Fuchs* | conformarit oratione *Heusinger* conformauit orationem *cod.* || fr. 59. *Haec uerba desunt in codd.* LP, *exstant in* A *(unde hauserunt ς) et cod. Gif., e quo lectiones aliquot margini appinxit codicis Vat. Reg. lat. 768 (ff. 210^{r} et 210^{v}) sua manu P. Petauius (qui et emendationes suas aliquot signo Ἰσ. praemisso tentauit)*

potest, multo tempore multisque partibus inimici nostri non peribunt atque, uti nunc sunt, erunt potius quam res publica profligetur atque pereat.

Eadem alio loco: Verbis conceptis deierare ausim, praeterquam qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum molestiae tantumque laboris, quantum te ob has res, mihi tradidisse; quem oportebat omnium eorum, quos antehac habui liberos, partis eorum tolerare atque curare, ut quam minimum sollicitudinis in senecta haberem, utique quaecumque ageres, ea uelles maxime mihi placere, atque uti nefas haberes rerum maiorum aduersum meam sententiam quicquam facere, praesertim mihi, cui parua pars uitae restat. ne id quidem tam breue spatium potest opitulari, quin et mihi aduersere et rem publicam profliges? denique quae pausa erit? ecquando desinet familia nostra insanire? ecquando modus ei rei haberi poterit? ecquando desinemus et habentes et praebentes molestiis desistere? ecquando perpudescet miscenda atque perturbanda re publica? sed si omnino id fieri non potest, ubi ego mortua ero, petito tribunatum; per me facito quod lubebit, cum ego non sentiam. ubi mortua ero, parentabis mihi et inuocabis deum parentem. in eo tempore non pudebit te eorum deum preces expetere, quos uiuos atque praesentes relictos atque desertos habueris? ne ille sirit Iuppiter te ea perseuerare, nec tibi tantam dementiam uenire in animum. et si perseueras, uereor ne in omnem uitam tantum laboris culpa tua recipias, uti in nullo tempore tute tibi placere possis. *Codices Corn. Nep. ad finem*

60 Nonne oratione huiusmodi explicarei uis, ut Nepos de re Numantina id epistula eo minore de bello innectit: 'undique uiri e nationibus adducti Hispaniae aderant operam gestantes ⟨***⟩' *Fronto ad Verum 2. 1 (p. 120 van den Hout)*

61 Appellatio grammaticorum Graeca consuetudine inualuit, sed initio litterati uocabantur. Cornelius quoque Nepos libello quo distin-

1 multo tempore] malo temperes *Bergk* | partibus A *(et Gif.?)* aetatibus *P. Petauius* artibus *H. Peter* || 5 inimicum A *abesse a cod. Gif. indicare uidetur P. Petauius in mg., sed ualde obscura res est* | tantum molestiae ς tantae molestiae A || 7 eorum^{2} A *(quod defendit Thiel) del. cod. Bat. (= Bruxell. lat. 9889, de quo u. Malcovati p. xii et quae scripsi in 'Tradition' p. 47)* meorum *Roth* coram *Peter* || 9 ageres ς agens A || 11 restat *cod. Bat. (num recte, uix adfirmare ausim) om.* A superest ς *aliquot* || 12 aduersere *Gif., Bat.* aduersēs A aduerseris ς || 13 quae ς qua A || 15 desistere A *(et Gif.?), quod defendunt Thiel et Löfstedt* incessere *P. Petauius* insistere *Nipperdey, alii alia* || 19 pudebit *P. Petauius (qui* num pudebit *scribendum coniecit)* pudet A *(et Gif.?)* pudeat (non *in* ne *mutato) Salmasius, teste van Staveren* || 20 preces A *(et Gif.?)* prece *mire P. Petauius* paces *uel* pacem *Bergk*

guit litteratum ab erudito, litteratos uulgo quidem appellari ait eos, qui aliquid diligenter et acute scienterque possint aut dicere aut scribere, ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a Graecis grammatici nominentur. *Suet. de gramm. 4*

62 Vini quoque natura parcissimus erat [*sc. Octauianus*]. non amplius ter biberc eum solitum super cenam in castris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit. *Suet. Aug. 77*

VII. CARMINA

63 Inter quos [*sc. bonos poetas*] uel praecipue numerandus est P. Vergilius, Cornelius Nepos et prius Accius Enniusque. *Plin. ep. 5. 3. 6*

VIII. EX LIBRIS INCERTIS

64 Largitudo nusquam inuenitur nisi apud Nepotem. *Charis. I (p. 128.9 Barwick)*

65 Culmum generis neutri, ut Nepos uult. *Auct. de dub. nom. (GLK 5.576.12)*

INDEX NOMINVM QVAE IN VITIS REPERIVNTVR

Lectiones potiores, in apparatu tantum critico inuentas, asterisco* notaui.